

Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi

| KAİD |

KIBRIS ARAŞTIRMALARI
VE İNCELEMELERİ DERGİSİ

II/3

(MAYIS 2018)

LEFKOŞA 2018

Sahibi Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi adına Prof. Dr. Mustafa TÜMER	Owner On behalf of Cyprus Social Sciences Universtiy Prof. Dr. Mustafa TÜMER
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Nihal SOLAK	Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Nihal SOLAK
Yayın Kurulu / Editorial Board Prof. Dr. Mustafa TÜMER / Prof. Dr. Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ / Prof. Dr. Prof. Dr. Oğuz KARAKARTAL / Prof. Dr. Prof. Dr. Habib DERZİNEVESİ / Prof. Dr. Doç. Dr. Osman ERCİYAS / Assoc. Prof. Dr. Yrd. Doç. Dr. Zeki AKÇAM / Assist. Prof. Dr. Yrd. Doç. Dr. Hatice KAYHAN / Assist. Prof. Dr. Yrd. Doç. Dr. Ülkü TOSUN / Assist. Prof. Dr. Yrd. Doç. Dr. Betül TARHAN / Assist. Prof. Yrd. Doç. Dr. Dilek Ekmekçi / Assist. Prof. Dr. Dr. Seyit Özkutlu / Dr. İsmail BOZKURT Harid FEDAI	Kurum / Institute Cyprus Social Sciences Universtiy İstanbul Medeniyet Universtiy The European University of Lefke Cyprus Social Sciences Universtiy The European University of Lefke Girne Amerikan Universtiy Cyprus International Universtiy Cyprus Social Sciences Universtiy Cyprus Social Sciences Universtiy Cyprus Social Sciences Universtiy Near East Universtiy KIBATEK
Türkçe Sorumlusu Prof. Dr. Oğuz KARAKARTAL Nihal SOLAK	Language Editor (Turkish) Prof. Dr. Oğuz KARAKARTAL Nihal SOLAK
İngilizce Sorumlusu Dr.Hale ERDEN	Language Editor (English) Dr.Hale ERDEN
Yazışma Adresi Posta adresi: Haspolat Kavşağı Yanı, P. K. 717 Lefkoşa - Kuzey Kıbrıs. Mersin 10, TÜRKİYE Tel: 0392 2335522 Web: http://dergipark.gov.tr/kaid	Correspondence Address e-mail: kaid@kisbu.edu.tr
Kapak Düzenleme Fatih DURMUŞ	Cover Art Fatih DURMUŞ
İç Tasarım Çelebi ŞENEL	Design Çelebi ŞENEL
Baskı Metin Copy Plus Baskı Sistemleri, Çağaloğlu-İstanbul	
<p>KAİD’de yayınlanan yazıların yayın hakkı Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesine aittir. Dergide yayınlanan makalelerin bilim, içerik ve dil bakımından sorumluluğu ise yazarlara aittir. Yılda iki kere çıkar. KAİD uluslararası, hakemli, akademik bir dergidir. Dergipark projesinde de yer almaktadır. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir.</p> <p>All rights reserved by CSSU. Format, content and language responsibilities of papers belong to authors. KAİD is published two times a year. KAİD is an international academic journal and is included in the Dergipark project. The language of the journal is Turkish and English.</p>	

Sunuş...

KKTC Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi olarak, *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri* dergimizin üçüncü sayısıyla karşınızda olmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

2017 yılında yayımlamaya başlayan dergimizin bu sayısında, dört araştırma, bir belge ve iki kitap tanıtımı yer alıyor. Zihniye Okray makalesinde, Kıbrıs Türklerinin ulusal kimliklerini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki anıtlar üzerinden değerlendiriyor. Süleyman Özmen, Kıbrıs Türklerinin kökenini, kültürel özelliklerini ele alıyor. Osman Yıldız, Kıbrıs Türk resminin önde gelen isimlerinden Cevdet Hüseyin Çağdaşı ve eserlerini bizlere tanıtıyor. Nebiye Konuk, Kıbrıs Türklerinin göçmenlere ilişkin görüşlerini analiz ediyor.

Dergimize özel koleksiyonuyla katkı sağlayan Oğuz Karakartal, 1916 tarihli Lefkoşa Ayasofya Sıbyan Mektebi "Aferin Belgesi"ni bizlerle paylaşıyor. Son bölümde ise, KKTC Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi yayımı iki yeni kitabın tanıtım yazıları bulunuyor. Birinde Nihal Solak, yaşayan son Kıbrıs Türk Karagöz ustası Mehmet Ertuğ'un derlediği *Kıbrıs Masalları* kitabını, diğerinde ise İlker Demirci, İsmail Güleç'in kaleminden çıkan *Kıbrıs'ın Manevi Atlası* kitabı değerlendiriyor.

Dergimizin üçüncü sayısını sizlere takdim ederken, *KISBÜ Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*'nin çıkmasını sağlayan Prof. Dr. İsmail Güleç ile KISBÜ Rektörü Prof. Dr. Mustafa Tümer'e, yazarlarımıza, yayın ve hakem kurulunda yer almak nezaketini gösteren kıymetli hocalarımıza, çalışmalarımızda benden ve üniversitemizden desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Oğuz Karakartal'a teşekkürü bir borç biliyorum.

Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi'nin, Kıbrıs Türk-İslam kültürü araştırmalarına katkı sağlaması temennisıyla, tüm okurlarımıza en derin saygılarımı sunuyorum.

Dergi Editörü
Nihal SOLAK

Bilim Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Ali Fuat ÖRENÇ	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram Ali KAYA	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Dilek BATİSLAM	Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih ANDI	İstanbul FSM Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati DEVELİ	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. İdris BOSTAN	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Latife SUMMERER	Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Musa DUMAN	İstanbul FSM Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÇİÇEKLER	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa KAYMAKÇI	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa TÜMER	Doğu Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK	İstanbul FSM Vakfı Üniversitesi
Prof. Dr. Oğuz KARAKARTAL	Lefke Avrupa Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU	Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Turan KAÇAR	İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Bu Sayının Hakem Kurulu/Reviewers

Dr. Neval KONUK	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Oğuz KARAKARTAL	Lefke Avrupa Üniversitesi
Prof. Dr. Ulvi KESER	Kıbrıs Amerikan Üniversitesi
Doç. Dr. Osman YILDIZ	Kıbrıs İlim Üniversitesi
Doç. Dr. Zihniye OKRAY	Lefke Avrupa Üniversitesi

İçindekiler/Contents

Sunuş	3
Bilim Kurulu/Advisory Board.....	4
Anıtların Göstergibilimsel Analizi: KKTC Öncesi ve Sonrası.....	7
<i>Zihniye Okray</i> <i>Anjelika Hüseyinzade Şimşek</i>	
Kıbrıs Türklerinin Kökeni ve Sosyo-Kültürel Özellikleri	21
<i>Süleyman Özmen</i>	
Kıbrıs Türk Resminin Önemli Bir İsmi: Cevdet Hüseyin Çağdaş.....	35
<i>Osman Yıldız</i>	
Kıbrıslı Türklerin Göçmenlere Bakışı	55
<i>Nebiye KONUK</i>	
Kıbrıs Eğitim Tarihine Bir Katkı: Lefkoşa Ayasofya Sıbyan Mektebi “Aferin Belgesi (1916)”	83
<i>Oğuz KARAKARTAL</i>	
Kitap Tanıtımı	87
<i>Nihal SOLAK</i>	
Kitap Tanıtımı	91
<i>İlker DEMİRCİ</i>	

Anıtların Göstergebilimsel Analizi: KKTC Öncesi ve Sonrası Semiotic Analysis of Monuments: Before and After TRNC

Zihniye Okray*
Anjelika Hüseyinzade Şimşek**

Öz

Anıtlar bir ulusun yaşamış olduğu travmaları gelecek kuşaklara aktarmak, verilen kayıpların yasını tutmak ve onları anımsamak için inşa edilen yapılardır. İnşa edilen anıtların bir toplumun ulusal kimliğini yansıttığını ve bu kimliğin de gelişen siyasi olaylar çerçevesinde de farklılıklar gösterebileceği düşünölmüştür. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan anıtların Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin ulusal kimliklerini anıtlar yolu ile zaman içerisinde nasıl ifade ettikleri göstergebilimsel analiz yolu ile değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin kimliklerini anıtlar yolu ile ifadeleri 1960'lı yıllarda başlayıp 1980'li yıllarında yeniden bir inşaya gidildiği ve son olarak da 2000'li yıllarda yeniden inşa ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anıtlar, ulusal kimlik, kimlik, göstergebilim, Kıbrıs.

Abstract

Monuments are structures which are built to transmit the traumas and losses experienced by nation to future generations. It is thought that the unification of the monuments to be built reflects national identity for, and also it can show differences developed by the political events that happened. It was evaluated by semiotic analysis how the national identity of Turks living in Cyprus was expressed over time through monuments built in Turkish Republic of North Cyprus. As a result, the identities of the Turks living in Cyprus began to be expressed in the form of monuments in the 1960s, rebuilt in the 1980s and reconstructed in the 2000s.

Key Words: Monuments, national identity, identity, semiotics, Cyprus.

* Doç., Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, KKTC

** Çağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Mersin

Giriş

Ulusal kimlik hiçbir zaman tek bir imge ile tanımlanamaz. Ulusal kimlik karmaşık politik bir yapıdır. Anıtlar, ulusların kendi güç ve meşrutiyetlerinin kanıtı için inşa edilirken aynı zamanda ulusal bilincin de oluşmasına katkıda bulunurlar (Belgum, 1993:457, Özel, 2011:553). Anıtlar ulusal kimliği inşa ederlerken geçmişle bağlantı kurmanın yanı sıra geleceği de inşa ederler. Bu nedenle anıtlar, bir ulusun idealleştirilmiş mirasının görsel anlatıları oldukları kadar ülküleştirilmiş geleceklerini de simgelerler (Vale,1999:396). Anıtların bir diğer işlevi de geçmişin günümüzde nasıl algılandığını anlamak ve anlamlandırmaktır. Kolektif bellek ve ulusal kimlik arasında ilişki kuranlar (Mitter,2013:159). Anıtlar, şehitlik anıtları ve müzeler geçmişte yaşanan çatışmaların; politik ve toplumsal alanlarda maddiyata dönüşmüş halleri olarak sadece hatırlatma yapma görevini değil bunun yanı sıra açıklama ve olumlama görevlerini de üstlenirler (Eyerman, 2002:18). Ulusal kimlik her zaman kültürel referanslar içerir. Bireysel kimlikler bir toplumun geçmişine, yaşadığı coğrafik bölgeye, ideolojilere, politikalara ve kuşaklara bağlıdır. Çünkü, bu bilgiler kuşaklar arasında iletilir. Bu yüzden bireysel kimliklerimiz içerisinde yaşadığımız fiziksel çevremize ve anlatılara bağlı olarak gelişir. Toplum ulusal kimliğini geçmişe bağlı olarak yaratır ve bu toplumda yaşayan birey de bu kolektif hafızadan etkilenir (Eyerman, 2002:1). Pennebaker ve Banasik bireylerin her 20-30 yıl içerisinde geçmişe tekrar bakıp travmatik olay(lar)ı yeniden yapılandırdıklarını ifade etmişlerdir (Pennebaker ve Banasik 1997, AKT. Eyerman, 2002:12).

Savaş gibi toplumun bütününe etkileyen felaketlerin ardından eğer toplum kayıplarının ardından yasını tutamamışsa veya çaresizlik, utanç ve aşağılanma gibi duyguları ters çevirememişse bu bitmemiş psikolojik süreç diğer kuşaklara aktarılacaktır (Volkan, 2001:97). Diğer kuşaklara aktarılan tutulamayan yası tamamlama görevi gelecek kuşakların ve dolayısı ile toplumun politik ve askeri ideolojilerinin yanı sıra yine aynı alanlardaki karar alma/verme süreçlerini de etkileyecektir. Toplumun seçilmiş travmaları ile ilgili anıtları, algıları, beklentileri, arzuları, korkuları ve diğer bütün duyguları paylaşılmış bazı imgelere yansıtılırlar ve bu zihinsel temsiller savaş gibi büyük felaketler yaşamış toplumların kimliklerini oluşturmalarında önemli bir referans noktası olurlar(Volkan, 1997,1999).

Anıtlar günlük yaşantımız içerisinde toplumsal yasin birer göstergesi olarak inşa edilirler (Abousnoug & Machin, 2010:219). Savaş ile ilgili yapılan anıtlar bir taraftan toplumun ya da atalarının yaşamış olduğu büyük travma ile ilgili yas tutma süreci (Volkan, 2006:126) diğer taraftan da otoritenin yaşanılmış olan savaş ile ilgili söylemlerin yani değerlerin, kimliklerin, hedeflerin hem onaylanması hem de yayılması için günlük yaşantımız içerisinde toplumsal alanlara inşa edilen görsel semiyotik kaynaklardır(Abousnoug & Machin, 2010, 2011). Anıtlar aynı zamanda savaş sırasında bireysel olarak yapılan fedakarlıklar sonucunda gelişen toplumsal kurtuluşu simgelerler (Hamilton, 2014:103). Anıtlar, geçmişte kaybedilenlerin yasinin tutulması ile kayıpların gerçekliğinin kabullenilmesini sağlarlar (Volkan, 2006:125).

Anıtlar üzerinde anıtların da tıpkı diğer yazılı materyaller gibi analiz edilebileceğini savunan Abousnougua ve Machin'in (2010:220-223) savaş anıtlarının sistematik incelenmesinde tıpkı dil üzerinden gerçekleştirilen söylem inşaaalarının görsel materyal üzerinden de inşa edilebileceği savunulmaktadır. Abousnougua ve Machin (2011:182-185), savaş anıtlarının sistematik analizinde anıtları özelliklerine göre değerlendirmektedirler. Bu özellikler stil/dizayn, poz, bakış, boyut ve materyal /form olarak 5 temel başlığı içermektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nde bu kapsamda ilk defa yapılan bu araştırmanın önemi iki noktada öne çıkmaktadır. İlki KKTC sınırları dâhilinde inşa edilmiş olan anıtların göstergebilim yöntemi ile analiz edilmesi dönemin egemen ideolojilerini ve KKTC'nin ilanından önce ve ilanından sonraki dönemlerdeki değişmelerin incelemesidir. İkincisi ise anıtlar üzerindeki göstergelerin taşıdığı düz ve yan anlamların okunmasıyla anıtların bir iletişim aracı ve zemini olarak kullanıldığının ortaya çıkarılmasıdır. Çalışmanın temel amacı KKTC'nin ilanından önce ve sonraki dönemlerinde inşa edilen anıtların üzerindeki göstergelerin taşıdığı açık ve örtülü anlamları açığa çıkarmaktır. Başka bir amaç ise bu göstergeleri toplumsal ve kültürel bağlamları da dikkate alarak anlamak ve yorumlamaktır.

YÖNTEM

KKTC sınırları dâhilinde inşa edilmiş olan anıtlar ele alınmıştır. Lefkoşa Bölgesi'nde 13, Gazimağusa ve Güzelyurt Bölgeleri'nde 4'er, Girne Bölgesi'nde 5 ve İskele Bölgesi'nde ise 6 adet anıt bulunmaktadır. Çalışmada incelenen anıtların araştırmaya dâhil edilme kriterleri arasında bir şehidin veya belirli bir bölgede verilen şehitlerin adına yapılmış olmaması koşullarını yerine getirmiş olmasıdır. Araştırmaya dahil edilen anıtların isimler, bölgeleri ve inşa yılları Tablo 1'de verilmiştir. Bu kriterler doğrultusunda Lefkoşa Bölgesi'nde 4, Gazimağusa Bölgesi'nde 1, ve Girne Bölgesi'nde 1 Anıt değerlendirmeye dahil edilmiştir. Araştırmada toplam 8 anıt değerlendirilmiştir. Kaynak kitapta bulunan anıtlar göstergebilim yöntemi ile analiz edilmiştir. Göstergebilim, temel ilgi alanının merkezine göstergeyi koyan, göstergeleri ve onların çalışma biçimlerini araştıran bilim dalıdır (Fiske, 1996: Akt. Sivas, 2012:529). Göstergebilim temel amacı anlam evrenini çözümlenektir. Anlam denilince ilk akla gelenler anlam oluşturmak, anlam yaratmak ve anlamlandırmak gibi soyut içeriklerin açığa çıkarılmasıdır (Rifat, 2007: 18). Bu çalışmada Barthes'in geliştirmiş olduğu görsel metinlerin analizi yöntemidir. Barthes'e göre görsellik içeren her şey yorumlanabilir. Anlamlandırmada bir göstergenin neye işaret ettiği düz anlam ve göstergenin nasıl gösterildiği de yan anlam olarak kabul edilir (Barthes,1979: 93-96). Çalışmada kullanılan yöntem temel olarak Barthes'in geliştirmiş olduğu yöntemi basitleştiren Batu (2011:123)'in 'Görsel Göstergebilimsel Analiz Tablosu' kullanılmıştır. Buna göre üç aşamada anıtların çözümlenmesi yapılmıştır. İlk aşamada söylem, ikinci aşamada anlatı ve üçüncü aşamada da mantıksal-anlamsal yapı göstergebilimsel olarak çözümlenmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Dahil Edilen Anıtların İsimler, Bölgeleri ve İnşa Yılları

LEFKOŞA	YIL
Şehitler Abidesi	1963
Yurtta Sulh Cihanda Sulh Anıtı	1982
Milli Mücadele Ve Kurtuluş Anıtı	1988
TMT Anıtı	2002
GAZİMAĞUSA	
Zafer Ve Özgürlük Anıtı	1979
GİRNE	
Barış Ve Özgürlük Anıtı	1978

BULGULAR

Araştırma kapsamında değerlendirilecek olan anıtlar inşa yıllarına göre sırası ile tek tek ele alınmıştır. Anıtların gösterge, gösteren, gösterilen öğelerinin yanı sıra anıtın inşa ediliş amacı, anıtın kısa bir tanıtımı ve son olarak da göstergebilimsel yorumu yapılmıştır.

Şehitler Abidesi- Lefkoşa- 1963

Gösterge: Siyah mermerden kaide üzerine oturtulmuş obelisk şeklinde beyaz mermerle kaplı anıt, KKTC ve Türk bayrakları.

Gösterenler: Bronz ay-yıldız, yarım ay şeklinde obeliski saran sarı taştan inşa edilmiş burçlar.

Gösterilen: Savaşta kaybedilenler anısına dikilen mezar taşı. Bu toprak için verilen şehitlerin anımsanması, hatırlatma.

İnşa Amacı: Şehitler Abidesi, KKTC'nin başkenti olan Lefkoşa'da 1963 yılında inşa edilmiştir. Anıt 'Kıbrıs'ta Türk varlığının idamesi ve bu topraklarda var olması için seve seve canını veren şehitlerin anısına dikilmiştir. Kıbrıs Türkü'nün mutlu gayelere ulaşma ülküsünün bir simgesidir. Bu anıt, Kıbrıs'ın Türk vatani olması için canlarını seve seve

veren ve yaşadığımız toprakları vatan yapan bütün şehitlerimize ithafen yapılmış müş-terek bir mezar taşıdır' (Kaya,2005:17).

Anıtın Tarifi: Anıt siyah bir mermer kaide üzerine oturtulmuş beyaz mermer kaplı yukarı doğru yükselirken giderek daralan bir yapıya sahiptir. Obeliskin üzerinde bronz ay ve yıldız bulunmaktadır. Lefkoşa'nın surlarını simgeleyen burçlar yarım ay şeklinde anıtın etrafını sarmaktadır.

Yorum: Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963) döneminde Türkler tarafından inşa edilen ilk anıttır. Yarım ay şeklinde Lefkoşa'nın burçlarını simgeleyen burçların açık olan tarafı Beşparmak Dağları'na diğer bir deyişle Türkiye'ye dönüktür. Anıtta yazılan kitabe bu anıtın 'Kıbrıs'ı bir Türk vatanı' yapmak için verilen tüm Şehitlerin ortak mezar taşı olduğu vurgulanmaktadır. Anıtın açılışından bir süre sonra tarihe Kanlı Noel olarak geçen Rumların Kıbrıs Türklerine karşı girişecekleri soykırım hareketi başlayacaktır. Fakat, bu anıt 28 Ocak 1963'te yani bu olaylardan aylar önce inşa edilmiştir. Bu anıttan çıkarılabilecek düz anlam Kıbrıs'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun fethi ile başlayan dönemden itibaren Kıbrıs'taki Türk varlığının devamı için verilmiş olan şehitlerin hatırlanması ve anımsanmasıdır. Yan anlam olarak ise Kıbrıs'ın bir Türk vatanı olduğu ve Türkiye ile bölünmez bir bütünlük içerisinde olduğu ve hatta ' Yüzümüz her zaman Türkiye'ye dönüktür' mesajı da verilmektedir. Kıbrıs Türkleri için gelecek yardımın Türkiye'den beklendiği diğer bir yan anlam olarak değerlendirilebilir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ortakları olan Rumlar; 1 Nisan 1955'de EOKA adlı örgütü kurarak önce İngilizlere daha sonra da Türklere karşı giriştikleri silahlı saldırılarla ENOSIS'i gerçekleştirme- yani Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlayıp Büyük Helen Cumhuriyeti'nin kurma - hayallerini kuruyorlardı. Yani 1955 yılında Kıbrıslı Rumların yükselen milliyetçilik hareketlerine karşı Türklerin Osmanlı İmparatorluğu'ndan itibaren Kıbrıs adası için verilmiş olan bütün şehitleri için dikilmiş olan bu anıt Türklerin milliyetçiliklerinin bir simgesi olarak da değerlendirilebilir.

Barış ve Özgürlük Anıtı- Girne- 1978

Gösterge: Bir hilali andıran gittikçe yükselen beton bir kütlein yanında yükselen birbirinden farklı uzunluklara sahip 11 adet beton sütun, KKTC ve Türk bayrakları.

Gösterenler: Hilali andıran beton kütlein içerisinde Kıbrıs Türk tarihinde önemli olan olaylar ve katliamlar beton üzerine kabartma şeklinde yapılmıştır.

Gösterilen: Kıbrıs Türk'ünün adadaki varoluş mücadelesi. 11 adet sütun yer çekimine karşı gelir gibi gökyüzüne doğru yükselmektedir. İşaret ettiği yön Türkiye'den Beşparmak Dağlarına doğrudur.

İnşa Amacı: Anıtın bulunduğu Yavuz Çıkarma Plajı adını 20 Temmuz 1974 sabahı çıkarmada verilen ilk şehit olan Tank.Kd.Ütğm. Yavuz Sokollu'dan almıştır. Anıttaki resimler, Kıbrıs Türk halkının 1963-1974 yılları arasında çektiği sıkıntıları, 1974'teki Barış Harekati'yle huzura kavuşmasını ve ulaşılan barışı simgeler (Kaya,2005: 104). Anıt betondan yapılmıştır.

Anıtın Tanımı: Kuzey yönü esas alınarak yerleştirilen kitle, Türk Ordusu'nu ve onun gücünü, disiplinini ve dinamikliğini simgelemektedir. Gittikçe yükselen ve yüksek elemanı kucaklayıp onun hareketine katılan kütle de Kıbrıs Türk toplumunu ve onun ezilmiş durumdan toparlanıp, güçlenerek mücadele edışı, Anavatan'dan gelen güç ile birleşerek özgürlüğe doğru yükselişi ifade etmektedir. Birbiri ile kucaklaşan iki kütle arasındaki boşluk, Kıbrıs'tan Anavatan'a açılan Ümit Kapısı'nı simgelemektedir. Ana gövde 11 adet sütunun birleştirilmesinden oluşturulmuştur ve bu 11 sütun 1963-74 yılları arasında Kıbrıs Türkü'nün çektiği acıları simgelemektedir (www.sivilsavunmaktc.com, 28/11/2017).

Yorum: Barış ve Özgürlük Anıtı Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde inşa edilmiştir. Anıt Türk Ordusu'nun Kıbrıs adasına 1974 yılında yaptığı çıkarma harekatinin olduğu yerde yükselmektedir. Bu plaj Türk Ordusu'nun 20 Temmuz 1974'te adada vermiş olduğu ilk şehit olan Üsteğmen Yavuz Sokollu'dan almış ve Yavuz Çıkarma Plajı olarak adlandırılan yerdedir. Anıt ana caddeden kolaylıkla görülebilecek ve ziyaret edilebilecek bir konuma sahiptir. Düz anlam olarak bakıldığında 11 sütun Kıbrıs Türkü'nün 1963-1974 yılları arasında Rumlar tarafından maruz bırakıldıkları yokluk yıllarını ve hilali andıran kütle de Türk Ordusunu simgelemektedir. Kıbrıs Türk halkının koruyucusu ve kurtarıcısı olarak Türk Ordusunun görüldüğü de düşünülebilir. Yan anlam olarak anıtın adı 'Barış ve Özgürlük' olarak adlandırılrsa bile Barış Harekati'nin başladığı yere konumlandırılması aslında savaşın ardından gelen barış ve özgürlüğü simgeler niteliktedir. Kıbrıs adasına barış ve özgürlüğün gelebilmesi için 'savaşılmış ve şehitler verilmiştir' gerçeğini hatırlatmak ister gibi durmaktadır. Bu anıtta Şehitler Abidesi gibi savaşta şehit olanları hatırlanması, özgür bir vatanda yaşayabilmek için hem Kıbrıslı Türklerin hem de Türkiye'nin birçok fedakarlıkta bulunduğu mesajları da verilmektedir.

Bu anıtla ilgili olarak tespit edilen bir diğer yan anlam da 11 adet sütunun TMT'nin 11 Sancağını simgeler nitelikte olduğudur. 1958 yılında kurulan TMT, Kıbrıs'ın 11 farklı bölgesinde sancaklar kurup Türk halkını EOKA'ya karşı koruma mücadelesi vermiştir.

Zafer ve Özgürlük Anıtı- Gazimağusa -1979

Gösterge: En üstte Atatürk büstü olan, birçok insan figürünün üst üste gelmesinden oluşan anıt, KKTC ve Türk bayrakları.

Gösterenler: Şehitler, askerler, kadınlar, erkekler, çocuklar, yaralılar, Atatürk, Dr. Fazıl Küçük, R. Raif Denктаş.

Gösterilen: Çekilen acılar, verilen şehitler ve zaferle birlikte Atatürk ilkeleri doğrultusunda gelişecek olan yeni nesil.

İnşa Amacı: Anıt Gazimağusa'da dikilmiştir. KKTC'deki en büyük anıttır. Anıtın mimarı Prof. Dr. Tankut Öktem'dir. 1974'teki Rum ve Yunan saldırılarına karşı Gazimağusa halkının direnişini ve zaferini vurgulamaktadır.

Anıtın Tarifi: Anıttaki kompozisyonlar yerden yukarıya doğru bloklar halinde birbirleriyle iç içe geçerek oluşturulmuştur. Anıtın ilk bölümünde Gazimağusa halkının kahramanlıkları, özgürlük uğruna verdikleri şehitler, çektikleri sıkıntı ve üzüntüler anlatılır. İkinci bölüm ile birinci bölüm iç içedir. Türk ordusunun özverileriyle toplumda yarattığı saygı anlatılır. Üçüncü bölümde ise özgürlüğüne kavuşmuş Kıbrıs Türk halkının geleceğe dönük çağdaş, laik ve sınıflar arası dostluklarla yükselbileceğini tasvir eden anlatım bulunmaktadır. Anıt Kıbrıs halkının tarihdeki değerleri ve Atatürk ile 14 metreye ulaşır. Anıtta 32 figür yer alır (<http://www.tankutoktem.com/eserler/1970-1980/ozgurluk-aniti-kktc.html>, 31/05/2017).

Yorum: Anıt Gazimağusa surlarının hemen dışına inşa edilmiştir. Anıt Kıbrıs'ta inşa edilen birçok anıt gibi dönele bir kavşağa inşa edilmiştir. Anıt Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde inşa edilmiştir. Anıt incelenen anıtlar arasında tasarımında insan figürü en çok kullanılan anıttır. Daha önce de belirtildiği gibi KKTC'deki en büyük anıt olma özelliğini taşımaktadır. Zafer ve Özgürlük Anıtı Atatürk figürü kullanılan tek anıttır. İncelenen diğer anıtlara bakıldığı zaman Zafer ve Özgürlük Anıtı'nın Kıbrıs Türk halkını ve kimliğini tam olarak yansıtmadığı düşünülmüştür. Bu anıtta verilen yan anlam Kıbrıs Türk varoluş mücadelesi ve Türkiye Cumhuriyeti Kurtuluş Savaşı arasında bir benzerlik kurulmuştur. Fakat Kıbrıs Türk halkının liderleri olan Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Raif Denktaş mimar tarafından tam da Kıbrıs Türk halkının lideri olarak görülmediği de yan anlam olarak değerlendirilmiştir. Bu anıtta diğer anıtlardan farklı olarak araştırmacıda uyandırdığı duygu tam olarak Kıbrıs Türkü'nü yansıtmadığı olmuştur. Bu anıt Atatürkçülüğe vurgu yapan bir anıt olarak değerlendirilmiştir.

Yurtta Sulh Cihanda Sulh Anıtı- Lefkoşa - 1982

Gösterge: Gökyüzüne yükselen 5 tane sütunun önünde ortasından su fışkıran yuvarlak bir havuz ve bu figürleri çevreleyen 11 adet burç.

Gösterenler: Beşparmak Dağları ve Akdeniz.

Gösterilen: Atatürk'ten bir vecizenin ismini taşıyan bu anıt yurtta ve dünyada barışı simgelemektedir.

İnşa Amacı: Anıt 1982 yılında Lefkoşa'da inşa edilmiştir. Atatürk'ün 'Yurtta Sulh, Cihan da Sulh' ilkesini sembolize eder. 'Anıtın Lefkoşa surlarına benzetilmiş daire şeklinde bir kaidesi ve bu kaidenin Lefkoşa Surları'ndakilere benzer şekilde on bir adet burcu vardır. Havaya doğru açılan bir el şeklinde(Beşparmak Dağları) duran Anıt'ın ortasında su fışkırmakta ve bu su (Akdeniz) saflığı ve temizliği sembolize etmektedir' (Kaya, 2005:27).

Anıtın Tarifi: Anıt soyut mimari kullanılarak tasarlanmıştır. Anıt betondan yapılmıştır. Anıtın etrafını saran 11 adet burcu simgeleyen betondan yapılar mevcuttur. Anıt Şehitler Abidesi ile aynı ana cadde üzerine inşa edilmiştir.

Yorum: Anıt Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde inşa edilmiştir. Yurtta Sulh Cihanda Sulh Anıtı 1963'de inşa edilen Şehitler Abidesi ile aynı caddede neredeyse birbirlerini selamlar nitelikte inşa edilmişlerdir. Bu anıt da benzerleri gibi bir dönel kavşağa inşa edilmiştir. Mimarı, bu anıtın bir soyut mimari örneği olduğunu bir eli andıran yapıların Beşparmak Dağları ve önündeki havuzun da Akdeniz'i simgelediğini ifade etmiştir. Barış Anıtı olarak da bilinmektedir. Bu anıt KKTC'nin ilanından önce inşa edilen son anıt olma özelliğini de taşımaktadır. Bu anıtın kendisi değil ama inşa edildiği konum yan anlamı oluşturan temel bulgu olarak değerlendirilmiştir. Bahsedildiği gibi Şehitler Abidesi ile karşılıklı birbirlerine yüzleri dönük bir şekilde inşa edilmiş olan bu anıtın, şehitlerin verilmiş olması rağmen artık savaşların olmaması ve barışın adaya gelmesi gerekliliğini vurgulamak için inşa edilmiş olduğu düşünülmüştür. Aslında bu iki anıttan biri yükselen milliyetçiliği diğeri de geçmişteki acıların bir tarafa bırakılıp barış kültürünü yani uzlaşmayı simgeler özellikler taşıdığı düşünülmüştür. İncelenen anıtlar içerisinde Türk Bayrağı ve KKTC Bayrağının bulunmadığı tek anıttır. Bu bulgu da uzlaşma kültürünü destekler nitelikte bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Bu anıtlarla ilgili olarak anıtı saran 11 adet burcun birleşik Lefkoşa'nın burçları olarak değerlendirilebilir.

Millî Mücadele ve Kurtuluş Anıtı- Lefkoşa- 1988

Gösterge: 4 sütün içerisinde çiftler halinde bronz insan figürleri. Savaşta yaralanan asker, sivil vatandaş, gençler ve Dr. Fazıl Küçük ile R. Raif Denктаş'ın heykelleri, KKTC ve Türk bayrakları.

Gösterenler: Kıbrıs Türk halkının Millî Mücadelesini KKTC'nin ilanı ile kurtuluşu.

Gösterilen: Geçmişte yaşananlarının unutulmaması ve özgürlük için yaşananlar.

İnşa Amacı: Anıt Lefkoşa, Gazimağusa, Güzelyurt ve Girne anayollarının kavşağında bulunmaktadır. 1988 yılında inşa edilmiştir. ' Anıt, varoluş mücadelemizi yansıtmakta, gelecek nesillere bu mücadelenin kolay olmadığı mesajını vermekte, Millî mücadeleyi ve kurtuluşu simgelemektedir' (Kaya, 2005:21)

Anıtın Tanımı: Anıt Göğe yükselen dört tane sütun içerisinde bronz heykelleri barındırmaktadır. Göğe yükselen sütunlar üst kısımlarında birer kapıyı sembolize edecek şekilde tasarlanmışlardır. Anıtın dikildiği yer dört şehre açılan kapılar olarak değerlendirilebilir. Bu sütunlar mermerle kaplıdır. Bu anıtta hem soyut hem de somut öğeler bir arada kullanılmıştır.

Yorum: Millî Mücadele ve Kurtuluş Anıtı Lefkoşa, Girne, Güzelyurt ve Gazimağusa yollarının kesiştiği dönel kavşakta bulunmaktadır. KKTC'nin ilanından sonra bu tema ile inşa edilen ilk anıttır. İncelenen anıtlar içerisinde insan figürü içeren ikinci anıttır. Dr. Fazıl Küçük ve R. Raif Denктаş'ın heykelleri Beşparmak Dağlarına ve dolayısı ile Türkiye'ye dönüktür. Bu da bir yan anlam olarak değerlendirilmiş ve Türkiye'ye duyulan bağlılık ve KKTC'nin Türkiye ile olan ilişkileri ve hatta Türkiye'nin Kıbrıs Türk Millî Mücadelesinde yardım ve desteklerini simgeler nitelikte olduğu düşünülmüştür. Bu anıt da benzerleri gibi savaş ve barışa ulaşmak için verilen şehitler ve barış içinde yaşamak için yapılan fedakârlıkları simgeler niteliktedir. Yani bu anıt da hatırlamak ve unutmamak için inşa edilmiş bir anıttır.

TMT Anıtı- Lefkoşa- 2002

Gösterge: 11 burç ile çevrelenmiş göğe doğru yükselen beyaz renkte obelisk, KKTC ve Türk bayrakları.

Gösterenler: Anıtın ön kısmında TMT Andı'nın yazılmış olduğu siyah mermer levha.

Gösterilen: TMT ruhunun Kıbrıs Türk halkını yansıttığı.

İnşa Amacı: Anıt 2002 yılında Lefkoşa'ya inşa edilmiştir. 'TMT Anıtı,1958 yılında Rumların ENOSİS ideallerine karşı Kıbrıs Türkü'nün varlığını korumak için kurulmuş olan Türk Mukavemet Teşkilatı'nın hizmetlerini hatırlatmak ve TMT saflarında mücadele ederken şehit olanların anısını yaşatmak amacıyla dikilmiştir' (Kaya, 2005:20).

Anıtın Tanımı: Anıt göğe yükselen ve yükselirken de giderek daralan bir obeliktir. Beyaz mermerle kaplıdır. Anıtın girişinde siyah mermer üzerine kazınmış TMT Andı bulunmaktadır.

Yorum: KKTC'nin ilanından sonra inşa edilen son anıttır. 2002 yılı Annan Planı ile ilgili görüşmelerin başladığı yıla denk gelmektedir. Bu anıtın bu tarihte inşa edilmesi çok anlamlı bulunmuştur. Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) 1 Ağustos 1958 yılında temel olarak Kıbrıs Türk halkının can, mal, namus ve şerefini korumak, Kıbrıs Türkü'nün özgür yaşamasını sağlamak, Rumların saldırılarına karşı koymak, birlik ve beraberliği korumak ve son olarak da Türkiye ile Kıbrıs Türk halkının bağlılığını sürdürmek amacı ile kurulmuş bir örgüttür. Annan Planı ile birlikte ortaya çıkan siyasi gelişmeler ile birlikte inşa edilen bu anıt Kıbrıs'ta Türk Milliyetçiliğinin bir sembolü olarak değerlendirilmiştir. Diğer anıtlardan farklı olarak bu anıtın çok da göz önünde olmayan, bir parkın içerisinde inşa edilmiş olması da yan anlam olarak değerlendirilmiş ve aslında TMT ruhunun Kıbrıs halkı arasında artık önemini yitiren bir unsur olduğu şeklinde değerlendirilmiştir.

Tartışma

Yapılan çalışmada incelenen anıtların biri Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi (1960-1963), üçü Kıbrıs Türk Federe Devleti (1975-1983) ve ikisi de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (1983-günümüz) döneminde inşa edilmiştir. Bu tarihsel düzlem içerisinde değerlendirildiğinde anıtların inşa edildikleri tarihsel süreçlerle bağlantılı olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

1963 yılında inşa edilmiş olan Şehitler Abidesi'nin 1571'den itibaren Kıbrıs adası için verilen tüm şehitlerin ortak mezar taşı olarak görülmesi, bu anıtta Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin Osmanlı İmparatorluğu ve sonrasında Türkiye'de yaşayan Türklerden herhangi bir ayırım gözetmeden Türklük kavramını ön planda tutulduğu değerlendirilmesi yapılmıştır.

Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde inşa edilen anıtların, 1974 Barış Harekatı ve öncesinde 1955 yılında EOKA'nın ilanı ile birlikte Kıbrıslı Türklere karşı girişilen silahlı saldırıların ve iki kesimli Kıbrıs'ın olması gerekliliğini vurgulayan anıtlar inşa edilmiştir.

Bu dönemde inşa edilen anıtlarda ‘Türk’ değil ‘Kıbrıs Türk’ünün’ adada varoluş mücadelesi ve özgürlüklerini kazanmaları temaları ile sunulmuştur. Kıbrıs Türk kimliği üzerinde değişimin bu dönemde oluşmaya başladığı düşünülmüştür.

Bu dönemde inşa edilen ilk anıt olan Barış ve Özgürlük Anıtı, Kıbrıs Türkü’nün 1963-1974 yılları arasında çekmiş olduğu sıkıntıları ve Barış Harekatı ile birlikte ulaşılan özgürlüğünü vurgulamaktadır. Bu anıt ile birlikte Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde inşa edilmiş olan Şehitler Abidesi’ndeki ‘Türk’ nitelemesi değil ‘Kıbrıs Türkü’ diye ayrı bir kimlik kategorisi oluşturulmaya başlandığı bulgular arasındadır.

Yine bu dönemde inşa edilen Zafer ve Özgürlük Anıtı’nda da benzer bir söylem göze çarpmaktadır; ‘Kıbrıs Türkü’ ayrı bir kimlik olarak vurgulanmıştır. Fakat bu anıtta Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Raif Denктаş’ın büst şeklindeki figürlerinin anıtın toplam kütlelerine oranla kapladıkları yer çok küçük kalmıştır. Anıt mimarı olan Prof. Dr. Tankut Öktem’in klasik çizgilerini yansıtmasına rağmen Kıbrıs Türk kimliğini tam olarak yansıtmayacak özelliklere sahip olmadığı düşünülmüştür. Diğer taraftan 1977 yılında Makarios’un ölümünün ardından Türk Lider R. Raif Denктаş ve Rum Lideri Kyprianou arasında Kıbrıs sorunu ile ilgili ikili görüşmeler başlamış olduğu yıl da bu yıldır. Bu görüşmelerde imtiyazların verildiği düşünülmüş ve bu iki liderin ikinci plana atılarak belki de Kıbrıslı Türk kimliği değil yeniden Türk kimliği hatırlatılmaya çalışılmış olabileceği de düşünülmüştür. Unutulmaması gereken önemli bir tarihi olay da Osmanlı İmparatorluğu’nun Kıbrıs adasını fethi alınması ile gerçekleşmiştir. Bu anıtın da Osmanlı donanmasının Kıbrıs’ı fethini tamamlandığı Canbulat Kapısı’na çok yakın bir yere inşa edilmiş olduğu da önemli bir gösterge olarak değerlendirilmiştir.

1982 yılında inşa edilen ‘Yurtta Sulh Cihanda Sulh (Barış) Anıtı iki toplum arasında uzlaşma kültürünün oluşmaya başladığı ve Türk milliyetçiliğinin adada izlerini kaybetmeye başladığı bir dönüşüm olarak değerlendirmek de mümkündür. 1982 yılı Kıbrıs tarihi için önemli dönüm noktalarından yine birinin gerçekleştiği yıldır, çünkü BM bu tarihte ‘adadaki işgal ordusunun (Türkiye) çekilmesi gerekliliği ve adadaki ‘mültecilerin (Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının) isteğe bağlı olarak geri dönmelerini tavsiye eden kararı alınmıştır. Bu anıt belki incelenen anıtlar içerisinde Türk Bayrağı ve KKTC Bayrağını barındırmayan tek anıttır. Bu nedenlerden ötürü bu anıtın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ne, Kıbrıs Türklüğüne ya da Türklüğe gönderme yapan herhangi bir gösterge taşımadığı düşünülmüştür.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti döneminde inşa edilen anıtlardan biri 1974 Barış Harekatı ve öncesine vurgu yapan özellikler taşıırken Millî Mücadele’ye vurgu yapan temalar işlenmiş ve anıtın yapıldığı konum düşünüldüğünde Kuzey Kıbrıs’taki şehirlerin anayol kavşaklarının kesiştiği bir yerde konumlandırılması ve özellikle Kıbrıs Millî Mücadelesi’nin mimarları olan Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Raif Denктаş’ın heykellerinin sırtlarının Türkiye’ye dönük olması Kıbrıs Türk’ünün koruyucu ve kurtarıcı olarak Türkiye’yi gördükleri mesajını örtük olarak veriyor olabilir.

Bu dönemde inşa edilen diğer anıt olan TMT Anıtı bu çalışma kapsamında inşa edilen anıtlardan farklı olarak bir parka inşa edilmiştir. Anıtın inşa yılı Annan Planı'nın görüşülmeye başladığı yıl olan 2002 olması, çok manidar olarak değerlendirilmiştir. Çünkü TMT Kıbrıs Türk'ünün adada var oluş mücadelesini 1958 yılından itibaren örgütleyen temel unsur olmuştur. Annan Planına denk gelen bir tarihte TMT Anıtı'nın inşası bir taraftan Kıbrıs'ta Türk milliyetçiliğini tekrar ortaya çıkarmaya çalışılması değerlendirilebilecek bir unsur olarak düşünülse de bu anıtın bir parka inşa edilmiş olması sanki bu düşüncenin gizli kalması ya da göz önünde olmaması gereken bir unsur olarak da değerlendiren bir ikilemin yaşandığını düşündürmüştür.

Son söz olarak Pennebaker ve Gonzales'in (2008 :121) yaşanan travmatik olayların 20-30 yıl içerisinde yeniden yapılandırdıkları ile ilgili varsayımlarından yola çıkılırsa Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin ulusal kimliklerini anıtlar yolu ile ilk kez 1963 yılında ifade etmeye başladıkları, 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı ile yeniden bir inşaya gittikleri ve son olarak da Annan Planı Referandumu ile 2000'li yılların başında yeniden yapılandırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kıbrıs'ın kuzeyinde yaşayan bireylerin politik gelişmelerle birlikte ulusal kimliklerini yeniden yapılandırma yoluna gittikleri, hem inşa ettikleri anıtlar hem de anıtların göstergebilimsel yorumları sonucu elde edilen temel sonuç olmuştur. Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin tümünü niteleyebilecek tek bir ulusal kimliğin olmadığı ya da oluşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynaklar

- Abousnnouga, G. & Machin, D. (2010). War Monuments and the Changing Discourses of Nation and Soldiery . in A Jaworski & C Thurlow (eds) , Semiotic Landscapes : Language, Image, Space. Continuum , pp. 219-240 .
- Abousnnouga, G. & Machin, D. (2011). The changing space of war commemoration: a multimodal analysis of the discourse of British monuments, *Social Semiotics*, 21(2), 175-196.
- Barthes, R. (1979). Göstergebilim İlkeleri. Kültür Bakanlığı Yayınları. Çev: Berke Vardar, Mehmet Rifat. Ankara.
- Batu, B.(2011). Sanat Eğitimi Alanında yapıt İncelemelerinde Bir Yöntem Olarak Görsel Gösterge Çözümlemesi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Belgum, K. (1993), Displaying the nation: A view of Nineteenth-Century Monuments through a Popular Magazine, *Central European History*, 26:4: 457-74.
- Eyerman, R.(2002). Cultural Trauma, Port Chester, NY, USA. Cambridge University Press.
- Hamilton, A. (2014). Monuments and Memory, *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*, 3(1),101-114.
- Kaya, Z. (2005). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Gezi Kitabı, Sivil Savunma Teşkilat Başkanlığı Yayını:5, Ajans Yay, Lefkoşa, KKTC.
- Mitter, P.(2013). Monuments and Memory for Our Times, *South Asian Studies*, 29:1, 159-167.
- Pennebaker, J.W., & Gonzales, A. (2008). Making history: Social and psychological processes underlying collective memory. In J.V. Wertsch and P. Boyer (Eds.), *Collective memory* (pp. 110-129). New York: Cambridge University Press. <https://pdfs.semanticscholar.org/e4f0/20e8b5f379657a476cd-096cf1b718e9ea7ed.pdf>, 28/11/2017.
- Rifat, M. (2007).Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları, İstanbul, YKY.
- Sivas, A.(2012). Göstergebilim ve Sinema İlişkisi Üzerine Bir Deneme, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(21): 527-538.
- Öktem, T., Zafer ve Özgürlük Anıtı, <http://www.tankutoktem.com/eserler/1970-1980/ozgurluk-aniti-kkct.html>, 31/05/2017.
- Özel, M.K.(2011). An evaluation of the design of Turkish War Memorials in the Context of Architecture-Sculpture Relationship, 14th International Congress of Turkish Art, Paris, College de France, 19-21 September 2011: 553-558..
- Vale, L.J. (1999). Mediated monuments and national identity, *The Journal of Architecture*, 4:4, 391-408.
- Volkan, V.D.(1997). Bloodlines: From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism. New York: Farrar, Straus & Giroux.
- Volkan, V.D.(1999). Psychoanalysis and diplomacy, part I: Individual and large-group identity. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 1:29-55.
- Volkan, V.D (2001). Transgenerational Transmissions and Chosen Traumas: An Aspect of Large-Group Identity, *Group Analysis* ,34(1); 79-97.
- Volkan, V. D. (2006). What some monuments tell us about mourning and forgiveness. In *Taking Wrongs Seriously: Apologies and Reconciliation*, eds. Elazar Barkan and Alexander Karn, pp. 115-131. Stanford, CA: Stanford University.

Anıtlar:

www.sivilsavunmakktc.com , 28/11/2018

Kıbrıs Türklerinin Kökeni ve Sosyo-Kültürel Özellikleri The Origin And Socio-Cultural Characteristics Of Cyprus Turks

Süleyman Özmen*

Öz: Bu çalışmada özellikle Kıbrıs Türklerinin kökeni, kültürel özellikleri ve Kıbrıs Adası'ndaki varlıkları ele alınmıştır. Adanın Mısır ve Doğu Akdeniz ticaret yolları üzerinde yer alması, tarihin bilinen ilk devirlerinden itibaren Kıbrıs'ın önem kazanmasını ve bu önemin sürekli olmasını sağlamıştır. Jeolojik devirlerde bir çöküntü neticesinde Hatay bölgesinden ayrılıp bir ada haline gelen Kıbrıs'ın ilk sakinleri Anadolu'dan gelmişlerdir. 1571 yılına kadar olan dönemde Kıbrıs bölgedeki başat güçler arasında defalarca el değiştirmiştir. Adaya Osmanlı hâkimiyetinden önce de hem Mısır'dan hem de Anadolu'dan özellikle Karamanoğulları'nın hâkim oldukları Orta Anadolu topraklarından göçen Türkler olmuştur. 1571 yılından sonra yaklaşık 300 yılı aşkın bir süre Osmanlı yönetiminde kalan Kıbrıs Adası'ndaki Türk nüfusu 1878 senesinde adanın İngiliz hâkimiyetine bırakılmasıyla sistematik olarak azaltılmıştır. Bu sistematik nüfus azaltılmasıyla esasında Girit örneğinde olduğu gibi adadaki Türkler tamamen yok edilmeye ve ada Rumlaştırılmaya çalışılmıştır. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtıyla bu oyuna dur denilmiş ve Kıbrıs Türklerinin yaşama hakkı teminat altına alınmıştır. Bu çalışmada Akdeniz'de oldukça stratejik bir konumda bulunan Kıbrıs adasında yaşayan Kıbrıs Türklerinin kökeni, kültürel özellikleri ve özellikle adanın Türk kimliği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Türk, İskân, Kültür, Kimlik.

Abstract: In this study, especially the origin, cultural features and assets of the Cyprus Turks are discussed. The presence of the island on the Egyptian and Eastern Mediterranean trade routes ensured that Cyprus became important from the earliest known times of history, and that this priority is constant. The first inhabitants of Cyprus came from Anatolia as a result of a collapse in the geological era and became an island after leaving the Hatay region. In the period up to 1571, Cyprus has repeatedly

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Rumeli Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü, suleyman.ozmen@rumeli.edu.tr

changed hands by the dominant forces in the region. Before the Ottoman domination of the island, Turks migrated from both Egypt and Anatolia, especially from Central Anatolia, where Karamanoğulları ruled. After 1571, the Turkish population on the island of Cyprus, which remained under Ottoman rule for over 300 years, was systematically reduced in 1878 when the island was left to British domination. As a result of this systematic reduction of the population, the Turks on the island were tried to be completely destroyed and the island to be ruminated as it was in the case of Crete. The 1974 Cyprus Peace Operation called this game stop and the right to life of the Turkish Cypriots was guaranteed. This study will focus on the origin, cultural features of the Turkish Cypriots living in Cyprus, which is in a very strategic position in the Mediterranean and especially the Turkish identity of the island.

Keywords: Cyprus, Turk, Settlement, Culture, Identity.

Giriş

Türkçede Kıbrıs, Arapçada “Kubrus” (Kubruş), Batı dillerinde “Cyprus”, “Cypre”, “Chypre”, “Gipros” ve “Cypren” olarak adlandırılan ada; Mısır ve Hitit kaynaklarında müşte-reken Alaşya (Alasya) şeklinde geçerken, Mısır kaynaklarında, ayrıca “Asi” kelimesiyle de ifade edilmektedir. Asurlular’da “Yatnana” veya “Ya”, İbraniler’de “Kittim” denilen Kıbrıs; “Kypros” olarak ilk defa Homeros’ta zikredilmektedir (Alasya, 1964: 17).

Kıbrıs hemen hemen her dönemde başat güçlerin ilgi alanı içerisinde olmuştur. Başat güçler arasında el değiştiren ada, 1571-1878 yılları arasında Osmanlı egemenliği altında kalmıştır. Bu süre içinde adaya yerleştirilen Türk nüfusunun kökeni zaman zaman merak konusu olmuştur. Zamanımıza ulaşmış ve bir kısmı aynen yayımlanmış Osmanlı resmi belgeleri, Kıbrıs Türklerinin meskeninin Anadolu yarımadasına dayandığını gözler önüne sermektedir. 1571 yılından önce de özellikle Venedik yönetimi zamanında, Türkler, adada küçük bir koloni halinde yaşamaktaydılar. O zamanlarda, hem Mısır’dan hem de Anadolu yarımadasından özellikle Karamanoğulları’nın hâkim oldukları Orta Anadolu topraklarından adaya göç etmiş Türkler olmuştur. Bunların bir kısmı politik diğer bir kısmı da ticari amaçlar için Kıbrıs adasını seçmişlerdi. Özellikle Karamanoğulları’nın kendi aralarındaki iç siyasi mücadelelerinde ada önemli politik bir üs olmuştur. (Turan, 1998: 109)

Kıbrıs, Latinler özellikle Venedikliler için Levant’da önemli bir yer idi. Onlar hem politik hem de ticarî amaçlar için adayı kullanıyorlardı. Kutsal topraklara giden Avrupalı hacılar için ada, Avrupa ile Kudüs arasında önemli bir ara durak idi. (Jennigs, 1994: 84) Osmanlılar adayı ciddi olarak on beşinci yüzyılın sonlarında ilgilenmeye başladılar. İstanbul ve çevresinde hâkimiyetlerini sağlamlaştırdıktan sonra, Memlûkler ve Venediklilerle olan ilişkilerini yeniden gözden geçirdikleri vakit, adanın kendi toprakları için ne denli bir tehlike arz ettiğinin farkına vardılar. (Erdoğan, 1993: 48, 50) Venedik ile Osmanlılar arasında yürürlükte olan bir sulh anlaşması olmasına rağmen, meşhur

Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin fetvasıyla, Kıbrıs Adası'nın eskiden bir İslâm toprağı olduğu ve fethedildiğı takdirde bütün İslâm dünyasına menfaat sağlayacağı düşüncesiyle, anlaşma tek taraflı olarak bozuldu. II. Sultan Selim'in saltanatı döneminde (24.9.1566 - 15.12.1574) Kıbrıs'ın savaş yoluyla ele geçirilmesi, Serdar-ı Ekrem Lala Mustafa Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusunun 1 Temmuz 1570 tarihinde Limasol civarına çıkartma yapması ile başlamış, Gazimağusa'nın alındığı 1 Ağustos 1571 tarihinde ise tamamlanmıştır. Neticede 1571 yılında ada Osmanlılarca zor bir mücadeleden sonra Venediklilerden fethedilmiştir. (İpşirli, 1989: 78) Savaş sonrası boş ve bakımsız kalan arazilerin işlenmesi için Anadolu'dan Kıbrıs'a sürgün fermanlarıyla nüfus göçürülürken, Kıbrıs'ta görevlendirilen devlet memurları da aileleriyle birlikte adaya gelip yerleşmişlerdir. Kıbrıs'a göçürülen zanaat erbabı kişiler genellikle kentlere yerleşmişlerdir.

1. 1571 Sonrasında Kıbrıs Adasında Türk İskânı

Kıbrıs'ın Osmanlı imparatorluk topraklarına katılması sonrasında yayınlanan ferman uyarınca, Lefkoşa, Kıbrıs beylerbeyinin ikametine açılmak suretiyle Osmanlı yönetiminin merkezi haline getirilmiştir. Bu fermanla, Lefkoşa'nın idari merkez haline dönüştürülmesi için önce imar edilmesinin gereğı vurgulanırken, imar çalışmalarını yerinde izlemek ve yönlendirmek üzere beylerbeyinin Lefkoşada oturmasının gerekli olduğu belirtilmektedir. Verilen bu direktifle Beylerbeyi Lefkoşadaki Lüzinyan Sarayı'na taşınmış ve ada sathında sürdürülen imar, iskân ve idari faaliyetler beylerbeyi tarafından buradan yönetilmeye başlanmıştır. Böylece ada, bir yandan iskân edilirken, bir yandan da sosyal ve kültürel gelişmeyi sağlayacak olan mimari eserler ile kurumların birer birer oluşturulmasına da başlanmış olur. (Göyünç, 1974: 23)

Bir devlet politikası olarak, adanın imar ve iskân edilmesi gerekiyordu. Kısacası adanın eski ticarî önemine kavuşturulması bir devlet politikası olarak ele alındı. (Göyünç, 1974: 25) Bunun için ortaya çıkan ilk ihtiyaç; Osmanlı kanunlarını ve mantığını bilen, Osmanlı sultanının emir ve fermanlarına itaat eden, kısacası Osmanlı hâkimiyetini adada yerleştirmesine katkı sağlayacak nüfusa olan ihtiyaçtı. Bunun için Sultan II Selim, Kasım 1572 yılında bir ferman yayınlarken, özellikle Karaman vilâyetindeki köy ve şehirlerden her on haneden bir hanenin adaya sürülmesini emretti. (Barkan, 1932: 56) Böyle bir uygulama esnasında ilk değildi. Osmanlı öncesi dönemlerde hem Anadolu Türk beyliklerinde hem de Anadolu Selçukluları zamanında bu tür sevk ve yeniden iskân usulleri uygulanmıştı. (Turan, 2014: 488) Osmanlılar da bir iskân unsuru olarak sürgün usulünü biraz daha genişleterek kapsamlı şekilde uygulamaya koymuştur. Buna göre iskâna tabi tutulacak yöre halkından, her kırk hanede bir hane mecburî olarak yeni iskân mahallerine gideceklerdi. Eğer içlerinden gönüllü muhacir bulunursa ona öncelik tanınmaktaydı. Nitekim bu usul, Osmanlı kroniklerinden öğrendiğimize göre, Bursa ve Bilecik gibi ilk fethedilen şehirlerde, etraf köy ve kasabalardan, Müslim ve gayrimüslim

nüfus nakledilmek suretiyle uygulanmış, daha sonra bu yolla şehirlerin İslâmlaşması ve Türkleşmesi kolaylaşmıştır. (Akdağ, 2010: 492)

Fetihten hemen sonra adaya yerleştirilen esnafın hangi meslek erbabından olduğu ve fetihten sonra başlayıp ada Osmanlı hâkimiyetinde kaldığı müddetçe devam eden iskân siyaseti neticesinde yerleştirilen Türkmencilerin hangi boy ve oymaklara mensup oldukları belgelerle sabittir. Bu kayıtlı ispatlı duruma rağmen, bazı Batılı tarihçilerle özellikle Kıyris ve Papadapoulos gibi Rum tarihçiler, Kıbrıs Türklerinin atalarını, fetihten hemen sonra İslâmiyeti seçen Latinlerin ve Osmanlı hâkimiyeti süresince ihtida eden Rumların teşkil ettiğini iddia etmektedirler. (Abdurrazzak, 2012: 155, 161)

Rumeli'deki ilk fetihlerden sonra, özellikle I. Murad ve Yıldırım Bâyezid devirlerinde, Anadolu'dan pek çok aile bu yolla nakledilmiştir. Bu bağlamda epeyce ilgi çeken bir misal de İstanbul'dur. 1453 yılından sonra, Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'u bir dünya şehri haline getirebilmek, tekrar eski canlı haline kavuşturabilmek için Anadolu'dan, Ege Adaları'ndan, Rumeli'den ve Kırım yarımadasından farklı din ve milletleri getirip İstanbul şehrinde yerleştirmişti. (İnalçık, 1970: 242) Aksaray semti bu şekilde bir nakil sonunda kurulmuş ve sakinleri geldikleri yerin ismini kurdukları bu semte vermişlerdir. Buna benzer olarak Kıbrıs Adası'na yapılan sürgünlerde, mantık olarak bu devlet politikasının devamından başka bir şey değildi.

1571 yılından hemen sonra yapılmak istenen sürgün teşebbüsü, Osmanlı Arşivlerinde saklanan belgelerden ayrıntılarıyla anlaşılabilir. İstanbul'da Başbakanlık Arşivi'nde "Sürgün defteri" adı altında saklanan bu resmi Osmanlı belgelerinin bir kısmı çeşitli tarihçilerle aynen yayımlanmıştır. (Erdoğan, 1996: 63) Bu belgeler, Kıbrıs Türklerinin 1571 yılından sonra Anadolu yarımadasından adaya gönderilen Türk aileler olduklarını kesin olarak ispatlamaktadır. Ayrıca yapılan etnolojik ve filolojik araştırmalar da Kıbrıs Türkleri ile özellikle Orta Anadolu ve Çukurova Türkleri arasındaki yakın akrabalığı bütün açıklığıyla ortaya çıkarmıştır. (Erdentuğ, 1969: 113, 122)

Adaya ilk olarak 1572 yılından itibaren, Anadolu'nun güney ve iç bölgelerinden nüfus nakline başlanmıştır. İskân işiyle Seydişehir kadısı Muhyiddin Efendi görevlendirilmiştir. İlk göçmen naklini konu alan ve 22 Eylül 1572 (13 Cemaziyevvel 980) tarihini taşıyan ve Kâmil Kepeci Tasnifi'nde Mevkûfât Defteri adıyla 2551 numarada kayıtlı olan defterde, Kıbrıs'a çeşitli Anadolu kasaba ve köylerinden nakledilen nüfus isim isim, köy köy, meslek ve hattâ sahip oldukları öküz, inek, merkep gibi hayvanlarına varıncaya kadar kaydedilmiştir. Adı geçen bu ilk iskân defterinde Aksaray, Beyşehir, Seydişehir, Anduğu (Niğde şehri vilayet sınırları dahilinde yer almaktadır. Altunhisar ile Yeşilyurt yerleşkelerinin arasındadır), Develihisar, Ürgüp, Koçhisar, Niğde, Bor, Iğın, Ishaklı, Akşehir, Akdağ ve Bozok'dan toplam 1908 ailenin nakledildiği kayıtlıdır.

Prof. Dr. Cengiz Orhonlu'nun faydalandığı bu defter Orhonlu (1974: 22), M. Âkif Erdoğan tarafından yayımlanmıştır. (Erdoğan, 1996: 57) Bu defterin devamı olan ve 25 Cemâziyelaahir 980 (2 Kasım 1572) tarihli olup Osmanlı Arşivi'nde A. DVN koduyla

Divan Defterleri tasnifinde yer alan 793 numaralı defterde ise, Ma'muriye, Silindi, Ermenek, Mud, Gülnar ve Silifke kasaba ve köylerine ait 672 ailenin iskân kaydı yer almaktadır. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], Sadaret Divan Kalemi Evrakı [A. DVN], 793) Bu iki defterde toplam 2580 hanenin Kıbrıs'a nakledildiği görülmektedir. Özellikle bu ikinci defterin 26ncı sahifesindeki kayıt iskânın çerçevesini çizmekte ve önemini göstermektedir. Bu kayıta: "*Hâliyâ feth olunan Kıbrıs Cezîresine âdem sürmek için müfettiş ta'yîn olunan Seydisehri kadısı fahrü'l-kuzâd mevlânâ Muhyiddin Efendi dâ'ileri ile İç-il sancağı kadılarına hitâben vârid olan emr-i şerîf vâcibü's-serîfde bile mübâsır kayd olunan dergâh-i âli çavuşlarından fahrü'l-emâsıl ve'l-akrân Hüsrev Bey zîde kadruhu mübâsereti ile Ermenak kazasında olan beşyüz kırk hâne-i avârizdan her on hâneye bir hâne hesâbı üze Müsârünileyh efendi ile ta'yîn ve ihrâc olunan elli dört hâne, sahiblerinin ve mücerred oğlanlarının ve mahalle ve karyelerinin ve mallarının ve davarlarının mikdârının ve adedin ve ne hırfetden oldukların ve ta'yîn olunan kimesnelerin vakt-i mutâlebede gıybet ederlerse ihzârları için alınan kefillerinin ve ehl-i iyâllerin göçürüb Kıbrıs'a iletmek için vekîl-i mutlak eyledükleri eshâsın isimlerini beyân eder*" (BOA, A. DVN, nr. 793: 26) denmek suretiyle, iskânın ne kadar ciddî tutulduğunu ortaya koymaktadır.

2. Kıbrıs Adasına Sevk ve İskân Edilen Türklerin Seçilmesi ve Adaya Entegrasyonu

Yukarıdaki kayıta yer alan sürgün, daha önce de açıklandığı gibi, tamamen bir cezalandırma olmayıp Jennigs (1993: 216)'e göre sadece belirli bir grubu ya da siyasî teşekkülü de kapsamamaktaydı. Nitekim hem Müslümanlar hem de gayrimüslimler sürgün hükmü kapsamı içindeydiler. Öte yandan konar-göçerler adaya sürgüne tâbi tutulacaklardı. Yalnızca Konya, Karaman ve Kayseri Şehir merkezleri bu ilk toplu sürgünden muaf tutulmuştu. Daha sonraki uygulamalarda şehir merkezlerinden de ferdi olarak adaya gönderilenler olmuştur. Ancak nakledileceklerin belli bir meslek sahibi olmaları ve mesleği ile ilgili âlet ve edevatının bulunması, kendi rızalarıyla gitmeleri, kanuna aykırı fiillerinin olmaması ve ahlâkî bakımdan güvenilir olmalarına dikkat edilmekteydi. Bütün bunlara karşılık yerleşenlerin bir kısmı kendi istekleriyle gitmişti. 1572 yılında gerçekleştirilen 2580 hanelik bu iskânda toplam 1298 aile kendi rızalarıyla iskânı kabul etmiş, diğerlerinin büyük çoğunluğu ise köy ahalisi tarafından Kıbrıs iskânına seçilmiştir. Buldukları kasaba veya köye sonradan gelip yerleşenler ile çeşitli sebeplerden dolayı toplumda huzursuzluk çıkaranlar ve bu sebeple halkın şikâyetine maruz kalanlar öncelikle iskâna tâbi tutulmuşlardır. Ancak bunların sayısı çok azdır.

Kayseri Ermenileri, Konya ve Kayseri Rumları sürülecek aileler arasındaydı. Ancak bunlar sayısal olarak sürülecek nüfus içerisinde pek bir önem arz etmemekteydiler. Hatta bunların çoğu çeşitli bahaneler ileri sürerek, ileri gelen kişilerin yardım ve desteğini kazanarak sürgünden kurtuldular ve adaya gitmediler. Çünkü ada o zamanlarda Anadolu'da iyi bir şöhrete sahip değildi. En azından politik bir kargaşa hüküm sürüyordu. Osmanlı Devleti, burada nizamı daha tamamen sağlamamıştı. Ayrıca adada o kadar farklı

etnik ve dinî unsur vardı ki, bu sebeple burada kısa süre içinde bir düzenin sağlanması mümkün gözükmemekteydi. Bundan dolayı saraya yakın olan aileler veya zengin Müslüman ve gayrimüslim şehirli, kendi istekleriyle, adaya gitmek istemediler. Köylüler için durum farklıydı. Özellikle Orta Anadolu ve Çukurova'da gelir kaynaklarının azalması sebebiyle fakir köyler için ada bir cazibe merkezi olmuştu. Venedikliler döneminde adada şeker ve tuz üretiliyordu. (Erdoğan, 1998: 78) Ayrıca şarapları hem Avrupa'da hem de Osmanlı ülkesinde meşhurdur. Gerek savaşlar sebebiyle, gerekse Türklerin gelişinden önce ada halkına konulan haksız vergilerle ve Franklar devrinden beri ücretsiz çalışma angaryası dolayısıyla halk önemli ölçüde Ada'yı terk etmişti. Dolayısıyla çok miktarda boş arazi mevcuttu. Nitekim 1572 yılında yapılan tahrirde, Masarea ve Mazoto bölgelerinde 76 köyde kimsenin yaşamadığı tespit edilmişti. (İnalçık, 1969: 7)

Osmanlı yöneticileri, Osmanlı kanunlarını ana hatlarıyla bilen Anadolu fakir köylülerini bu boş topraklar üzerinde yerleştirerek, hem ticareti hem de ziraatı yeniden canlandırmayı düşündüler. Bunun için adaya yerleşen çiftçilere bedava tohum verilmesi, en az üç yıl zirai vergilerden muaf tutulmaları ve yöneticilerin desteği sağlanarak ev verilmesi kararlaştırıldı. Ayrıca buna benzer pek çok ayrıcalık tanındı. Öte yandan naklin gerçekleşebilmesi ve gideceklerin teşviki açısından Kıbrıs ikliminin güzelliğinden, topraklarının her türlü ziraata elverişli olduğundan bahsedilmek suretiyle bir nevi propaganda yapıldı. Bu imtiyaz ve imkânlar, fakir köylüler ve hatta konar-göçerler için önemliydi. Bundan dolayı sürgün hükmü Orta Anadolu köylerinde ilk duyulduğunda belli ölçüde bir tedirginlik duyulmuşsa da daha sonra bu huzursuzluk ortadan kalkmıştır.

Anadolu'daki mahalli yöneticiler başlangıçta bu göçü, yani sürgünü desteklediler. Zira eğer bu insanlar adaya giderlerse, kendileri için yeni ekonomik imkânlar ortaya çıkacaktı. Böylelikle adaya gidenler adada; Anadolu'da kalanlar ise kendi bölgelerinde ekonomik olarak rahatlamış olacaktı. Mahalli yöneticiler bu düşünceyle ilk zamanlarda sürgün ailelerini sıkı denetim altında tuttular. Onların geçecekleri yolları belirlediler. Geçiş yollarını temizlettiler, onların adaya götürecekleri alet ve edevatı korudular. Kendilerine yiyecek temin ederek onları adaya gidecek gemilerin olduğu iskelelere kadar götürdüler. Adaya yapılacak olan sevk ve iskânı teşvik için gönderileceklerin emlaklarının kıymetinin bilirkişiler marifetiyle takdir edilmesi ve gerçek değeri ile satıldıktan sonra parasının o kişiye ödenmesi de iskâna tâbi tutulanların asıl yurtlarıyla bağlarının kopmasına yardımcı olmaktadır. Nitekim defterlerde bu konuda "...işbu defterde mestür olan yüz seksen altı hane sahiblerinin cümle zâd ü zevâda ve âsâs-i beyt ve alât-i ziraat ve hirfetleri mükemmel olduğundan gayri nakle kabil olmayan emlak ve esbâbları ber-mûceb-i fermân-ı âli bey'-i men-yezîd olunup nihayet buldukda ehl-i vukuf ve mu'temed-i aliyeye olan Müslümanlara dahi ziyade değmediğine yemin verildikten sonra bey' olunup, kıymetleri ellerine verilüp..." şeklinde kayıtlar bulunmaktadır. (BOA, A. DVN, nr. 793: 107) Dolayısıyla asıl yurtlarındaki emlakının gerçek değerini alan yeni gittiği yerde de herhangi bir ücret ödemedi kendisine ev, tarla tahsis edilen veya mesleği ile

İlgili istihdam sağlanan göçmenin iki yıl da vergiden muaf tutulması onun ekonomik yönden iyice güçlenmesine yardımcı olmakta ve böylece devlet idaresinin burada yerleşmesi temin edilmektedir. Görüldüğü gibi göçmen olarak seçilen halka mevcut şartlarda yapılabilecek her türlü kolaylık sağlanmıştır.

Bir yıl sonra bu destek politikası yavaşlamaya başladı. Sultanın emirlerine rağmen mahallî yöneticilerin olaya bakışları değişmeye başladı. Zira bu sürgün aileler yavaş yavaş adaya nakledilmeye başlayınca, mahallî yöneticilerin gelir kaynaklarında kayda değer bir azalma başladı. Özellikle Orta Anadolu ve İçel bölgesinde tımar tasarruf eden sipahiler adaya göçü teşvik etmemeye başladılar. Bu nedenle sonradan adaya gitmek isteyen aileler, yollarda eşkiyalar tarafından soyuldu hatta bazıları öldürüldü. Aileleri yollarda kayboldu. Sonradan göç etmek isteyen ailelerden sadece şanslı ve inatçı olanları adaya ulaşabildiler.

3. Adada Türkler Dışında İskân Edilmeye Çalışılan Diğer Milletler

Anadolu kıyılarından adaya geçiş devletin denetimi altındaydı. Gemilere kimlerin bineceği, onların adada hangi iskeleye çıkacakları, orada onları hangi Osmanlı memurlarının karşılayacağı gibi ayrıntılar resmen belirlenmişti. Anadolu'dan bir aile adaya ayak bastığı zaman, onları bir görevli karşılıyor ve durumuna göre şehre mi yoksa köye mi yerleştirileceğine karar veriyordu. Ayrıca adanın hangi bölgesinde yerleştirilecekleri de önemli bir konuydu. Lefkoşa Şer'i Hüküm Mahkeme tutanaklarından özellikle Beyşehir ve Seydişehir bölgelerinden gelenlerin, adanın güney kesimlerine yerleştirdikleri anlaşılmaktadır. Böylece bu bölgelerden gelenlerin oradaki faaliyetleri ve yaşam şartları hakkında elimizde yeterli malumat bulunmaktadır. Ancak ilk yıllarda devletin imtiyazını ve korumasını bekleyen çok sayıda farklı kültüre mensup insanlardan dolayı adada bir kargaşa yaşandığı açıktır. En azından yerli Rumlar yani adalı gayrimüslimler, Anadolu'dan göçürülen Türkler kadar bir imtiyazı hak etmişlerdi. Zira onlar, adanın fethinde önemli bir rol oynamışlardı. Venedik baskısından kurtulmaları, Osmanlı hâkimiyetini kendi rızalarıyla, mukavemet etmeden kabul etmelerinin bir bedeli olmaydı. Bu nedenlerden ötürü yerli Rumlara da çeşitli imtiyazlar sağlanmış ve vergi indrimi yapılmıştır. Ayrıca angaryaların da bir kısmı kaldırılmıştır.

Anadolu yarımadası dışında, Halep, Sam ve Safed gibi Suriye şehirleri de sürgün kapsamı içindeydi. Özellikle Safed Yahudileri, Gazimağusa şehrinde yerleştirilmek istenmişti. Bazı tarihçiler bunu Yasef Nassi'nin bir plânı olarak görürler. Çünkü adanın alınmasında Nassi'nin rolü büyüktür. Zira Yasef Nassi adayı gelecekte bir Yahudi toprağı yapmayı düşünüyordu. Bunun için Osmanlı yönetimi öncesinde adada var olan Yahudi nüfusunu artırmayı düşünüyordu. Yahudiler adanın önemini biliyorlardı. Kudüse giden güzergâh üzerinde bulunuyordu. 1271 yılında Akkâ'nın Müslümanlar eline geçmesinden sonra, çok sayıda Yahudi Gazimağusa şehrine göçmüştü. Onlar için Gazimağusa bilinen bir şehirdi. Ayrıca burada Mısır ve Suriye şehirleri ile hacimli bir ticaret

yapılmaktaydı. Ancak bu teşebbüs gerçekleşmemiştir. II. Selim'in sürgün emrine rağmen, Safedli Yahudiler kendi rızalarıyla adaya yerleşmek istememişler ve bir yolunu bulup sultanın sürgün emrini iptal ettirmişlerdir. (Jennigs, 1993: 216) Halep ve Sam şehirlerinden ise çok az sayıda aile gelmiştir. Devlet yöneticileri, bu bölgenin aileleriyle Anadolu'lu Türk aileler kadar ilgilenmemişlerdir. Bunun bir sebebi de Trablusşam iskelesinin çok yoğun olmasıydı.

Tüm bunların neticesinde Kıbrıs Adası'nı vatan tutanlar genel olarak 1571 senesinden sonra Anadolu'dan gönderilen Türkler olmuştur. Bu kişiler bütün zor şartlara rağmen Anadolu'ya dönmeyen, adada yaşamayı kabullenmiş insanlardı. Kadınlar için adada hayat o kadar da zor değildi. Gerçi ev sıkıntısı baş göstermişti. Ancak çoğu Müslüman ve gayrimüslim kadın, ada erkekleriyle evlendiler, kısa sürede zengin oldular. İslâm hukukunun kendilerine bahsettiği her türlü yasal hakkı sonuna kadar kullanmasını bildiler. İstemedikleri eşlerini Şer'i Mahkemede kolayca boşayabildiler. Başka erkeklerle kolayca evlenebildiler. Gayrimüslim kadınların İslâm dinine geçmelerine imkân tanındı. (Erdoğan, 1999: 168) Osmanlı yönetimi İslâm-Türk aile yapısını her zaman adada yaymayı kendine düstur edinmiştir. Kıbrıs'ın şenlendirilmesine yönelik bu tür çalışmalar daha sonraki yüzyıllarda da devam etmiştir.

4. Adaya Göç Eden Ailelerin Sayısı ve Meslek Dağılımları

Temel olarak adaya yerleşenler tamamen Anadolu Türkleriydi. Lefkoşa Şer'i Mahkeme tutanaklarındaki ölüm ve verasetle ilgili notlar Anadolu'dan pek çok kişinin adaya gittiğini orada bir müddet yaşadığını, devletin kendilerine bahsettiği her türlü imtiyazdan faydalanmaya çalıştığını ve nihayet orada öldüğünü kesin olarak kanıtlıyor. Bunların bir kısmı adadaki hayatlarından memnun olmamışlardı. Adanın ikliminin sıcak olması, çerkege istilası, veba hastalığı, havanın nemli olması gibi olumsuz şartlar, bir müddet sonra, Türkler için adayı cazip bir yer olmaktan çıkarmıştır. (Erdoğan, 2006: 80,81) Bundan sonra geri dönmeye çalışanlar olmuştur. (Faroqhi, 1984: 283) Ancak adanın Osmanlı yöneticileri bu gibi geri dönüşlere kesinlikle izin vermemeye çalışmışlardır. Bunun için sahil görevlilerine emirler göndererek adadan herhangi bir resmi belgesi olmayan kişilerin salıverilmemesini, bunun yanında Akdeniz limanlarında rastlanan kişilerden süreklili resmi belge sorulmasını, belgesi olmayanları adaya geri gönderilmesi gerektiği sık sık hatırlatılmıştır. Konargöçerlerin bir kısmı bu sıkı tedbirlere rağmen hayvancılık yapamadıkları için adadan Anadolu'ya geri dönmüşlerdir. Anadolu yarımadası göçenlerin hafızalarında asıl vatan olarak kalmıştır. Adaya göç edenler asıl vatanlarının özlemini çekmişlerdir. Hatta Kıbrıs adasında görevli yöneticiler bile zaman zaman izin alarak "öte yaka"ya yani Anadolu yarımadasına vatanlarına geçip özlem gidermek istemişlerdir.

Tartışılan hususlardan biri adaya göç eden ailelerin sayısıdır. Anadolu'dan en azından kırk binden fazla kişi göç etmiş olmalıdır. Bu sayıya ferdi göçleri de ilave edersek bu sayının artacağı kesindir. Nitekim iskâna tâbi tutulan her haneden en az iki kefil

göstermeleri istenmiştir. Meselâ Ma'mûriye Kazası'nın Kadılar ile Ece Fakihler karyesinden Kıbrıs'a hüs-n-i ihtiyariyle iskâna gönderilen Hızır veled-i Ahmed'in, dokuz kefil ve vekili bulunmaktaydı. (BOA, A. DVN, nr. 793: 2) Yine 40 vergi hanesi bulunan Ulukışla'dan dört hane sürgün yazılmış ve her biri için kefiller tayin edilmiştir. (BOA, Mevkufât Defteri, nr.2551: 45, 46) Ancak kefillere rağmen bazı kimselerin iskâna gitmedikleri ve başka yerlere kaçtıkları görülmüştür. Bu kaçanlar devlet tarafından takip edilerek daha sonra iskân mahallerine nakledilmiştir. (BOA, Mevkufât Defteri, nr.2551: 61) Öte yandan kış sebebiyle nakledilemeyenler de daha sonra hava şartlarının uygun hale gelmesi üzerine sevk edilmişlerdir. (BOA, Mevkufât Defteri, nr.2551: 101) 1574 yılında yapılan bir yoklamada ise iskândan kaçanlar veya sürgün yazılıp da gitmeyenler tahkik edilmiş, bunların yerine yenilerinin iskânı emredilmiştir. Öte yandan Anadolu'dan getirilip yerleştirilenlerin mesleklerini icra etmeleri ve başka bir işle uğraşmaları istenmişti. (BOA, Mühimme Defteri, nr.31: 374)

Bu şekilde XVI. yüzyıl sonlarına kadar Kıbrıs'a iskânı planlanan 12.000 aileden ancak 8.000'i yerleştirilmiştir. (BOA, Mühimme Defteri, nr.43: 134) Bu ise yaklaşık her hane beş kişi olarak düşünülecek olursa 40.000 kişi demektir. Bunlara sayıları 3800'e varan askerî guruplar da eklenirse (BOA, Maliyeden Müdevver Defterler, nr. 5168: 10)'e göre sayı toplam 44.000'e ulaşmaktaydı. Bunlara ek olarak, daha önce Kıbrıs'ta oturan, ancak Ada'yı terk etmiş bazı guruplar da, Ada'da Osmanlı idaresinin tesisini müteakip dönmeye karar vermişlerdi. Meselâ Venedik'te bulunan küçük bir Kıbrıs kolonisi, hicrî 979 (1571)'de Ada'ya dönmek için Osmanlı Devleti'ne başvurmuş ve başvurusu kabul edilmiştir. (BOA, Mühimme Defteri, nr.14: 51) Ayrıca Kıbrıs kadılarına bu türden gelenlerle yerli ada halkına iyi muamele etmeleri de emredilmiştir.

Diğer önemli bir konu da bu kişilerin nitelikli olup olmadıklarıdır. İstanbul'da Osmanlı Arşivi'nde saklanan iki sürgün defterine göre Ermenek kazasından 54, Mamuriye'den 61, Silindi'den 49, Gülnar'dan 134, Mud'dan 173, Silifke'den 201, Beyşehir'den 260, Seydişehir'den 201, Aksaray'dan 225, Andıg'dan 145, Develihisar'dan 197, Ürgüp'den 64, Koçhisar'dan 88, Niğde'den 172, Bor'dan 69, Ilgın'dan 48, İshaklı'dan 87 ve Akşehir'den 130 aile adaya nakledilmiştir. (Orhonlu, 1971: 96) Bunların çoğu meslek sahibi kimselerdi ve kendi rızalarıyla adaya gitmişlerdi. Zanaatkârlar, alet ve edevatlarıyla birlikte adaya nakledilmişlerdi. Mesela, Ermenek'in Akmanastır köyünde oturan Trabzonlu Ahmet oğlu Yusuf, iki oğlu ve alet-edevatıyla gitmişti. Adaya gidenlerden Ermenek'in Zimmiyan mahallesinden Hıdır oğlu Avram cüllah (dokumacı) idi. Ermenek'in Yukarı izvid köyünden İsmail oğlu İbrahim, bir bekar oğlu, öküzleri ve ziraat aletleriyle adaya girmişti. Mamuriye kazasına bağlı Kızıl Ali köyünden çiftçi Nebi oğlu Mustafa üç oğlu ve aletleriyle gitmişti. Keza Ma'muriye kazasının Boz-ot ve Demirci Musa köylerinden Veli oğlu Otamış, Ahmed ve Mehmed adında iki oğlu ve üç kızı ile zirai âletlerini beraberine alarak kendi rızasıyla gitmiştir. (BOA, A. DVN, nr. 793: 2) *(Bu husustaki örnek kayıt aynen şöyledir: "Karye-i Boz-ot ma, Demirci Musa, Otamış veled-i Veli an karye-i*

mezbûre, Ahmed ve Mehmed nâm iki oğlu olup ve üç kızı olup çifti ve âlât ve esbâbi mü-kemmel, Hüsn-i ihtiyariyle gitmiştir.”) Silindi’ye bağlı Pazaryeri ve Yusufu köylerinden Ali oğlu Mustafa köyündeki emlakini satıp, iki öküzü, bir merkebi, bir ineği, kalabalık ev halkı ve çiftçi aletleriyle gönüllü olarak göçmüştü. (BOA, A. DVN, nr. 793: 16) Gülnar kazasına bağlı Gündere köyünün Zaviye mahallesinden Hamza oğlu İsa pabuççu idi. O, aletleri ve bekâr oğluyla gitmişti. Mud kazasına bağlı Alaaddin köyünden çiftçi ve cüllah Ahmed oğlu Halil, iki kızı ve aletleriyle gitmişti. Silifke’nin Gökçülü köyünden Veli dedeoğlu Nebi, öküzleri ve çift aletleriyle gitmişti. (Gökçe, 1998: 57) Beyşehir’in Manastır köyünden Osman oğlu Hasan öküzleriyle gitmişti. Seydişehir’in Ağaçpınar köyünden Mehmed oğlu Ali öküzleriyle gitmişti. (Erdoğan, 1996: 39) Bununla ilgili çok sayıda örnek verilebilir.

Çiftçiler dışında adaya terziler, çilingirler, pamukçular, ayakkabıcılar, ipekçiler, boyacılar, demirciler, aşçılar, çulcular, kasaplar, marangozlar, tüfekçiler, deveciler, bina yapıcıları, değirmenciler, ekmekçiler, kalaycılar, çadırcılar, eskiciler, sünnetçiler, elekçiler, kazancılar, kuşakçılar, semerciler, sepetçiler, boyacılar gittiler. Bunlardan başka imam, müezzin, hatip gibi İslâm dinini orada temsil edecek okumuş mütedeyyin kişiler de adaya nakledildi. Örneğin, Seydişehir Cami mahallesinden Mehmed oğlu Mustafa imam olup ilim sahibiydi. Kendisine saygı gösterilmesi gerektiği defterde belirtilmişti. (Erdoğan, 1996: 47) Onlara diğerlerinden daha fazla imtiyaz ve saygı verildi. Bunlar dışında, gidenlerin yaklaşık yüzde otuzunu suçlular oluşturuyordu. Eğer bunlar kendi istekleriyle adaya giderlerse, fermana göre, suçları affedilecekti. Kendilerine orada yeni bir düzen kurma imkânı resmen tanınacaktı. Ev ve arazi verilecek, hatta devlet kadrolarına bile alınabilecekti. Ne kadar mücrim kişinin adaya gönderildiği veya gittikleri yerler tam olarak bilinmiyor. (Altan, 1993: 5)

Bütün bu sürgün ortamından yararlanmak isteyen uyanık yöneticiler de yok değildi. Örneğin, Canik kadısı, adadaki Müslüman erkeklerle evlendirmek için Canik yöresinden Müslüman bakire kız toplamıştı. Çok sayıda kız böyle bir teşebbüse destek vermiş kendi istekleriyle adaya gidip evlenmek istemişlerdi. Ancak onun bu kanunsuz faaliyeti kısa sürede duyulmuş ve fermanla faaliyeti men edilmişti. (Orhonlu, 1987: 96)

Fethin hemen arkasından yürütülen ve yukarıda belirtilen türden iskân çalışmalarının aksine özellikle Kıbrıs XVII. yüzyılın son yarısı ile XVIII. yüzyılda daha çok emirleri dinlemeyen ve yerleşik ahaliye zarar veren aşiretlerin sürgün mahalli olarak seçilmiştir. (Orhonlu, 1987: 73) Nitekim 1702’de Niğde, Bor, Ürgüp ve Ereğli’de yaptıkları şakavet (haydutluk) dolayısıyla önce Rakka’ya iskânları ferman olunan, ancak daha sonra Kıbrıs’a sürülmeleri kararlaştırılan Güngördü, Delili ve Kırıntılı cemaatlerinin, Ayaş iskelesinden gemilerle nakledilmesi için Kıbrıs valisi Vezir Osman Paşa’ya emir verilmişti. (BOA, Maliyeden Müdevver Defterler, nr. 8458: 266, 267) Yine yerleşik ahalinin ekinlerine zarar verdikleri ve kanunlara karşı geldikleri tespit edilen İçil Türkmenlerinden Kara Hacılı, Eski Yörük, Kiseli-oğlu (Ketiş-oğlu), Şeyhlü, Şendil, Patralı, Solaklı,

Gediklü, Toslaklı, Cerid, Saçıkara ve Samlu cemaatlerinin 1713 yılında Kıbrıs'a sürülmeleri kararı alınmıştır. (Halaçoğlu, 1988: 141) Aynı şekilde 1727 yılında Şeyhlü, Har-dal, Paşmaklı, Yazıcılu, Hacı Isalu, Tataroğlu, Kaçi ve Horzem cemaatlerinin de Kıbrıs'a sürülmeleri emredilmiştir. Ancak bunlardan Kiselioglu ve Şeyhlü cemaatleri gemi reislerini öldürerek kaçmışlardır. (Halaçoğlu, 1988: 143)

"Doğumla İlgili Bazı Âdetler Bağlamında Kıbrıs Türklerinin Etnik Kökeni" başlıklı çalışmasıyla Kıbrıs Türklerinin etnik ve kültürel yapısına ışık tutan Gökçe Yükselen Abdurrazak, Kıbrıs Türklerinin etnik kökeni hakkında detaylı bir inceleme yapmıştır. (Abdurrazak, 2013: 2041, 2052) Abdurrazak; fetihten hemen sonra ve müteakip yüzyıllar boyunca adaya Türk nüfus yerleştirildiğinin yukarıda detaylı olarak da izah etmeye çalıştığımız şekilde ve arşiv belgeleri ile de sabit olmasına rağmen, bazı çevrelerde Kıbrıs Türklerinin etnik kökeninin hep tartışma konusu olduğunu ifade etmiştir.

Sonuç

Kıbrıs, Osmanlı'dan önce Latinler ve özellikle Venedikliler için önemli bir yer olarak kabul edilmişti. Onlar hem politik hem de ticarî amaçları için stratejik önemi haiz doğu Akdeniz'de bulunan adayı kullanmak ve elde tutmak arzusundaydılar. Ancak 1571 senesinde Akdeniz'in üçüncü büyük adası Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilir. Osmanlı Kıbrıs'ta feodal sistemi kaldırıp millet sistemini tatbik etmiştir. Bu sistem altında Gayrimüslimler de kendi dini yetkilileri tarafından yönetilmiştir (Buharalı, 1995: 72). Böylelikle Osmanlı döneminde Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Roma Katolik Kilisesi'nin devamlı tecavüzünden kurtulmuş olur.

Türklerin 1571 yılından itibaren adaya gelişleri ile beraber adalet tesis edilmiş, fetihle birlikte Kıbrıs'ın tüm yerli halkına başta dini sahada olmak üzere tam bir serbestlik tanınmış, Türklerle diğer toplumların siyasal ve sosyal eşitliğinin korunması için gayret sarf edilmiştir. Bu tarihten itibaren zamanımıza ulaşmış ve bir kısmı aynen yayımlanmış Osmanlı resmi belgelerinde, Kıbrıs Türklerinin meskeninin Anadolu yarımadasına dayandığı gözler önüne serilmektedir. Esasında 1571 yılından önce de özellikle Venedik yönetimi zamanında, adada küçük bir koloni halinde Türkler yaşamaktaydı (Buharalı, 1995: 69).

Kıbrıs adasını vatan tutanlar 1571 senesinden sonra Anadolu'dan gönderilen Türklerdir. Bu kişiler bütün zor şartlara rağmen Anadolu'ya dönmeyen, adada yaşamayı kabullenmiş insanlardı. Osmanlı yönetimi İslâm-Türk aile yapısını her zaman adada yaymayı kendine düstur edinmiştir. Kıbrıs'ın şenlendirilmesine yönelik bu tür çalışmalar daha sonraki yüzyıllarda da devam etmiştir. Osmanlı tarafından sistematik olarak yürütülen sevk/iskân çalışmaları ve bu çalışmaların günümüze kadar aktardığı çeşitli arşiv/kaynak bilgileri de bu tezi doğrulamaktadır.

Kıbrıs Türklerinin etnik kökeni hep tartışma konusu yapılmıştır. Söz konusu bu tartışmalara mesnetli yön vermek ve pozitif katkı sağlamak amacıyla hazırlanan makalede, Kıbrıs Türklerinin kültür köklerinin ve tabii olarak etnik kökenlerinin Anadolu'daki Türk varlığına dayandığı belge ve örnekleriyle açıklanmıştır.

Kaynaklar

- ABDURRAZAK, Gökçe Yükselen, *The Tense, Aspect Mood - Modality System of the Turkish Spoken in Cyprus: A Socio-linguistic Perspective*, School of Oriental and African Studies, University of London, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Londra 2012.
- ABDURRAZAK, Gökçe Yükselen, *Doğumla İlgili Bazı Âdetler Bağlamında Kıbrıs Türklerinin Etnik Kökeni*, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/8 Summer, Ankara 2013.
- AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.
- ALASYA, Fikret, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'taki Türk Eserleri*, Yayınevi: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1964.
- ALTAN, M. Haşım, *Kıbrıs'ta Nüfus Yapısı, Değişimler ve Araştırmalar*, *Kıbrıs Gazetesi*, 6-9 Ocak 1993.
- BARKAN, Ö. Lütfi, *Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler*, İstanbul 1932.
- BECKINGHAM, Charles Fraser, *The Cypriot Turks*, *Journal of the Royal Society for Asian Affairs (RSAA)*, Volume 43, Issue 2, 1956.
- BUHARALI, Eşref, *Kıbrıs'ta İlk Türkler veya Kıbrıs'ın Memluk Hâkimiyetine Girişi*, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 95, 1995.
- EFENDİ, Selaniki Mustafa, *Tarih-i Selaniki*, ed. Mehmet İpşirli, İstanbul 1989.
- ERDENTUĞ, Nermin, *Kıbrıs ve Türkiye Türk Toplumlarının Kültür Birliği*, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi*, 14-19 Nisan 1969.
- ERDOĞRU, M. Akif, *Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethi ve İlk İskân Teşebbüsü*, *Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara-Magusa 1993.
- ERDOĞRU, M. Akif, *Beyşehir ve Seydişehir Kazalarından Kıbrıs Adasına Sürülmüş Aileler*, *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı XI, İzmir 1996.
- ERDOĞRU, M. Akif, *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Şekerhaneleri (1571-1607)*, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Cengiz Orhonlu Hatıra Sayısı, İstanbul 1998.
- ERDOĞRU, M. Akif, *Osmanlı Yönetiminde Beyşehir Sancağı*, İzmir 1998.
- ERDOĞRU, M. Akif, *Osmanlı Kıbrıs'ında İhtida Meselesi (1580-1640)*, İzmir 1999.
- ERDOĞRU, M. Akif, *Osmanlı Kıbrıs'ında Kadın*, *Tarih Boyunca Türkler'de Aile ve Ev Semineri*, İstanbul Üniversitesi Tarih Araştırma Merkezi, 12-15 Nisan 1999.
- FAROQHİ, Suraiya, *Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia*, Cambridge 1984.
- GÖKÇE, Turan, *1572 Yılında İç-il Sancağından Sürülüp Kıbrıs'ta İskân Edilen Aileler*, *Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı XII, İzmir 1998, s. 57.
- GÖYÜNÇ, Nejat, *Kıbrıs'ta Türk İdaresi*, *Töre Dergisi*, Cilt 6, Sayı 39, 1974.
- GÖYÜNÇ, Nejat, *Türk Hizmetine Giren Bazı Kıbrıs Müdafileri*, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliği*, 1969.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *Osmanlı Döneminde Kıbrıs'ta İskân Politikası*, *Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara-Magosa 1993.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyâseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara 1988.
- İNALCIK, Halil, *Ottoman Policy and Administration in Cyprus after the Conquest*, Ankara 1969.
- İNALCIK, Halil, *The Policy of Mehmed II Toward the Greek Population of İstanbul and the Byzantine Building of the City*, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 23, 1970.

- JENNIGS, Ronald C., Latin Hacılar Venüs Adasının Kadınlarına Bakıyor, Türk Yurdu, Sayı 84, Çev. M. Akif Erdoğan, Ağustos, 1994.
- JENNIGS, Ronald C., Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Meditteranean World 1571-1640, New York 1993.
- ORHONLU, Cengiz, Osmanlı Türklerinin Kıbrıs'a Yerleşmesi (1570-1580), Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, Sayı 44/323, İstanbul 1974.
- ORHONLU, Cengiz, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretleri İskân Teşebbüsü (1691-1696), Eren Yayıncılık, İstanbul 1987.
- TURAN, Osman, Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri, Türk Tarih Kurumu Belleten, Sayı 27/110, 1964.
- TURAN, Osman, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar, Ankara 1988.
- TURAN, Osman, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2014.
- WOOD, Alfred C., A History of the Levant Company, Oxford University Press, London 1935.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Belgeleri

- BOA, A.DVN, nr. 793.
- BOA, Mevkufât Defteri, nr.2551.
- BOA, Mühimme Defteri, nr.31, s. 374, hük.833.
- BOA, Mühimme Defteri, nr. 43, s. 134, hük. 628.
- BOA, Maliyeden Müdevver Defterler, nr. 5168.
- BOA, Maliyeden Müdevver Defterler, nr. 8458.

**Kıbrıs Türk Resminin Önemli Bir İsmi:
Cevdet Hüseyin Çağdaş**
**An Important Name Of Cyprus Turkish Paintings:
Cevdet Hüseyin Çağdaş**
Osman Yıldız*

Öz

1926'da Gazimağusa'nın Nergisli (Yenagra) köyünde doğan Cevdet Hüseyin Çağdaş, Kıbrıs Türk resminin önde gelen isimlerindedir. Kıbrıs Türk Müzeciliğinin kurucuları arasında yer alan sanatçı, açtığı onlarca sergiyle Kıbrıs Türk Resminin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Sanatçının resim sanatının yanı sıra çeşitli gazete ve dergilerde sanatla ilgili yazıları da yer almaktadır. "Kıbrıs'ta Türk Devri Eserleri" onun en kıymetli kitapları arasındadır. Bazı internet kaynaklarda, sanatçının "Avare" adlı hikâyesinin olduğundan bahsedilmektedir. Yine bazı kaynaklarda onun şairliğine de temas edilmektedir. Fakat onun asıl yönü, resim sanatıdır. Bütün bunlardan hareketle Cevdet Çağdaş'ın çok yönlü bir sanatçı olduğu ve Kıbrıs Türk kültürü ve sanatı içerisinde önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada sanatçının hayatı ve eserleri tespit edilerek Kıbrıs Türk sanatı içerisindeki yeri değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Kıbrıs Türk Resmi, Kıbrıs Türk Edebiyatı, Sanat Tarihi, Müzecilik,

Abstract

Cevdet Hüseyin Çağdaş, born in 1926 in Nergisli (Yenagra) village of Famagusta, is a leading figure in Turkish Cypriot painting. The artist, who was among the founders of the Turkish Cypriot Museum, played a major role in the development of the Turkish Cypriot Artwork with many exhibitions. In addition to the artist's paintings, he has written articles in various newspapers and magazines about the arts. "Turkish Revolution Works in Cyprus" is among his most valuable works. Some internet sources refer to the artist's "Avare" story and others refer to his poetry. But his main aspect is his art of painting. Furthermore, it is understood that Cevdet Çağdaş is a versatile artist and has an important place in Turkish

* Doç. Dr. Osman Yıldız – Kıbrıs İlim Üniversitesi – osmanyildiz36@hotmail.com

Cypriot culture and art. In this work, the life and works of the artist will be highlighted and his place in Turkish Cypriot art will be evaluated.

Key words: Turkish Cypriot Picture, Turkish Cypriot Literature, History of Art, Museology

Giriş

Kıbrıs Türk resim sanatının yaklaşık 80 yıllık bir tarihi vardır. Bu süreçte Kıbrıs Türk resminde, önemli isimler yetişmiştir. Başlangıçta Mehmet Necati, Hasan Öztürk, Olga Rauf gibi isimlerle belirli mesafe kazanan Kıbrıs Türk resmi, 1950'den itibaren Avrupa'da ve Türkiye'de eğitim görerek adaya dönen sanatçılarla daha da hız kazanır. Bu sanatçılar, resim sanatının eğitim sistemi içerisinde daha fazla yer alması için büyük gayret gösterirler. Bunlar arasında Cevdet Çağdaş, Fikri Direkoğlu, İsmet V. Güney gibi isimleri sayabiliriz.

Kıbrıs Türk resminin inkişaf etmesinde, adada bulunan Rumların ve yabancıların etkisi olduğu gibi – ki bunların arasında Ünlü Kıbrıslı Ressam Adamantos Diamantis ve Olga Rauf'tur – Türkiye'deki bazı eğitim kurumlarının katkısı büyük olmuştur. Bunlardan özellikle Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünü ve İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisini sayabiliriz. Buralarda okuyan Kıbrıslı Türk öğrencilerden Ayhan Menteş, Ali Atakan, Salih Oral, Yılmaz H. Hakeri, Emel Samioğlu, Özden Serak (Selenge) Aylin Örek gibi isimler, adaya döndüklerinde yaptıkları çalışmalarla resim sanatının yaygınlaşmasına büyük hizmetleri olmuştur. Adada resim sanatının belirli bir ivmeye ulaşmasıyla birlikte resim sergilerinin de peş peşe açıldığını görmekteyiz. Oktay Öksüzoğlu'ndan Emin Çizensele; Hasan Amir'den Mehmet Oluhan'a ve daha birçok sanatçı sergiler açar. Yine aynı dönemde Cevdet Çağdaş'ın bitmek tükenmek bilmeyen bir enerjiyle resim sergileri açtığını görmekteyiz. İlk kişisel resim sergisini 1959'da açan sanatçı, bundan sonraki çeşitli tarihlerde açtığı resim sergilerini 1998'e kadar sürdürmüştür.¹

Bugün adada birçok resim galerisi mevcuttur. Bu galerilerde orta ve genç kuşaktan yeni yetişen sanatçılar, aralarında Cevdet Çağdaş'ın da olduğu eğitimci resim sanatı kuşağının bir eseri olarak yollarına devam etmektedirler.

Kıbrıs Türk resim sanatının gelişiminde büyük bir pay sahibi olan Cevdet Çağdaş, bu açıdan Kıbrıs Türk resminin önde gelen isimleri arasında yer alır. Sanatçının diğer bir vasfı da Kıbrıs Türk müzeciliğinin kurucularından olmasıdır. Çeşitli dergi ve gazetelerde sanatla ilgili yazılar yazan Çağdaş, yıllarca eğitim alanında yaptığı öncü hizmetleriyle de ön plana çıkmaktadır.

1 Kıbrıs Türk resminin tarihçesi için, Cevdet Çağdaş'ın "Kıbrıs Türk Resmi – Bugünlere Gelişin Öyküsü" adlı makalesi değerlendirilebilir. (O.Y.)

1. Hayatı

a. Çocukluk Yılları ve Eğitimi

4 Ağustos 1926'da Gazimağusa'nın Nergisli (Yenagra) köyünde doğan Cevdet Çağdaş, henüz dört yaşındayken annesini kaybeder. Yanlış bir tedavinin sonucu olarak vefat eden Sadiye Hanım, geride “*yüreği yaralı bir eş*” ve henüz iki yaşında olan Mesut'la birlikte Cevdet'i bırakmıştır. Sanatçının ifadesiyle babası, fakir olmasına karşın okuryazar biridir. Eski, yeni Türkçenin yanı sıra Rumca'yı da okuyup yazmaktadır. Bu özelliğinden dolayı çevresi ona “Mulla” lakabı takmıştır. Mulla Efendi, Nergisli İlkokuluna yakın küçük bir bakkal dükkanı işletmektedir.² İki çocukla ortada kalınca, çocuklarını evinin hemen arkasında yer alan Kayınpederi Mesudağa'nın oldukça kalabalık ailesine emanet eder. Cevdet Çağdaş bu yeni ortamı “*bütün dünyamız dede, nene, teyzeler, dayibeylerin şefkat ve ilgisiyle kurulmuş, annesiz, acımalı bir dünyaydı*” (Çağdaş 1993 Mayıs: 13) şeklinde tanımlar.

Mulla Efendi sık sık çocuklarıyla ilgilenmek için kayınpederinin evine uğrarsa da, bir müddet sonra evlenecek ve bu ilgi bir ihmale dönüşecektir. Cevdet Çağdaş bu durumu, “*üvey anne gerçeği*” olarak belirtmektedir. Çocukluk yıllarını trajik bir filme benzeten sanatçı; filmin başoyuncuları olarak büyükbabası Mesudağa'yı ve büyükannesi Bakiye Hanım'ı; filmin trajik kahramanı olarak da annesini hatırlamaktadır.

Mesudağa'nın mal varlığı, Cevdet Çağdaş'ın anılarında geniş bir yer tutar. Bu mal varlığı içinde dede evi, Kıbrıs Türk kültürünün birçok geleneksel ve kültürel özelliklerini yansıtmaları bakımından önemlidir. Sanatçının yetiştiği ortamı göstermesi açısından bir bölümünü aşağıya aldık:

“Büyük oda, dedemin odası, ambar, yemek odası, burçak evi, mağaza, aşevi, hamam, soğukluk ve avlunun bir ucunda lazımlık. Fırının, çamaşır teknelerinin, süt pişirilen hellim yapılan ocakların bulunduğu büyük bir sündürme de vardı ki, yaz kış işler aksamadan bu örtülü mekânda, süürüp giderdi... Aşevinde dört ocak anımsıyorum. Burada çalı ve odun yakılırdı. Hamamın ısıtma tertibatı da aşevinden yakılan ocakla çalışırdı. Işık kubbedeki cam kavanozlardan süzülür, sıcak buhar dolu odayı aydınlattırdı. Evin lazımlığı havlunun bir ucunda pek göze gelmeyen bir köşedeydi. Bu nedenle geceleri odalara oturarak koymak adetti... Avlunun güney bölümünde ise yemeklerin yapılıp yendiği, helva, samsı, makarna, börek gibi köy yemeklerinin hazırlandığı yemek odası yer alırdı. Karşılıklı iki kapısından başka penceresi yoktu. Burada hamur tekneleri, ekmek tahtaları, sinitler, kap kakak bulunurdu. Tel dolap önemli bir ihtiyaca cevap verirdi ve yemek odasında asılıydı. Ekmek yoğurma burada yapılır fırından çıkan ekmekler burada saklanırdı. Yemekler ailece uzun masa etrafında yenirdi... ” (Çağdaş 1993/1: 13-15)

Dindar bir adam olan Mesutağa'nın sofrası, Ramazan aylarında daha da kalabalıklaşmakta ve çeşitlenmektedir:

2 Cevdet Çağdaş hatıralarında babasının gerçek adını vermemektedir. (O.Y.)

“Dedem ve genelde aile efradı dindardılar. Özellikle Ramazan ayı evde hissedilir, mutlaka oruç tutulurdu. Akşamları dedem orucunu çorba ve zeytinle açardı. Etli yemekler, börekler yapılır, yenirdi. Tatlı sofradan eksik olmazdı. Dedem hem evde cumaları camiye giderek Allah’a dua eder, şükrederdi. Ramazan geceleri iftarı haber veren ezan sesini biz çocuklar önce duymaya çalışır ve yüksek sesle ezan okundu, diye bağırıp büyüklerimize duyururduk...” (Çağdaş 1993/1: 15)

Küçük Cevdet’in bu kalabalık aile ortamındaki yaz günleri, eşek üstünde su taşımak, orak tarlasına öğlen yemeği götürmek, saatlerce döven üstünde koşulu iki öküzün peşinde dönüp durmak, burçak, mercimek yolmak, susam sökmek gibi işlerle geçerken kışları ise okula gidildiğinden günler, dört duvar arasında geçmektedir.

Cevdet Çağdaş’ın oldukça erken yaşta okula gönderildiğini anlıyoruz. İlkokuldan öğretmeni Hasan Nazif Bey ve arkadaşlarıyla çektiği fotoğrafın altına düşülen “1932-33 ders yılında” ibare, onun İlkokula oldukça küçük yaşta başlatıldığının göstergesidir. Sanatçı Ağustos 1926 doğumlu olduğuna göre, altı yaşından önce okula başlatılmış olmalıdır.

Okul günlerini “dört duvar arası” olarak niteleyen sanatçı, bu günlerin en güzel yanını çevreye yapılan ufak tefek gezintiler olarak hatırlamaktadır. Bu gezintilerden Salamis Harabelerine yapılan okul gezisinin Cevdet Çağdaş’ın sanat hayatını etkilediğini anlıyoruz:

“Böyle bir gezide, ilk kez bugünkü Salamis Harabelerini, özellikle Cimnasyumdaki mermer, granit – sütunları henüz yerlerde yarı açık yarı örtülü vaziyette yatarken gördüğümü anımsıyorum. Roma Hamamları ve Tiyatro ise hiç görünürlerde yoktular...” (Çağdaş 1993/2: 21)

Nergisli İlkokuluna giriş, köy camisinin avlusundan geçilerek olmaktadır. Küçük Cevdet, okula giderken tenişir evinin önünden geçer, ister istemez açık kapısından tabut ve benzeri “soğuk eşyaları” görürdü. Bu soğuk manzaraların arasından sıcak anlar da yansır. Öğretmeninin sınıfa gelişini caminin serin sündürmesinde oynayarak bekleyen Cevdet, akranlarıyla arasında geçen küçük tartışmalarda bile hemen okulun karşısında olan dükkânından babasının olaylara müdahale ettiğini hatırlamaktadır.

Nergisli İlkokulu, küçük olmasına karşın öğretmen kadrosunun oldukça saygın kişilerden oluştuğu ve Çağdaş’ın eğitiminde büyük rol oynadıkları anlaşılmaktadır. Bunların arasında “sen bir gün büyük bir ressam olacaksın, sende büyük bir kabiliyet görüyorum” (KAV, 1996; s. 20) diyen Hasan Zafer Örek, sanatçının resim sanatına yönelmesinde etkili olmuştur.

“Hasan Nazif Bey, Faiz Kaymak Bey ve Lefkoşada yaşayan H. Zafer Örek, ilkokuldaki hocalarımızdandı. Her birinin ayrı ayrı değerli hizmetleri olmuştur. H. Zafer Örek Bey, bana resim sevgisini ilk aşıllayan, beni teşvik eden genç bir öğretmendi. İlk tayini okulumuza yapılmıştı. Bizimle arkadaş gibi ilgilenir, icabında oynar, koşardı.” (Çağdaş 1993/2: 22)

Cevdet Çağdaş’ın okul yıllarına ait önemli hatıralarından biri de kendisinin “1930’lu yıllar” olarak belirttiği bir zaman diliminde İngiliz Valisi Sir Richard Palmer’in köyü

ziyarete gelmesidir. O gün, muhtarın evi hurma dallarıyla süslenirken İngiliz Valisi Richard Palmer'e çiçek verilmesi ve "hoş geldin" denilmesi görevi de öğretmenleri tarafından küçük Cevdet'e verilir. Vali Richard, aralarında Cevdet Çağdaş da olmak üzere son sınıfta olan bazı öğrencilere, Kral VI George'nin "tahta çıkış hatıra madalyası"nı vermiştir.³ Cevdet Çağdaş, yanında bir arkadaşı olmak üzere bu madalya ile birlikte bir de fotoğraf çektirmiştir. Fotoğraf "16. 10. 1937" tarihli olduğuna göre, göre Sir Richard'ın köye gelişi bu tarih veya bu tarihten önce olmalıdır. (Çağdaş 1994/3: 22)

Cevdet Çağdaş'ın çocukluk yıllarına ait hatıraları arasında, tren ve trenle yapılan yolculuklar da önemlidir. Sadece yarım kilometrelik bir mesafede olan tren istasyonu Nergisli köyünü, Mağusa ve Lefkoşa'ya bağlamaktadır. "Mağusa'ya misafirlğe giderken yolculuk trenle yapılırdı" diyen Cevdet, çocukluk yıllarında istasyonda kısa süreliğine duran bu trenlerde birkaç kuruş cep harçlığı kazanmak için, yolculara çiçek sattığı da olurmuş. Yenağra, nergiz çiçeğiyle ünlü bir yerdir. Bu özelliğinden dolayı Victoria Kız Lisesinin öğretmenleri her yıl mutlaka nergis toplamak için köylerine gelirmiş. Cevdet Çağdaş, anılarında dayısının hanımının da Victoriya mezunlarından olduğunu belirtir.

Cevdet Çağdaş'ın çocukluk yıllarına ait anılarında Mağusa'ya gelen Hamidiye vapuru da yer almaktadır. 1938'de Türkiye'den Mağusa'ya gelen Hamidiye Vapuru Kıbrıslı Türkler arasında büyük bir heyecan yaratmıştır. Kardeş Ocağı'nın organize ettiği törene yaklaşık 10.000 kişi katılır. (İmzasız 2011: W/3) Bu törene Cevdet Çağdaş, babasıyla katılmıştır:

"Hamidiye Zırhlısının Mağusa'ya geldiği günlerde babamla Mağusa'ya gittiğimi, vapuru beraber gezdiğimizi anımsıyorum. O gün birçokları daha Mağusa Limanına akın etmiş, Hamidiye'yi gezmişti. Fevkalade bir şey olduğunu hissetmekle beraber, tam olarak nasıl değerlendireceğimi doğrusu bilememiştim." (Çağdaş 1994/3: 22)

Cevdet Çağdaş'ın dedesi Mesutağa'nın evinde geçen bu günleri, ard arda gelen büyük acılarla sarsılır. Anneannesi, safra kesesi ameliyatı için gittiği Lefkoşa'da vefat eder. Onun ölümü ile evin eski düzeni kalmaz. Bu ölümün ardından Mesutağa köşesine çekilmiştir. Teyzesi ve dayısı da evlenince Cevdet, baba evine tekrar dönmek zorunda kalır. Bu arada Lefkoşa'da parasız yatılı okulunu kazanır. Lise son sınıfa geldiğinde hayatının büyük acılarından birini daha yaşar. Babası, 15 Nisan 1946 akşamı kahveden eve dönerken kalp sektesinden ölür. Geride üvey anne ile küçük bir üvey kardeş bırakmıştır.

Yaz tatillerini Arcoz'da oturan teyzesinin yanında geçiren Cevdet, burada kaldığı süre içerisinde tanıştığı Şinasi Tekman, Berber Ali ve Mehmet Ertuğ gibi isimler onun kültür ve sanat hayatının gelişimine katkı sağlayanlar arasındadır. Dört yaşından beri sığıntı bir hayat yaşayan Cevdet, yol ayrımındadır. Kısa yoldan hayata atılmak onun için

3 Vali Sir Richard, 1931'de Kıbrıs'ta meydana gelen kanlı olayların ardından adada 9 yıl süren oldukça katı bir sıkıyönetim ilan etmiştir. Adadaki bu sıkıyönetim uygulaması, Kral VI George'nin 11 Aralık 1936'da tahta çıkması ile yumuşama eğilimine girer. Durum böyle iken Cevdet Çağdaş'ın anılarında sıkıyönetimin katılığına dair bir iz yansımamaktadır. (O.Y.)

kaçınılmazdır. Öğretmen okulu sınavlarına girer. Hüseyin Özdemir'in ilgilenmesi sonucu Omorfo Öğretmen Koleji'ne girmeyi başarır. Kolejdeyken resme olan tutkusunu gerçeğe dönüştürme imkânını bulur:

“Sınava girmiş ve geçmiş. Ancak bu da yetmezdi. Her sınavı geçen, hemen eğitime başlamıyordu. Kadro dardı. Bazıları, bir yıl öğretmen muavinliği yapmak durumundaydı. O da, Haydarpaşa İlkokulunda muavinliğe başlamış. Ama 15 gün geçmemiş. Burun ve boğazlarımızdan olan Dr. Ali Fikret, yüksek tahsil olanağı bulunca, kolejden ayrılmış. İşte bu, ona açılan bir yer olmuş.” (Kav 1996: 20.)

Ünlü Kıbrıslı Ressam Adamantos Diamantis kolej öğretmenleri arasındadır. Burada İngiliz ve Rum asıllı birçok öğretmen vardır. Geleneksel Türk kültürü içerisinde yetişen Cevdet Çağdaş, kolej ortamında değişik kültür ortamının da verdiği imkânlarla kendini geliştirme fırsatını yakalar:

“Gerçekten Omorfo Öğretmen Koleji yüksek bir öğretim kurumuydu. Hocaların çoğu Rum ve İngilizdi. Bütün öğrenciler yatlıydı. Rum – Türk karışık, İngilizce, psikoloji, tarım, beden eğitimi ve resim ağırlıklı bir eğitim görürdük. Omorfo’da çok az bir Türk varlığı yaşardı. Küçük bir camileri ve okulu vardı. Omorfo, fasulye yetiştirilen büyük bir Rum kasabasıydı. Kolej binası sarı kesme taştan yapılmıştı. Palmiyeler arasında küçük bir havuzu, ağaçların süslediği küçük bir gezinti alanları vardı. Orada çalışanların hemen hepsi, aşçısı, çamaşırcısı, hademesi Rumlardı. Bu nedenle birkaç Rumca öğrenmek bizim için zor değildi. Öğretmen Kolejinde geçen yıllarım beni biraz da şair etmişti dersem şaşmayız.” (Çağdaş 1994/3: 23)

1948’e girerken mezuniyet heyecanı yaşayan Cevdet Çağdaş, yine aynı yıllarda küçük kardeşi Mesut, liseyi bitirmiş ve Maraş’ta bir İngiliz bankasında işe başlamıştır.

b. Meslek Hayatı ve Sanatçı Kişiliği

Cevdet Çağdaş, meslek hayatını planlarken, kısa yoldan hayata atılmak zorunda olduğunun farkındadır. Ortaokulu ve Liseyi meccanen okuyan sanatçı Omorfo Öğretmen Kolejine giriş sebebi de bir an evvel hayata atılmak içindir. İlkokul yıllarında başlayan resim merakı öğretmenlerinin yönlendirmesiyle - ki Hasan Zafer Örek’in teşviki önemlidir - belirgin bir aşama kaydetmiştir. Omorfo Öğretmen Koleji’nde okurken de kendisini resim sanatına teşvik eden hocalarıyla karşılaşır. Özellikle ünlü ressam Adamantios Diamantis, Çağdaş’ın resim sanatını geliştirmesinde büyük bir pay sahibidir:

“Sömürge yönetimi, öğretmenliğinin birinci yılında, bir Türk öğretmenini de, Türk okulları içi, çocuk resimleri konusunda yetiştirmek için İngiltere’ye göndermeye karar vermiş. İşte bu Diamantis, o zaman kolejde en yüksek mevkii, tutuyordu. Ona sormuşlar, o da beni tavsiye etmiş. Eskiden böyleydi... Mülakat falan yoktu... Okulun en yetkilisine sorarlardı, o kimi tavsiye ederse onu gönderirlerdi.” (Kav 1996: 20.)

Sanatçı 1948’de Omorfo’dan mezun olduktan sonra öğretmenliğe başlamıştır. Bir yıl sonra Diamantis’in referansı sayesinde sağladığı devlet burs programıyla İngiltere’de

Brighton College of Art Crafts'ta iki yıl "Çocuk Resimleri" üzerinde uzmanlık eğitimi görmüştür. Devletin sağlamış olduğu bu burs imkânı ilk kez Cevdet Çağdaş'a verilmiştir. Bursun amacı; adadaki eğitim sistemini geliştirmek ve eğitimde yeni teknikler edinmektir:

"Daha sonradan adadaki diğer öğretmenlere de bu olanak sağlanmış ve adanın eğitimine bu şekilde destek olunmuştur. Sanatçı İngiltere'de geçirdiği iki seneyi bir hediyeymiş gibi yorumlar. Yeni bir dil, kültür ve zengin bir sanat hayatını keşfetme imkânı bulur. Bunun yanında sanat alanında da iyi bir eğitim alma şansını da yakalar. Sanat merkezi olan Brighthon'da ve Londra'da sanat etkinliklerini takip etmesiyle birlikte, o dönemde edindiği zengin deneyimleriyle kalmayıp, sanatçı kendisini her zaman güncellemiştir. Aynı dönemde Fransa'ya da bir ziyaret gerçekleştiren sanatçı için bu geziler adeta bir hazine niteliğindedir. Bir senelik eğitimini özel isteğiyle, iki seneye tamamlayan Çağdaş, daha sonraları adayan döner ve dönem içerisinde adanın en yetenekli sanatçıları arasında yerini bulur." (Alçıcioğlu 2017: W/2)

Yaklaşık üç sene süren bu program, Cevdet Çağdaş'ı eğitim alanında oldukça donanımlı biri haline getirdiği anlaşılmaktadır. 1952'de adaya dönen sanatçı, Kıbrıs Maarif Dairesince Omorfo Öğretmen Koleji'ne Resim-İş öğretmeni olarak atanır. Cevdet Çağdaş'ın bundan sonraki meslek hayatı, Avrupa'da edindiği deneyimlerinin bir uygulama alanı olan Türk Maarif Dairesi olacaktır. Maarif Dairesinin, Türk okullarında resim-iş dersleri organizatörü ve daha sonra da özel ders müfettişi olarak müfettişlik yapar. 1952-1960 yılları arasında Türk okullarında yeni metot resim-iş öğretimini yönlendiren, öğretmenlere mesleki bilgileri veren kurslara katılır:

"Birçok ilkler var benim hizmet yıllarımda. Kıbrıs Türk okullarında yeni metotlarla resim-iş öğretimine geçiş benim dönemime rastlamış, önemli bir reformu o zamanın öğretmenleriyle birlikte gerçekleştirmeyi başarmıştık. O güne kadar eğitici olmayan bir sistemle okutulan çocuklarımız, günümüzdekinden çok farklı koşullarda öğretim görürlerdi... Yıl boyu okullar ziyaret edip, öğretmenler ve idarecilerle görüşülerek yenilikler anlatılmıştı. Yeni malzeme, araç ve gereçlerle okullardaki çalışmalar teşvik edilmişti. Yaz tatillerinde kısa süreli meslek kursları düzenlenerek ilgililerin bilgileri arttırılmış, yeni yıla başlarken onlara bazı beceriler ve fikirler aşılanmıştı. Bu yaz kurslarından biri de o zamanlar -1950'li yıllar- Baf kasa-bası ilkokullarında yer almış, Lefkoşa, Mağusa gibi bölgelerden gelen öğretmenler serin bir yaz tatilini kursla birleştirmişlerdi..." (Çağdaş 1994/4: 20)

Resimle bu derece iç içe olan sanatçı, "hiçbir zaman bir atölyesi olmadığından" bahseder. Resimlerinin çabuk sonuç vermesi açısından suluboya resmi tercih eden sanatçı, resimlerinin boyutunu da küçük tutar. Hem denetmenlik yaptığı, hem de müzede çalıştığı dönemde bütün boş vakitlerini resim yapmaya ayırmıştır.

Ceyda Alçıcioğlu, sanatçının bundan sonraki sanat faaliyetlerini şu cümlelerle ifade etmektedir:

"Sanatçı ilk kişisel sergisini 1959 yılında Ayer Kaşif'in mimarlık ofisinde açar. Türk Maarif Dairesi'nde çalıştığı yıllarda denetim yaparken gezdikleri köylerden edindiği gözlemlerini

resmettiği resimlerle açtığı ilk sergiden edindiği güzel yorumlar, onun daha da hevesli bir şekilde çalışmasında etkili olur.

Sanatçı suluboya resimlerini iki toplumlu gerçekleşen Platres Festivali'nde 1952 ve 1953 yıllarında sergileme şansı bulur. Daha sonra, 1961 yılında British Council'in düzenlemiş olduğu Apophasis Galerisi'nde gerçekleşecek olan Kıbrıslı Türk ve Rum üç sanatçının katıldığı sergiye davet edilir." (Alçıoğlu 2017: W/2)

1961-1962 'de yeni bir uğraş sayılan Müzecilik konusuna yönelir. Lefkoşa'da ilk Türk Müzesi olacak olan Mevlevi Tekkesi'nin restorasyonu sonucu bir etnografya müzesinin kuruluşu çalışmalarına katılır. Aynı zamanda Lefkoşa'da Etnografya Müzesi'nin açılması sırasında çalışan sanatçı, müzecilik ile ilgili yurtdışında çeşitli eğitimlere katılır. Ankara, Konya ve İstanbul'da burslu olarak müzeciliği etüt etme imkânı bulur. Sanatçının bu etüt faaliyetleri ilerleyen yıllarda da devam ettirir. Fransız Hükümetinin verdiği bursla Paris'teki müzelerde çalışma imkânını bulur. Londra müze ve galerilerini gezer. Kahire Arkeoloji müzesini kısa bir gezi içinde görme olanağına kavuşur.

Sanatçı, gerek doğuştan gelen yeteneğiyle gerekse aldığı sanat eğitimi ve gezileriyle oldukça büyük bir birikime sahip olur. Bu birikim, onun kişisel ve karma sergilerde sunduğu eserleriyle kendisine haklı bir şöhret sağlamıştır.

1979 yılına kadar kamu görevlisi olarak çalışan sanatçı, bir süreden beri resim çalışmaları yanında güncel sanat ve turizm konularında yazılar yazmaktadır. Kendini "*her zaman Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığının elemanlarından*" sayan Cevdet Çağdaş, "*Koloni döneminde Maarif Dairesi olarak anılan eski kuruluşun*" emektarı olarak görmektedir. Sanatçı 1948'li yıllarda başlayıp 1979'da emekli oluncaya kadar geçen sürede yaptığı işlerden dolayı büyük gurur duymaktadır. Bu gururunun zaman zaman incindiği de gözden kaçmamaktadır.

Cevdet Çağdaş, sanatçı kişiliğinin bir özelliği olarak, hassas bir ruha sahiptir. Resim sanatının yanı sıra yazmak da onun keyifli uğraşlarındandır. Sanatçı, yıllarca hizmet verdiği Milli Eğitim Bakanlığı'ndan bir çağrı mektubu alır. Mektupta "*Kültür Dairesince bir dergi yayınlayacağı bunun geçmişte yayınlanan Kültür Sanat Dergisinin devamı olacağı*" belirtilir. Ancak sanatçının gönderdiği yazı dergide yer almaz. Bu durum sanatçı da oldukça kırgınlık yaratmış olmalı ki, Kültür Sanat Dergisinin Eylül 1994 sayısında "*Yakın ve Uzaktan*" başlıklı bir yazı kaleme alır. Yazıda hiçbir kırılma emaresi görülmesi de sanatçının hassas dokunuşlarını hissetmemek mümkün değildir. Yazının ilerleyen kısmında, yaklaşık 30 yıl süren Maarif Dairesinde yaptığı bazı hizmetlerden bahsetmesi, aslında oldukça ince, kibar bir eleştiridir. Sanatçı, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığından aldığı çağrı mektubunun daha sonradan iptal edilmesi konusunda kesin bir tarih vermemekle birlikte yazının altında yer alan dipnotta "*erken seçimden önceki dönemde olmuştur*" şeklinde bir ibarenin mevcut olması bize bir ipucu vermektedir. Bu ibareden hareketle, sanatçının karşılaştığı bu durumun Kıbrıs'ta yapılan 1993 Erken

seçimi dönemi öncesi olması muhtemeldir. Demokrat Parti, 30 Temmuz 1992 tarihinde UBP'den ayrılan 9 milletvekili tarafından kurulmuş ve daha sonra SDP ve YDP'yi de çatısına katarak 1993 erken genel seçimlerinde 17 yıllık UBP iktidarını ele geçirmiştir. Kıbrıs'ın siyasi tarihindeki bu hızlı değişim, Cevdet Çağdaş'ın Kültür Dairesi'ne gönderdiği yazısının yayınlanmamasına neden olmuş olabilir.

Sanatçının 1979'da emekliye ayrılması da üst üste gelen kırgınlıklarının neticesidir. 1974'den sonra Müzeye uygun vasıflarda olmayan birinin kendi yerine atanması, bu atama karşısında sanatçının “*ben bu adamla çalışmam*” demesi; “*beyefendi*”nin alınması üzerine bu sefer “*bizimkilerin entrikaları*”nın başlaması; “*hırsızlıklar, kaçakçılar, telefonla tehditler*” sanatçıyı çileden çıkartmış, “*otuz yılın dolmasını*” beklemiş ve emekli olmuştur. (Kav 1996: 21)

1979'da emekliye ayrılan sanatçının, 1953'den günümüze kadar süren sanat faaliyetleri her türlü takdirin üzerindedir. Sanatçı, bu takdire layık kimliğiyle, Lefkoşa Türk Bankasının 1985 yılında oluşturduğu Kültür Sanat Ödülü Kurumu Plastik Sanatlar, Seçici Kurul Üyesi olarak atanmıştır. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığınca 1988 Asya – Avrupa Sanat Biyenalı'ne KKTC temsilcisi sergi Komiseri olarak gönderilmesi bu sanatçı kişiliğinin en değerli ödülllerinden olmuştur. 15 Nisan 2016'da onu, Kültür Dairesi Müdürü Aydan Başkurt ve Kültür Dairesi personelleri 15 Nisan Dünya Sanat Günü'nde Cevdet Çağdaş'ı ziyaret etmesi, Kıbrıslı sanat severlerin gönlünde sanatçıya olan minnetin anlamlı bir ifadesidir. (İmzasız: W/1)

2. Eserleri:

a. Resimleri

Sanatçının en çok bilinen bazı resimlerinden hareketle onun resim sanatına dair birtakım değerlendirmeleri Ceyda Alçıcıoğlu'nun tespitlerinden hareketle aşağıya alınmıştır. (Alçıcıoğlu 2017: W/2)

Büyük Han, (1945, Suluboya, Severis Koleksiyonu, 27 x 40 cm.): Çağdaş'ın ilk dönem resimlerinden olan 1945 tarihli Büyük Han'ı resmettiği suluboya, yapının terk edilmiş olduğu dönemde ele alınmıştır. Yapının köşk mescidi ve bazı odalarını küçük ayrıntılarıyla ressamın perspektifinden görüyoruz. Toprak tonlarının kullanıldığı bu resim, sanatçının daha sonraki resimlerinden ışık eksikliği, monoton renkleri ve soluk renkleriyle ayrılmaktadır. Bugün yapıda bulunmayan iki adet payanda ise, bize yapının geçirdiği evreler açısından ipucu vermektedir. Sanatçının erken dönemindeki izlenimcilik etkisinde verdiği eserler dikkat çeker. Aynı zamanda, Büyük Han gibi tarihi mekânları resmetmekten keyif alan sanatçı Derviş Paşa Konağı, gibi diğer tarihi yapıları da resimlerinde sıklıkla kullanır.

Ömeriye Mahallesi, (Ömeriye Quarter, 1957, Suluboya, Severis Koleksiyonu, 26x36) Ömeriye Mahallesi'nin resmedildiği resimde sohbet ettiği anlaşılan üç genç figür köşe duvarının üzerinde oturmaktadır. Tek katlı ve iki katlı evlerin görüldüğü mahallenin mimari öğeleri dikkatle işlenir. Dönemin mimari anlayışını ve sokak görünümünü gerçekçi bir şekilde elen alan sanatçı, bir yandan da izlenimci tarzını devan ettirmektedir. Sanatçının renkli paleti resme dinamik bir hava katarken, perspektifi birçok detayın kullanılmasında etkili olur ve yaşayan bir sokağın izlenimini bize aktarır.

Omorfo'dan bir Görünüm, (1958, Suluboya, Severis Koleksiyonu, 24 x 34 cm); Sanatçı bu resmini 1958 yılında Omorfo'daki Öğretmen Koleji'nde eğitim gördüğü zaman resmeder. Renklerinden resmedildiği ayın kış olduğunu anladığımız resimde, arkadaki dağ sırası ve döneminde küçük bir kasaba olan ve o dönem çoğunluk nüfusun Rumlardan oluştuğunu bildiğimiz Omorfo'nun büyük Kilisesi Saint Mamas dikkat çeker.

Küçük boylu portakal ve mandalina ağaçlarının yerleştirildiği resimde, manzaradaki elektrik direkleri dönemin modernleşmesi hakkında bize bilgi vermektedir. Bu elektrik direkleri bir dönemin medeniyetine işaret eden önemli bir sembol olarak Çağdaş'ın resminde rol oynar.

Çağdaş, çoğunlukla suluboya ve pastel boyayı mavi ve açık lila rengiyle kullanır. Sanatçı Kıbrıs'ın tarihi yapılarını, kültürünü ve günlük hayatını resimlerinde oldukça sık ve başarı ile yansıtmıştır.

Natürmort Çalışması, (1964, Suluboya); Sanatçının bu resmi, müzede çalıştığı evrede kendisinin de sahip olduğu özel koleksiyondan parçaların natürmort bir kompozisyon kurgusu yaratılarak resmedildiği dönemdedir. Farklı çeşitlerdeki vazoların bir örtü üzerine dizilmesiyle oluşturulan bu kompozisyonun arkasında Milliyet gazetesini, logosuyla birlikte resmettiğini görüyoruz. Sanatçının verdiği bir röportajda, “bu tarz resimleri hızlıca çizmiş, bir gaille ya da mesaj içermeyen çalışmalar” olduğunu ifade eder.

Resimdeki asimetri göze çarpsa da, Çağdaş'ın renkleri, yumuşak çizgileri ve sadeliği resmin kendini anlatmasını sağlıyor.

Tuğra, (1984, Rölyeften elde edilmiş resim, Pastel Boya) bu tuğra sanatçının etnografya müzesindeki kabartmalardan elde ettiği resimlerden biridir. Sanatçı bu resimlere hayat vermek adına farklı renkler kullanmıştır. Burada mavi, mor ve kırmızı renklerinin bir uyum içerisinde kullanıldığını görmekteyiz. Bu dönemde sanatçının müzedeki mezar taşlarından da elde ettiği resimleri bulunur. Etnografik objelere yeni bir yorum getirmiş, aynı zamanda bu objeleri daha ilgi çekici bir hale getirerek sanatıyla tarih adına güzel değerlendirmelerde bulunmuştur.

Sanatçı çoğu zaman beyaz zemin üzerinde kullandığı yumuşak renklerle güzel bir harmoni yakalamayı başarır. Akdeniz'in ışığını oldukça etkili bir şekilde kullanan

sanatçının adanın doğal yapısından, gökyüzünün renginden, tarlaların sarısından-yeşilinden, dağların kendine özgü yapısından, mimaride sıklıkla gördüğümüz taşın renginden oldukça etkilendiğini resimlerde hissettirir. Sanatçının kullandığı parlak renkler resimlerini daha da etkileyici hale getirir.

Çağdaş sanat hayatı boyunca tarzından ve bakış açısından ödün vermez. Konularını çeşitlendirse de sanatçının tarzı en başından beridir oturmuş ve anlaşılırdır. Resimlerinde doğaya olan hayranlığı her zaman kendini gösterir. Yaptığı manzara resimleri ise hiçbir zaman fotografik olmamıştır. Renkleri, şekilleri, asimetrisi ve matematiksel perspektifi kendi özgün tarzını yakalamasında en büyük etkenlerdir. Sanatçının resimleri tarihi ve mimari konuları bakımından belgesel nitelik barındırsa da bu resimlere sadece belgesel açıdan yaklaşmak onlara haksızlık olur. Bu resimler kendi artistik tarzlarıyla ve değerleriyle yorumlanmalıdırlar. Sanatçının ifadesindeki yalınlık resimlerinin başka bir karakteristik özelliğini vermektedir. Eserlerinde figürler her zaman doğa ile iç içe bir şekilde uyum gösterir.

b. Sergileri

Zehra Sonya, Kıbrıs'ta açılan ilk resim sergisinin 1928 açıldığını belirtmektedir. Sonya'nın tespitlerine göre; Lefkoşa'daki İngiliz Okulunun kurucusu Cannon Newham sayesinde Kıbrıslı Türk ressam olan Mehmet Necati, Kıbrıslı Rumlarla birlikte 1928'de açılan karma bir sergiye katılmıştır. (Sonya 2009: 66) Bu tarihten itibaren muhtemelen başka sergiler de açılmış olabilir. Fakat eldeki mevcut kaynaklarda bunları tespit imkânını bulamadık.

Cevdet Çağdaş, kişisel veya karma olarak açtığı sergilerinin listesini bir sayfada daktilo etmiştir. Buna göre o ilk kişisel sergisini 1959'da açarken Rum sanatçılarla birlikte 1961'de açılan karma sergiye katılmıştır.⁴

4 Cevdet Çağdaş'ın kendi kaleminden sergileri: "Mimar Ayer Kaşif Atölyesi, 1959, Lefkoşa (Kişisel); Galeri Apophasis, 1961, Lefkoşa (Karma- Türk ve Rum Sanatçıları birlikte); I. Türk Kıbrıslı Ressamlar Resim Sergisi, Kıbrıs Arkeoloji Müzesi-Lefkoşa; II. Kıbrıslı Türk Ressamlar Karma Resim Sergisi, Lefkoşa Mevlevi Tekkesi, 1962; Ledra Palace Hotel, (Karma Sergi), C. Çağdaş - Ş. Tekman, 1963; IV. Kıbrıs Türk Resim ve El Sanatları Sergisi, Saray Otel, Lefkoşa, 1965; Dikelya Ordu Eğitim Merkezi, (Kişisel Sergi) 1965; Saray Otel, (Karma Sergi) 1966; V. Türk Kıbrıslı Sanatçılar Resim ve Elishleri Sergisi, Saray Otel, Lefkoşa, 1966 (Karma Sergi); Kişisel Resim Sergisi, Saray Otel, 1974; 1967 Resim ve Heykel Sergisi, Cevdet Çağdaş ve Şinasi Tekman, Ledra Palas Hotel, Lefkoşa; 1968 Resim ve Heykel Sergisi, Cevdet Çağdaş ve Şinasi Tekman, Dr. Kemal Karaderi, Saray Hotel, Lefkoşa; Kişisel Resim Sergisi, Saray Otel, 1981; Kişisel Resim Sergisi, Saray Otel, 1983; Kıbrıslı Türk Sanatçılar Resim Sergisi, Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi, 1983, (Karma Sergi); Kıbrıs Türk Resminde Peyzaj, Mağusa, 1984, (Karma Sergi); Çevre ve Tarih, Saray Otel, 1982 (Kişisel Sergi); Kıbrıslı Türk Ressamlar Resim Sergisi-Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Ankara, 1989 (G.S.Y.: Derneği Organizasyonu); Merdiven Kitabevi, Girne, 1992, (Kişisel Sergi); HP Gallery, 1996. (Kişisel Sergi); Ayrıca Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından her yıl düzenlenen Devlet Resim ve Heykel Sergilerine katıldım. Katılmadığım yıllarda Seçici Kurul Üyesi olarak görev yaptım." Cevdet Çağdaş'ın bu listesine Zehra Sonya, iki sergisini daha ilave etmiştir: C. Çağdaş - Ş. Tekman, Saray Otel, (Karma Sergi) 1967; C. Çağdaş (Resim) - Dr. K. Karaderi (Heykel) - Ş. Tekman (Heykel), Saray Hotel (Karma Sergi), 1968.

Kıbrıs Türk resminin bugünlere gelişinin öyküsünü Kültür Sanat Dergisinde değerlendiren Cevdet Çağdaş, “*gerek İngiltere Sanat Kolejlerinde, gerekse Türk Eğitim Fakültelerinde sanat öğretmeni yetiştiren öğretim kuruluşlarında okuyup Kıbrıs’a dönenler, vakit buldukça okul dışında sanatsal etkinlikler yaparak*” (nr. 5, s.13) Kıbrıs’ta resim sanatının gelişimine katkı sağladıklarını belirtir. Bunlardan özellikle Aydın Menteş, Ali Atakan, Salih Oral, Özden Selenge, Hikmet İbrahim, İnci Kansu, Sema Zihni gibi öğretmenler, İsmet V. Güney, Fikri Direkoğlu, Olga Rauf, Mehmet Necati Bey, Dr. Kemal Kaderi, Şinasi Tekman gibi serbest çalışanlar açtıkları sergilerle resim ve heykel sanatının Kıbrıs’ta yaygınlaşmasına hizmet etmişlerdir. Cevdet Çağdaş’ın ilkokuldan resim öğretmeni Zafer Örek’in kızı Aylin Örek Aralık 1966’da Saray Otelde açtığı büyük bir resim sergisi büyük beğeni ve takdir toplamıştır.

Bu süreçte Kıbrıs’ta resim ve sanat faaliyetleri belirli bir ivme kazanmıştır. Kıbrıs’ın sanat faaliyetleri açısından gelişen bu olgunlaşma süreci içerisinde Cevdet Çağdaş, en ilkin birkaç suluboya çalışmasını 1952-1953 yılında Platres Festivali çerçevesinde, davetli olarak katıldığı karma bir sergide sergiler. Daha sonraki günlerde British Council’in düzenlediği ve Lefkoşa’daki merkezde açılan üçlü bir karma sergiye katılır. Bu sergide bir Rum kadın sanatçı ile John Sabry isimli birisiyle birlikte Lefkoşa Rum kesiminde bir sergiye katılır. Sanatçı kişisel ilk sergisini ise 1959 yılında Lefkoşa’da Mimar Ayer Kaşif’in Atatürk Meydanındaki küçük iş yerinde açar. Bundan sonra Cevdet Çağdaş, gerek Kıbrıs’ta gerekse yurt dışında birçok sergilere katılmıştır.

“Sanatçı, 1965’de Dikelya Üssü’nde Exhibition of Recent Works adlı sergide resimlerini sergileme şansı bulur. 1962-1979 yılları arasında Etnoğrafya Müzesi’nin yöneticiliğini yapan sanatçı müzede geçirdiği vakitlerde sanatını icra etmiş ve müzede Türk hat sanatı ve oyma eserleri kendi resmine uyarlar. Sadece hat sanatı ile ilgili eserleri değil müzede bulunan şamdan, mezar taşları üzerinde bulunan rölyefleri ve gaz lambalarını resmetmiştir. Aynı zamanda kendisi de bir koleksiyoncu olan sanatçı evinde bulunan değerli parçaların da resimlerini yapar.” (Alçıcioğlu 2017: W/2)

Sanatçının 26 Ocak 1981’de Saray Otelinde açmış olduğu kişisel sergisi, sanat anlayışı açısından bir dönüm noktasıdır. Görsel Sanatçılar Derneğince düzenlenen “Exhibition of Painted Rubbings” isimli sergi, kendisi gibi ressam olan Emin Çizensel’in yorumlarında da bu dönüm noktasına işaret edilmektedir:

“Sergiyi görenler geçmiş yılların izlenimci sanatçısını bu kez bambaşka bir emprestion içinde gördüler. İzlenimciliği alıp çok önemli detaylarda yoğunlaştırmak, giderek belgesel niteliğe de kavuşan bir historial emprestion meydana getiriyor.” (Emin 1981: 3)

Emin Çizensel’in 1981’de Cevdet Çağdaş’ın resimlerinde tespit ettiği “historial emprestion”, sanatçının 27 Nisan 1983’te açtığı “Çevre ve Tarih” konulu sergisinde tamamen kendini açığa çıkarır. Bu sergi Cevdet Çağdaş’ın onlarca kişisel sergisi arasında en dikkat çekici olanıdır. Kemal Özsoy’un Birlik gazetesindeki yazısında yer alan bilgiye göre,

bu sergi Cevdet Çağdaş'ın kişisel olarak açtığı 8. sergidir. Sergide, 7'si sulu boya olmak üzere 30 yağlı boya ve pastel resim yer almıştır. Kamil Özsoy bu resimlerle ilgili olarak değerlendirmelerde bulunurken, sanatçının doğa tasviri resimlerinin kendisi üzerinde bıraktığı etkiden bahseder:

“Tatlı renk karışımları gözümden kaçmadı. Günün değişik saatlerinde ışıkların eşyaya yansımaları ve renk değişimini ona ait empresyonist sezgi ile eserlerine verebiliyor. Doğanın gerçeklerini gördüm eserlerinde. Doğa bende her zaman için vahşi görünümler uyandırır. Doğanın her görünüşü böyledir demek istemiyorum. Bende bıraktığı etki bu. Cevdet Çağdaş'ın resimlerini izlerken o renk cümbüşü içinde doğayı yanlış algıladığımı anladım. O resimlerde bana doğa bir gül bahçesi, gönül rahatlığı veren kutsal bir yer, acıların unutulduğu bir ortam gibi geldi. Çok sevdiğim, benim için anlamlı olan sokaklarda dolaşmışım ve sevdiğim insanlar bana pencerelerden el sallıyorlarmış gibi geldi.” (Kamil 1983: 3)

Açılan serginin “Çevre ve Tarih” konulu olması, sanatçının düşünce dünyasını ve sanat anlayışını anlamak açısından önemlidir. “Özümüzden ayrılmamaya dikkat etmeliyiz” diyen Çağdaş, ilk defa sergisine bir isim seçmiştir:

“Yaşadığım çevre beni çok ilgilendirir. Değişen görüntüler, renkler, doğa güzellikleri, bana çalışma isteği verir. Çevredeki tarihsel kalıntılar ise müzeciliğin verdiği bir duygu ile bana konu ve kaynak oluşturur. Onları işlemeden memleketime özgü çalışmalarım yarım kalır.” (Sevgül 1983: 3)

Sanatçının karma sergilerde de oldukça dikkat çektiğini anlıyoruz. 17 Şubat 1984'de Devlet Senfoni Orkestrası salonunda “Kıbrıs Türk Resminde Peyzaj” konulu bir resim sergisi açılmıştır. Bu sergiye 21 ressam, 60 eseriyle katılmıştır. Kamil Özsoy ve Yıldıran Taşçı, sergi ile ilgili değerlendirmelerini yaparken, Cevdet Çağdaş'ın resimleriyle ilgili olarak yaptıkları değerlendirmeler sanatçının sanat yönünü ortaya koymasından önemlidir:

“Cevdet Çağdaş'ın dünyasındayım. Suluboyayı öylesine rahat ve beceriyle kullanıyor ki Çağdaş; resimlerindeki toprak yağmur sonrası ıslaklığını taşıyor o bildiğimiz kokusunu saçıyor çevreye. Zeytinlerine baktım. Çağdaş'ın yapraklarından sanki sular damlıyordu.” (Kamil-Yıldıran 1984: 6)

Sanatçının olgunluk dönemine ait bir sergisi de yetmiş yıllık bir yaşamın sanatsal birikimi ile olur. 1996 yılında açtığı “Dönemin Örnekleri” adlı resim sergisi, “sadece çiçekleri ve eski Türk hat sanatının kopyalarının değil, aynı zamanda bu sergi sanatçının tarihi mirasa olan ilgisi ve kendi gözüyle değerlendirmesinin bir sergisi olur. Sanatçının yarattığı bu sentez hem öğretmen kişiliğinden hem de müzecilik geçmişinden gelmektedir.” (Alçıcioğlu 2017: W/2)

3. Kitapları

Kıbrıs'ta Türk Devri Eserleri – Resim ve Kitabelerle: Yazar, kitabın önsözünde yaptığı çalışmanın amacını ve çıkış şeklini “*bir Türk müzesi kurmak imkânlarını araştırarak gayesiyle Kıbrıs'a davet edilen değerli müze uzmanı Mehmet Önder'e adayı tanıtmak gayesiyle yapmış olduğum rehberliğin sonucudur*” diyerek belirtir. (Çağdaş 1965: 5) Kitap, beş bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler içerik itibarıyla ele alındığında eserin kıymeti ortaya çıkmaktadır. Eserde Kıbrıs'ın türbe, mezar ve mezarlıklar, camiler, hanlar, su kemerleri gibi yapılar, rahle, bindallı gibi el sanatları çeşitli fotoğraflarla birlikte yer alır. Kitabın kıymeti, bu eserler üzerinde bulunan kitabelerin Osmanlı hürufatının yanında günümüz Türkçesiyle verilmesidir. Küçük Medrese veya Ali Ruhi Çeşmesi olarak bilinen eserin kitabesinde yer alan metnin; Bayraktar Camii ve Türbesi'nde yer alan kitabenin; Lefkoşa Dükkanlar Önü Camii ve çeşmesinin taş üzerindeki yazılı kitabenin, Fadıl N. Korkut Bey'in mezar taşı üzerine oyulmuş kitabenin, Yeni Camii mezarlığına defnedilen Musa İrfan Bey'in mezar taşına yazılan metnin; İshak Paşa mezarındaki kitabenin, Arab Ahmet Mezarlığı'nda Kamil Paşa mezarı yanındaki bir mezar taşının üzerine yazılan kitabenin ve burada yer alan diğer mezar taşlarının ve Girne Kapısı mezarlığındaki kitabelerin yazıları günümüz alfabesine aktarılan metinleriyle birlikte verilir. Bu kitabelerden Bayraktar Camii'nin kapısında yer alan kitabeyi taşıdığı mahiyetten dolayı bir kez daha anmak gerekir. Çünkü Bayraktar Camii, Lefkoşa'nın fethi esnasında surlara çıkarak ilk Türk bayrağını diken ve sonra şehit olan isimsiz kahramanın adına yazılmıştır.

Sanat Yazıları: 1982'de Görsel Sanatçılar Derneği⁵ yayınları arasından çıkan kitap, yazarın Bozkurt gazetesinde daha önceden yayınladığı sanat yazılarından oluşmaktadır. Kitabın giriş kısmında Fikret Demirağ'ın “*Bu Kitap Dolayısıyla Benim Gözümde Cevdet Çağdaş*” başlıklı yazısı yer almıştır. Yazıda; “*Sanat yazıları, turizm yazıları, tarihsel mirasımız üzerine yazılar... daha birçok konuda yazılmış bir yazılar toplamı, ki böyle bir kitap Kıbrıs'ta, Kıbrıs Türkleri için ilk kez yayımlanıyor.*” (Çağdaş 1982: 7) Kitapta, önemli bulduğumuz bazı konular; Derviş Paşa Konağı ve bu konakla ilgili taidilat çalışmaları, Kamil Paşa'nın evi, Fikret Demirağ'ın “Dinle Şarkımı” şiir kitabı ve birkaç şiiri, Mahmut İslamoğlu'nun “Kıbrıs Çocuk Oyunları” kitabı hakkında değerlendirmesi, Kıbrıs'ta oynanan tiyatro oyunlarından Colin Higgins'in “Harold Maude” oyunu ve Emanuel Robles'in “Özgürlüğün Bedeli” oyunu, Olga Rauf'un resim sergisi, Timmur Öztürk'ün “Kıbrıs Sanat Dergisi” ve yayın hayatına yeni atılan “Karanfil” dergisi hakkında değerlendirmeler ve Kıbrıs'ta sanat ve kültür faaliyetlerinin konumu ve durumu hakkında bilgilerdir.

5 Derneğin Başkanı resim sanatçısı Emin Çizensel'dir

4. Köşe Yazıları ⁶

Bozkurt Gazetesi:

“Oktay Öksüzöğlü, Seçenekler ve Kıbrıs Türkleri”, (Oktay Öksüzöğlü’nun “Seçenekler ve Kıbrıs Türkleri” adlı kitabının tanıtımı), 23 Mayıs 1986, s.4.

“Ölü Dönem, Bir Sergi ve Bir Ödül”, (I. Uluslararası Asya-Avrupa Bienali resim sergisinde jüri özel ödülü alan Cumhur Deliceirmak hakkında), 30 Mayıs 1986, s.4.

“Sedat Törel – Anadolu’dan Pastoral Senfoni – Bir Dergi ve Bir Kitap”, (Sedat Törel’in şiirleri ve Yeni Asya Kitabevinin yayınladığı Köprü adlı derginin tanıtımı”, 6 Haziran 1986, s.4.

“Sosyal, Kültürel ve Sanatsal Yaşantı”; (Ressam Ferdi Özbeğen ve İbrahim Vidinli hakkında), 13 Haziran 1986, s.4.

“Mehmet Levent’in Son Şiir Kitabı: Duy Acının Sesini”; 20 Haziran 1986, s.4.

“Turist Fatma Girik, Kültür ve Sanat Dergileri”, (Fatma Girik’in Girne Ordu Pazarındaki alışveriş serüveni, Kültür Sanat Dergisinde yer alan Mehmet Necati’nin “Orak” isimli tablosu hakkında); Temmuz 1986, s.5.

“Tatilde Çalışmak ve Dinlenmek”, (20 Temmuz kutlamalarına dair), 8 Ağustos 1986, s.4.

“Hakkı Yücel’in İlk Şiir Kitabı: Acı Sürgün”; 15 Ağustos 1986, s.4.

“Yeni Yol, Kültür-Sanat Ödülleri ve Yeni Bir Restoran”; (H. A. Mapolar’ın aldığı ödül), 29 Ağustos 1986, s.4.

“Londra’dan İzlenimler”; 5 Eylül 1986, s.4.

“Londra İzlenimleri-2-”; 12 Eylül 1986, s.4.

“İzlenimler-3-” (Londra izlenimleri), 19 Eylül 1986, s.4.

“Son İzlenimler”; Çeşitleme sütunu; (Sanatçının Londra izlenimleri), 23 Eylül 1986, s.4.

“Akile Işın: Türk Kadınları Cemiyeti”, 17 Ekim 1986, s.4.

“Picasso’nun Not Defterleri”, 24 Ekim 1986, s.4.

“Londra’da Güneşli Günler; Picasso’nun Not Defteri ve Bir Kokteyl; (Londra gezi notları), 30 Ekim 1986, s.4.

“Bir Sanat Merkezini Geziyoruz”, (Londra izlenimleri, Rüya Taner’in Guildhall School Of Music okulunun bulunduğu semt”, 31 Ekim 1986, s.4.

“Beş Kitap Bir Arada: Önce Kuşlar Uyanır”; (Özker Yaşım’ın üç ciltten oluşacak şiir kitabının ikinci cildi hakkında), 7 Kasım 1986, s.4.

“Değişen Havalarda, Bir Teşekkür ve 1. Devlet Resim Heykel Sergisi”, (Akile Işık’ın İngiltere Türk Kadınlar Yardım Derneği); 14 Kasım 1986, s.4.

“Bir Aradan Sonra”, 29 Ocak 1987, s.3.

6 Makaleleri oluşturulurken DAÜ-KAM Görsel Sanatlar Arşivinde yer alan dosyadan yararlanılmıştır.

“Sergiler, Tatil ve Turizm”, (İstanbul’da Kıbrıslı ressam Emin Çizenel’in sergisi), 13 Şubat 1987, s.3.

“Dereden Tepeden”, 18 Şubat 1987, s.3.

“Kıbrıslı Akademiler Sergisi ve Türk Bankası Kültür Etkinlikleri”, 7 Mart 1987, s.3.

“Varlık Dergisi’nin Örnek Tutumu”, (Varlık dergisinin Kıbrıs Türk Edebiyatına ayırdığı Nisan sayısı hakkında); 18 Nisan 1987, s.3.

“Son Sergiler”, (Lefkoşa Atatürk Kültür Merkezinde açılan Viyana Güzel Sanatlar Akademisi profesörlerinden Anton Lehmden ve öğrencilerinin resim heykel sergileri hakkında), 7 Haziran 1987, s.3.

“TRT’nin Kıbrıs’ta Yapacağı Dizi Film: Kıbrıs’ta Vuruşanlar Mücahitler”; 9 Haziran 1987, s.3.

“Yol, Yolculuk, Tatil ve Okumak Üzerine”; Haziran 1987, s.3.

“Yerli Yazarları Okumak”, (Özden Selenge’ye ait “Çiçeklenemeyiz Biz Erik Ağacı” adlı hikaye kitabı hakkında), 20 Haziran 1987, s.3.

“Girne’de turizm Etkinlikleri”, 29 Haziran 1987, s.3.

“Lefkoşa’da Bir Yaz Günü Sabahı”, Bozkurt Gazetesi, 4 Temmuz 1987, s.3.

“Şükran 87, 20 Temmuz ve Bir Yangın Üstüne”; Ressam Betty Baker’in yanan evi), 19 Temmuz 1987, s.3.

“Girne’de İki Cezayirli”, (Cezayirli Sadık Paşa ve Cezayirli Hasan Paşa Fırkateyni), 23 Temmuz 1987, s.3.

“Bir Bayramın Ardından”, (20 Temmuz Bayramı), 4 Ağustos 1987, s.3.

Türk Bankası Kültür Sanat Dergisi:

“Kıbrıs Türk Resmi – Bugünlere Gelişin Öyküsü I-II-III”, Temmuz 1986, nr. 3, s.7, 8; Aralık 1986, nr. 4, s.12, 13; Haziran 1987, nr. 5, s: 15-17.

“Semih S. Umar İle Bir Söyleşi”; Nisan 1988, nr. 7, s.27-32.

“Bir Yaz Günü Düşüncesi”; Eylül 1991, nr. 9, s.20-21.

“Çocukluk Yıllarım”, Mayıs 1993, nr. 12, s.13-15; Ekim 1993, nr. 13, s.20-22; Ocak 1994, nr. 14, s.22-24.

“Yakın ve Uzaktan”, Eylül 1994, nr. 15, s.19-20.

“Torunum Jale’ye Mektuplar”, Haziran 1996, nr. 18, s.28, 29; Mart 1997, nr: 19, s.39, 40; Mart 1998, nr: 20, s.32.

Kıbrıs Gazetesi

“Boğazda Yaz”, Kıbrıs gazetesi, 19 Temmuz 1997.

“Lüzinyan Evi”, Kıbrıs gazetesi, 17 Aralık 1997.

“Son Zamanlarda”, Kıbrıs gazetesi, 20 Aralık 2000.

Halkın Sesi Gazetesi:

“İpliğim”, (Şiir), 30 Aralık 1954, s.2.

“Bütün Kapılar Kapandı”, 14 Ağustos 1955, s.2.

SONUÇ

1926’da doğan sanatçı, Kıbrıs Türk resminin önde gelen isimlerindedir. Kıbrıs Türk Müzeciliğinin kurucuları arasında yer alan sanatçı, açtığı onlarca sergiyle Kıbrıs Türk resminin inkişaf etmesinde büyük rol oynar. Sanatçının resim sanatı yanı sıra çeşitli gazete ve dergilerde sanatla ilgili yazıları yer almıştır. “Kıbrıs’ta Türk Devri Eserleri” onun en kıymetli eseridir. Bu eser taşıdığı mahiyet itibarıyla titizlikle korunması gereken eserdir. Bazı internet kaynaklarda, sanatçının “Avare (1954)” adlı hikâyesinin olduğundan bahsedilmektedir. (İmzasız 1960: W/4) Birçok kaynakta Cevdet Çağdaş’ın şairliği konusuna da temas edilmektedir. Bizim araştırmalarımız esnasında karşımıza çıkan tek bir şiiri olmuştur. 1954’de Halkın Sesi gazetesinde “İpliğim” başlığıyla yer almıştır.

Harid Fedai; 1940’lı yıllardan başlayarak şiirleri gazete/dergi sayfalarında görülen Cevdet (Hüseyin) Çağdaş’ın şiir kitabı yoktur, demektedir. (Fedai: W/5) Sanatçının şiirleri ile ilgili internet üzerinden yer alan şu bilgi de Harid Fedai’yi destekler mahiyettedir:

“1942 yılına gelindiğinde İngilizler savaşın kendi lehlerine geldiğine kanaat getirmişlerdir. İngilizler, Rum halkına karşı bir denge oluşturmak için Türk halkını el altından örgütlemek ister. Bu suretle Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumunu kurdurdular. Bununla birlikte birçok gazete ve dergiyi yayın hayatına soktular. Halkın Sesi, Hür Söz gibi gazeteler yayım hayatında kendini göstermeye başlar. Takip eden yıllarda İstiklal ve Yankı gazeteleri de yayım yapmaya başlar. Yeni Mecmua, Dünya, Yeni Fikirler dergileri ve mizah dergisi olan Zırlı 1940’larda yayımlanır. O günlerde Pembe Marmara, Nevzat Yalçın, Cem Sual, Ahmet Esat, Necla Salih Suphi, Cevdet Çağdaş, Rauf Denктаş, İsmail Edip Anlar, Ahmet Muzaffer ve Necmi Sakıp’tan başka bir dolu heveslinin şiirleriyle dergiler dolmuştur.” (İmzasız W/6)

Kaynaklar

- (İmzasız 1960: W/4), “Biyografya – Türkiye Ünlüleri İnternet Ansiklopedisi”, <http://www.biyografya.com/biyografi/1960,15/06/2018>, 15.14.
- (İmzasız 2011:W/3), “Necati Özkan Kimdir?”; Yeni Düzen gazetesi, 01 Ocak 2011. <http://www.yeniduzen.com/necati-ozkan-kimdir-21806h.htm> 15/06/2018, 15.18.
- (İmzasız W/1), “Ülkemizin Duayen Ressamlarından Cevdet Çağdaş’a Ziyaret”, <https://www.youtube.com/watch?v=X0pl0qQkWN8> 15/06/2018, 15.23.
- (İmzasız W/6), “Kıbrıs Türk Edebiyatı”, Kıbrıs Türk Edebiyatı Hakkında Kıbrıs Türk Kültür Derneği Web Sitesi, <http://www.kibrisktd.org.tr/tr/icerik.aspx?&hbr=1&kat=4> 15/06/2018, 15.07.
- Cevdet Hüseyin Çağdaş (1965), *Kıbrıs’ta Türk Devri Eserleri – Resim ve Kitabelerle*, Halkın Sesi Basımevi, 1965 Lefkoşa, 56 sy.
- Cevdet Hüseyin Çağdaş (1982), *Sanat Yazıları*, (Görsel Sanatçılar Derneği, Nisan 1982 Lefkoşa, 78 sy.)
- Cevdet Hüseyin ÇAĞDAŞ (1993/1), “Çocukluk Yıllarım”, Mayıs 1993, nr. 12, s.13-15.
- Cevdet Hüseyin ÇAĞDAŞ (1993/2), “Çocukluk Yıllarım”, Ekim 1993, nr. 13, s.20-22.
- Cevdet Hüseyin ÇAĞDAŞ (1994/3), “Çocukluk Yıllarım”, Ocak 1994, nr. 14, s.22-24.
- Cevdet Hüseyin ÇAĞDAŞ (1994/4), “Yakın ve Uzaktan”, Eylül 1994, nr. 15, s.19-20.
- Ceyda ALÇICIOĞLU (2017: W/2), “Cevdet Çağdaş Hayatı ve Eserleri”, 30 Ekim 2017, Yeni Düzen gazetesi, <http://www.yeniduzen.com/cevdet-cagdas-hayati-ve-eserleri-95500h.htm> 15/06/2018- 14.57.
- Emin ÇİZENSEL (1981), “Cevdet Çağdaş ve Bir Sergi Daha”, Bozkurt gz., 31 Ocak 1981, s.3.
- Harid FEDAI (W/5), “Çağdaş Kıbrıs Türk Edebiyatı”, <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&S- yz=358035&/%C3%87a%C4%9Fda%C5%9F-K%C4%B1br%C4%B1s-T%C3%BCrk-Edebiyat%-C4%B1-/-Prof.-Dr.-Harid-Fedai-> 15/06/2018, 15.11.
- Kamil ÖZAY - Yıltan TAŞÇI (1984); “Bir Sergiden İzlenimler”, Birlik gz., “Sanat Köşesi”, 23.02.1984, s.6.
- Kamil ÖZAY (1983), “Cevdet Çağdaş’ın Resim Sergisi”, Birlik Gazetesi, 30 Nisan 1983.
- Sevgül ULUDAĞ (1983), “Çağdaş, Çevre ve Tarih Resim Sergisine Hazırlanıyor”, 17 Nisan 1983.
- Taylan KAV (1996), “Cevdet Çağdaş”, Kıbrıs gazetesi, 12 Ocak 1996, s.20.
- Zehra SONYA (2009), “1974 Öncesi Kıbrıs Türk Toplumunda Resim ve Heykel Çalışmaları”, Emaa Sanat dergisi, Akdeniz-Avrupa Sanat Derneği Yayınevi, nr. 10, s. 66-113, Mayıs 2009, Ankara.

Kıbrıslı Türklerin Göçmenlere Bakışı¹

Perspectives Of Turkish Cypriots Towards Immigrants

Nebiye KONUK*

Öz

Bu çalışma Kıbrıslı Türklerin göçmen algısını; kendilerini Kıbrıslı, Kıbrıslı Türk olarak tanımlayan kişilerin, göçmenlere ilişkin görüşlerini tespit etmeye yöneliktir. Böyle bir araştırmanın çok kültürlü bir yapı içinde birlikte yaşamaya yönelik ipuçlarını taşıması umulur. Bu çalışmada öncelikle mevcut yaklaşımı ortaya koymak amaçlanmış olup daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması beklenmektedir. Kıbrıslı Türklerin göçmenlere genel yaklaşımı sonraki çalışmalarda hangi hususların analiz edilmesi gerektiğini de göstermektedir. Yapılan saha çalışması ile Kıbrıslı Türklerin Göçmenlere bakışı ile ilgili bilgi edinmek için anket uygulanmıştır. Saha çalışması 920 kişilik bir örneklem ile Kıbrıs genelinde gerçekleştirilmiştir. Kıbrıslı Türklerin kendilerini “özgün” bir kimlik olarak tanımlaması ve göçmenlerle yaşadıkları en önemli sorunun kültürel farklılıklar olması gibi faktörler göz önüne alındığında; “Kıbrıslı Türk Kimliği”nin baskın bir kimlik olarak ele alınması mümkün gözükmemektedir.

Anahtar kelimeler: Kıbrıslı, Kıbrıslı Türk, Göçmen

Abstract

This study examines the immigrant perception of Turkish Cypriots; to identify the views of immigrants who define themselves as Cypriot and Turkish Cypriot. It is hoped that such a research could lead to living together in a multicultural structure. In this research, it is primarily aimed to present the current approach and it is expected to shed light on the work to be done later. The general approach of Turkish Cypriots to immigrants also shows what needs to be analyzed in subsequent studies. A survey was conducted within the scope of the fieldwork to obtain information on the view of Turkish Cypriots towards immigrants.

* Dr., Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, RPD Bölümü nebiye.konuk@kisbu.edu.tr

1 Bu makalede, Sakarya Üniversitesi Diaspora Araştırmaları Merkezi ve Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi işbirliği ile yürütülen “Kıbrıslı Türklerin Göçmen Algısı” 16/01/2017-18/05/2017 tarihleri arasında tamamlanan projenin verileri kullanılmış olup, makale, **International EMI Entrepreneurship and Social Sciences Congress-Uluslararası EMI Girişimcilik ve Sosyal Bilimler Kongresi’nde de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.**

The fieldwork was conducted throughout Cyprus with a sample of 920 people. Considering factors such as the fact that Turkish Cypriots define themselves as “unique” identity and cultural differences are the most important problem with immigrants; it is possible that “Turkish Cypriot Identity” can be regarded as a dominant identity.

Key words: Cypriot, Turkish Cypriot, Immigrant

Giriş

Araştırma, temelde Kıbrıslı Türklerin göçmenlere bakışını; kendilerini Kıbrıslı, Kıbrıslı Türk olarak tanımlayan kişilerin göçmenlere ilişkin görüşlerini tespit etmeye yöneliktir. Böyle bir araştırmanın çok kültürlü bir yapı içinde birlikte yaşamaya yönelik ipuçlarını taşıması umulur. Bu çalışmada öncelikle mevcut yaklaşım ortaya konulmuş olup; araştırma bu yönüyle daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutacaktır. Kıbrıslı Türklerin göçmenlere genel yaklaşımı sonraki çalışmalarda hangi hususların analiz edilmesi gerektiğini de göstermektedir. Özellikle araştırmanın sonuçları itibarıyla Kıbrıslı Türk kimliğinin katılımcılar tarafından tanımlanış, ifade ediliş, diğer kimliklerle olan mesafe tanımları “Kıbrıslı Türk Kimliği”nin yeni araştırmalara açık bir alan olduğunu gösteren ipuçlarıdır. Kıbrıs’ın tarihi boyunca bir çok medeniyete ev sahipliği yaptığı düşünüldüğünde göçlerle ve göçmenlerle birlikte anılması da tabii bir sonuçtur. Bu sebeple öncelikle Kıbrıs’ın özet bir göç tarihine ve günümüz ile ilişkilendirilebilecek nüfus haritasına değinilecektir.

Kıbrıs ve Göç

Bir çok medeniyete ev sahipliği yapan Kıbrıs’ın, Savrın ve Tinal’ın ifadeleriyle 6000 yıllık bir geçmişe sahip olduğu, sırasıyla, Mısır, Hitit, Fenike, Pers, Makedonya, Roma, Bizans, Müslüman Arap, İngiliz, Lüzinyan, Ceneviz ve Venedik egemenlikleri altında yaşadığı ve Osmanlı Devleti’nin 1571 yılında Kıbrıs’ı egemenliği altına almasıyla adada Türk hâkimiyetinin başladığı söylenebilir (Savrın ve Tinal, 2017: 350). Bu kadar çok medeniyete ev sahipliği yapmış Kıbrıs, tüm tarihi boyunca göçler adası görüntüsü sergilemektedir. Bu göçler hem adaya dışarıdan göç hem de zaman zaman tarihi seyir içinde siyasi, toplumsal sebeplerle adadan göç şeklinde de gerçekleşmiştir. “Tarih boyunca yapılan göçler neticesinde Kıbrıs’ta çok kültürlü bir mozağin oluşmasında rol oynayan insanların bir kısmı zorunlu (mecburi göçler), bir kısmı ise gönüllü (serbest göçler) olarak göç ederek adaya gelmişlerdir. Hitit, Bizans ve Osmanlı egemenliği dönemlerinde sürgün adası olarak kullanılan Kıbrıs, sadece kendini çevreleyen ülkelerden göç almamış, aynı zamanda kıtlık, kuraklık ve depresyon, istila, savaş, salgın hastalıklar gibi doğal ve insani olaylar neticesinde bu bölgelere göç vermek zorunda kalmıştır. Modern dönemlerde ise yeni yaşam alanlarına ulaşım olanaklarının artmasıyla beraber bu göç dalgası yalnız çevreyle sınırlı kalmayarak dünyanın en uzak bölgelerine kadar uzanmıştır” (Şahin ve diğerleri 2013: 602).

Adanın Osmanlı eline geçmesiyle başlayan süreç, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı, 1960 Kıbrıs olayları ve 1974 Barış Harekâtı ve sonrasında adada dış ve iç göçler yaşanmış ayrıca adada da kuzeyden güneye, güneyden kuzeye göçler yaşanmıştır. Ayrıca Türkiye'den de Kıbrıs adasına göçler söz konusu olmuştur (Keser, 2006: 103). **Gerek Kıbrıs'a göç gerekse Kıbrıs'tan Anadolu'ya göç adanın göçle birlikte konuşulmasını anlamlı kılan bir işarettir. Çakmak'ın da belirttiği gibi adanın siyasi yapılanması doğrultusunda zaman zaman göç Anadolu istikametinde gerçekleşmiş, ancak Kıbrıs'taki Türk nüfusunun azalmaması için Türkiye'nin müdahaleleri ile düzenlenmiştir.** "Osmanlı Devleti'nin 1878'de Kıbrıs'ı İngiltere'ye devri ile birlikte Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk göçü başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın yanında yer alması üzerine, İngiltere hem Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş hem de Kıbrıs'ı ilhak ettiğini açıklamıştır. Kıbrıs'ın İngiltere tarafındanilhakı, Kıbrıs'tan Anadolu'ya göç hareketini hızlandırmıştır. Türk Kurtuluş Savaşı'ndan sonra imzalanan Lozan Antlaşması ile İngiltere'nin Kıbrıs üzerindeki hâkimiyeti Türkiye Cumhuriyeti tarafından kabul edilmiştir. Ancak Lozan Antlaşması'nın 21. Maddesi ile Kıbrıs Türklerine Türk vatandaşlığına geçerek Türkiye'ye göç etme imkânı da tanınmıştır. ... 1938 yılına kadar devam eden bu göçler, Türkiye'nin Kıbrıs'taki Türk nüfusunun daha fazla azalmaması için almış olduğu bazı tedbirler ile önemli ölçüde durdurulmuştur" (Çakmak, 2008: 201).

Lozan Antlaşması ile Kıbrıs Türkleri, ya İngiltere tabiiyetine geçmek ve Türk uyruğundan vazgeçmek ya da Türk uyruğunu seçmek ve on iki ay içinde adadan ayrılmak, şeklindeki iki seçenektan birini seçmek zorunda bırakılmış, bu uygulama birçok Kıbrıslı Türk ailenin parçalanmasına neden olmuştur. Lozan Antlaşması gereğince, 9.327 kişi Türk vatandaşlığına seçtiği, adadan yaklaşık 5.000 Kıbrıslı Türk'ün ayrılıp Türkiye'ye göç ettiği aktarılmaktadır (Şahin vd., 2013: 605-606).

Kıbrıslı Türkler, 1963 yılında Kıbrıslı Rum ve Türk ortaklığının bozulmasıyla birlikte kendi idari birimlerini, Kıbrıs'ın kuzeyinde Kıbrıs Türk Federe Devleti olarak 13 Şubat 1975 tarihinde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti (KKTC) olarak ise 15 Kasım 1983 tarihinde kurmuşlardır. (Hançer, 2006: 2)

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ve dolayısıyla Kıbrıslı Türklerin göç ve göçmen kavramları ile ilişkilendirilmesini ise Nesim'in aktarımıyla değerlendirmek mümkündür: "Göç, Kıbrıs Türk'ünün kaderidir. İngiliz yönetiminin başlamasıyla 1878'de birinci göç yer almıştır. Ada topraklarının yüzde 85'i Türklerin elinde olduğu halde İngilizler Türklerin göçünü hızlandırmak için Rumların sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmalarına yardımcı olmuşlar böylece göçü hızlandırmışlardır. İkinci göç İngiliz hükümetinin 27 Kasım 1917'de aldığı karardır. Bu karardan sonra Anadolu'ya göç eden Türkler geri Kıbrıs'a dönme hakkını tamamıyla yitirmişlerdi. İngiliz vatandaşı olmak istemeyenler özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra toplu olarak Anayurda göçmüşlerdir. Bu göç olayı bir taraftan TC Konsolosu tarafından engellenmeye çalışılıyordu. ... Göç eden Kıbrıs Türklerinin büyük bir kısmı Anavatan'a gitmiştir. Naci Kökdemir 7

Aralık 1341 (1925) tarih ve 2871 numaralı kararname ile 20 bin Türk'ün anavatana gittiğini yazar." (Nesim, 1990: 13-14)

Özetle göç kavramı, giriş mahiyetinde ele aldığımızda dahi, -gerek adaya ve gerekse adadan göç- Kuzey Kıbrıs'ın tarihi, kültürel, ekonomik ve benzeri birçok açıdan yapılanmasına etki eden bir unsurdur. Şüphesiz "göç" ve "göçmen" kavramlarının önemi kadar, Kıbrıs'ta yaşayan Türkler için farklı kimlikler ve nüfus oranları konusu da önem arz etmektedir.

Kıbrıs Nüfus Göstergeleri ve Kıbrıs Nüfusunda Farklı Kimlikler

Kuzey Kıbrıs'ın demografisi, adanın tartışmalı konulardan biridir. Özellikle, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan yerli Kıbrıslı Türklerin ve Türk göçmenlerin sayısı uzun zamandır sadece adanın diplomat ve politikacıları arasında değil, araştırmacılar arasında da bir tartışma kaynağı olmuştur (Hatay, 2007: IX). Osmanlı dönemi boyunca adaların toplam nüfusu ve Hıristiyanlar ile Müslümanlar arasındaki demografik oran sürekli değişmekteydi. Ağır vergilendirme, doğal afetler ve göç tüm bu değişime sebep olmuştur. Yine de, Kıbrıs Rum nüfusu hakkındaki hemen hemen tüm verilerin, sadece Osmanlı vergi sicillerinden ve gezginler, yabancı konsoloslar ve yerel yetkililer tarafından yapılan çeşitli tahminlerden kaynaklandığı söylenebilir. Bu tahminlere göre, 17. ve 18. yüzyıllardaki eğilim, esas olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun yakın bölgelerinden gelen Müslümanların sürekli olarak akması nedeniyle Hristiyan nüfusun azalmasına neden olmuştur (Hatay, 2007: 17).

Kıbrıs'ta, İngiliz yönetimi tarafından 1881'den 1938'e kadar yapılan nüfus sayımlarından elde edilen sonuçlara göre; 1881'de toplam 186.173 olan ada nüfusunun % 24.42'sini oluşturan Türkler, 1938'e geldiğinde ada nüfusunun ancak %17.65'ini oluşturabilmiştir (Çakmak, 2008: 205).

Kıbrıs Nüfus Göstergeleri (1881-1938)

Yıllar	Rumlar	Türkler	Diğer	Toplam
1881	137.631	45.458	3.084	186.173
1891	158.585	47.926	2.775	209.286
1901	182.739	51.309	2.974	237.022
1911	214.480	46.428	3.056	263.964
1921	244.887	51.339	4.489	300.715
1931	276.572	64.245	7.142	347.959
1938	310.070	66.459	-	376.529

Kaynak: (Çakmak, 2008: 205)

"1877 yılında Larnaka'daki İngiliz Konsolosu Watkins tarafından yapılan nüfus sayımına göre Kıbrıs adasında 67.000 Türk ve Müslüman, 133.000 Rum ve Hıristiyan

olmak üzere toplam 200.000 kişi yaşamaktadır. 4 Nisan 1881 tarihinde yapılan resmî nüfus sayımında ise Türk nüfusu 45.458'dir ve bu düşüş adadaki Türk nüfusun ada dışına göç etmesiyle izah edilebilir. 29 Ekim 1914'te Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'na fiili olarak katılması üzerine İngiltere 1878 tarihli antlaşmayı tek taraflı olarak hükümsüz ilan edip, 5 Kasım 1914'te Türkiye'ye harp ilan ederek aldığı bir kararla (Order in Council) Kıbrıs'ı İngiliz topraklarına kattığını, Mısır'daki Osmanlı hâkimiyetinin de artık sona erdiğini ilan eder. 27 Kasım 1917 tarihinde alınan bir başka kararla da adada yaşayanların iki yıl içerisinde İngiliz vatandaşlığına geçmeleri istenir. Bu kararı tanımayan pek çok Türk, Kıbrıs'ı terk etmek zorunda kalır." (Keser, 2006: 106)

2011 yılı itibariyle, KKTC nüfusu 286,257 kişi olarak belirtilmiştir.²² 2015 yılında Güney Kıbrıs'ın nüfusu ise haber kaynaklarından alınan bilgiye göre 848.300 kişi olarak belirtilmektedir.³³

Göç ve nüfus verilerini tartıştığımız bu bölümün ardından araştırmanın sonuçlarında da bahsedilen, özgün bir kimlik olma iddiasında olan "Kıbrıslı Türkler" konusunda yapılmış çalışmalardan bazılarını ele almak faydalı olacaktır.

Kıbrıslı Türkler

Araştırmanın önemli bir kısmı, kişilerin kendilerini nasıl tanımladıklarına dair ipuçlarını taşıyan kimlik tanımlamaları ile ilgili bölümüdür. Bu çerçevede Kıbrıslılık, Kıbrıslı Türk olmak gibi tanımlamalara ışık tutması amacıyla literatürde yer alan bazı çalışmalardan söz etmek gerekmektedir.

Öncelikle, "Kıbrıslı" ve "Kıbrıslı Türk" konusunda yapılmış olan bir çalışmada farklı görüşlerden bu kavramlara yaklaşımlar üç başlıkta özetlenmektedir. "Kuzey Kıbrıs'ta, 1974 sonrasında toplumsal kültür yapısında üç farklı durum ve görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüşe göre Kıbrıslılık diye bir şey olmadığı, Kıbrıslılığın yalnızca coğrafi bir niteleme olduğu, Kıbrıs'ta iki büyük milletin Rum (Greek- Yunan) ve Türklerin bulunduğu buradan hareketle Kıbrıs Türk'ü olarak coğrafi anlamda Kıbrıslı Türk şeklinde bir nitelemenin olabileceği savunulmaktadır. Zaten, 1963'ten itibaren Anadolu Türk'ü ile Kıbrıs Türk'ü kültürel olarak daha da yakınlaşırken; Kıbrıs Türk'ü ile Kıbrıs Rum'u birbirinden daha da uzaklaşmıştır. 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi sonrası, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden Kuzey Kıbrıs'a yerleşimler olmuştur. Sonuçta, Türkiye'den gelen kültürel kimlik ile Kıbrıs Türk'ü arasında kültürel ve siyasi bir ilişki ve de ikilem doğmuştur. İkinci ayırım, Kıbrıs Türk'ü ile Türkiye'den gelen Türkler arasında; dil, kültür, tarih ve coğrafi ayırımını nitelemek için Kıbrıs Türk'ü ve Türkiyeli şeklinde ifade edilebilecek bir görüş ortaya çıkmıştır. Üçüncü görüş ise Kıbrıs'taki Türkler ve Rumların 1571'de Türklerin gelmesinden 1974'e kadar bir arada yaşayarak ortak kültür oluşturdıkları, ortak dil, tarih, kültür ve birlikte yaşama isteğiyle yeni

2 http://www.devplan.org/nufus-2011/nufus%20son_.pdf, Erişim tarihi: 27/02/2018

3 <http://www.ih.com.tr/haber-guney-kibrisin-nufusu-848-bin-571890/>, Erişim tarihi: 27/02/2018

bir kimlik meydana getirdikleri, bunun da adının 'Kıbrıslılık' olduğunu ileri süren görüş olup kültürel olmasa bile siyasi birlikteliğin sağlanabileceği savunulmaktadır” (Karacaoğlu ve Reyhanoğlu, 2006: 156-157).

1999'da yapılan bir araştırmaya göre "... Kendini Türk olarak tanımlayanların oranı % 46,5 iken, Kıbrıslı olarak tanımlayanlar % 29,3, Müslüman olarak tanımlayanlar 18,1 ve Avrupalı olarak tanımlayanlar ise % 6'dır. İlk ve ikinci sırada Türk olarak niteleyenlerin oranı % 79,9'a çıkarken Kıbrıslılığı birinci ve ikinci sırada görenlerin oranı ise % 59,6 çıkmıştır. Türk kimliğini birinci ve Kıbrıslılığı ikinci önemde görenlerin oranı % 23, ilk sırada Türk ve ikinci sırada ise Müslüman'ım diyenler %21 iken, önce Kıbrıslı daha sonrada Türk'üm diyenler % 19,5 ve ilkin Müslüman'ım daha sonra Türk'üm diyenler ise % 12,9 olmuştur. Doğum yerine göre yapılan karşılaştırmalarda ise, Kıbrıs doğumlular ile Türkiye doğumlular arasında kimlik tanımlamalarında önemli farklılıklar çıkmıştır. Kıbrıs doğumlular arasında % 45'i Türk kimliğini birinci, % 34'ü Kıbrıslılığı birinci ve yalnızca % 14,5'i Müslümanlığı birinci sıraya koymuşlardır. Buna karşın Türkiye doğumlularda ise, Türk kimliğini birinci sıraya koyanların oranı % 58,4, Müslümanlığı ilk sıraya koyanlar % 36,4 ve Kıbrıslılığı ilk sıraya koyanların oranı ise yalnızca % 4'tür. Burada Kıbrıs doğumluların içinde ebeveynleri Türkiye' den olan veya Türkiyeli-Kıbrıslı olanlar da vardır” (Karacaoğlu ve Reyhanoğlu, 2006: 156-157).

Her ne kadar nitel bir çalışma olsa da kavramları anlama ve yorumlama açısından faydalanılabilecek olan **Arkonaç ve diğerlerinin yaptığı araştırmada, Kıbrıslı Türk kimliğinin hangi durumlarda tartışılabileceği yorumlanmıştır:** "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) toplumunu, bir tarafta adanın yerlisi ve azınlıkta kalan Türkler ile mekâna önce asker olarak daha sonra 'anavatan' diye tabir edilen Türkiye'den Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak gelen ve sayıca çoğunlukta olan Türkiyeliler ya da T.C.'liler oluşturmaktadır. Kıbrıs'ın yerlisi olan Türkler, 1960'da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin öncesinde de sonrasında da çoğunluktaki Rum nüfusa göre azınlıkta kalan gruptur. Kıbrıslı Türkler, 1974 Barış Harekâtından sonra 1976'da adanın kuzeyinde kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti'nde ve sonrasında 1983 yılında kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bu sefer de sayıları hızla artan Türkiyeli ve Türkiyeli göçmenle karşı karşıya kalmışlardır. ... Vatandaşlık kazanmış Türkiyeli Türkleri ilk bakışta Almanya'ya ve diğer batılı ülkelere çalışmaya giden Türklere benzetmek mümkün ise de Türkler bu sefer Türklerin arasına gitmişler ve oradaki Türklerden sayıca fazla hale gelmişlerdir. ... Kuzey Kıbrıs'ta ulusal kimlik üzerine yapılan çalışmalarda ulusal kimliğin Kıbrıslı Türklerin özünde taşıdıkları bir kimlik olmadığı görülmektedir. Bağlama göre değişen ya da üretilen kimlik süreçleri söz konusudur. Sözelimi bazı durumlarda Kıbrıslı Türkler, Türkiye asıllı vatandaşları da aralarına dâhil ederek Kıbrıslı Rumlardan ayrı farklı bir grup oluşturmakta, bir 'ulusal biz' (Türklük ve KKTC'lilik üzerinden) yaratmaktadır. Başka zamanlarda ise varsayılan ortak bir Kıbrıs kimliği inşasında, Rumlarla aralarındaki farklar baskılanmakta ve her iki cemaatin benzerlikleri, sözelimi

Adalı olmak ya da Kıbrıslı olmak gibi tanımlamalarla ön plana getirilmektedir. Doğal olarak bu süreçlere zemin sağlayan söylemlerden en önemlisi KKTC'nin varlığıdır. ... Kıbrıslı Türkler Türkiye'den gelenlerle birlikte adanın kuzeyinde bir toplum oluşturdu- lar. Aynı mekân içinde bir devlet adı altında birlikte yaşıyor olmalarının birtakım ne- ticeleri olduğu muhakkaktır. Sözelimi gündelik yaşantıda, işe alımlarda, devlet daire- lerinin idarî yapılanmasında ya da en sıradan gündelik politik konuşmalarda tarafların hemen 'Kıbrıslı' ve 'TC'li' şeklinde ayrışabilmesi dikkat çekici bir ayrımcılığa işaret et- mektedir”(Arkonaç vd, 2011:30-32).

Şahin'in yaptığı araştırmada Kıbrıslı bir kimlikle birlikte var olan bir Kıbrıslı Türk kimliği gibi örtüşen kimlik söylemlerinin bulunduğunu tespit edilmiştir. Tek bir kim- lik yerine, farklı kimliklerin üretilmesi sürecinin devam ettiği ve ulusal kimliğin özel- liklerinin değiştiği de söylenmektedir. Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumlara karşı ayrı bir grup olarak inşa edildiği ve Türk kökenli vatandaşları da içine alan bir 'ulusal biz' gru- bunu oluşturduğu söylenebilir. Diğer zamanlarda, her iki toplumun kültürel benzerlik- leri vurgulanmış ve farklılıkları ortak bir Kıbrıslılık kimliğini oluşturmak üzere bastırılmıştır (Şahin, 2011:13).

Kıbrıslı Türk kimliğinin araştırmamızda daha baskın gözükmemekte olması önceleri özgün bir kimlik olarak tanımlanması, bu konuda daha önceleri öne sürülmüş olan tek bir Kıbrıslı kimliğinden söz edilemeyeceği savından sonra bazı değişikliklerin yaşanmış olabileceği yönünde yorumlanabilir. Tek bir Kıbrıslı kimliğinden söz edilemeyeceği Be- ratlı'nın çalışmasında şu şekilde açıklanmıştır: “Türk dönemi boyunca Kıbrıs'ın karak- teristiği, bizce genel Osmanlı yapısının bir sonucu olarak, ada halkı ve sonradan getiri- len Türklerin barış içinde yaşaması ve devletin gözündeki askeri-reaya ayırımına bağlı olarak halkı da birbirine müslim-gayri müslim ayırımından çok Osmanlı reaya ayırımına bağlı olarak yorumlamasıdır. Ancak, genel yapıya bağlı olarak elbette ki her iki cema- atten de kendine ayırdığı ayrıcalıklar, kendi kafalarında yaşamıştır. Kanımızca, Kıbrıslı Türkleri Kıbrıslı yapan süreç, adada geçirilen ilk iki yüz yıldır. Ne var ki, Kıbrıs'ta yaşa- nan dört yüzyılda ortaya tek bir Kıbrıslı kimliği çıkmadığı gibi, her iki halkın da kim- liğinde de bulunan Kıbrıslı etken, ne azımsanacak kadar değersiz ve ne de abartılacak kadar büyüktür” (Beralı, 1997:209).

Bir diğer çalışmada Nesim, Kıbrıslı Türk kimliğinin kaynaklarını yorumlamış, Kıb- rıslı Türk kimliğinin Anadolu'dan gelen Türk kültüründen ve Kıbrıs'ta yaşayan diğer kültürlerle etkileşimden katılan unsurlarla oluştuğunu ileri sürmüştür (Nesim, 1990: 3).

“Kıbrıslı Türk kimliğinin ortaya çıkışını ve gelişimini araştırmada büyük ölçüde sos- yal tarihe dayanmak gerekmektedir. Çünkü Kıbrıslı Türklük son yılların ortaya çıkardığı bir olgu değil, Kıbrıs Türk tarihi ile başlayan ve devam eden bir gerçektir. Kıbrıs'a Türk- lerin yerleşmesinden sonra Türk ulusunun bir parçası olarak, zaten aynı yönetim altında yaşayan bu insanlar Anavatanları ile olan kültürel bağlarını hiçbir zaman koparmamış- lardır. Bir bölümü Anadolu'da bir bölümü Kıbrıs'ta yaşayan aileler, akrabalık bağlarını

koparmamışlar, eski yerleşim bölgeleri ile yeni yerleşim bölgeleri arasında gidip gelmişler, kız alıp vermişler, ekonomik faaliyetlerini kâh orada kâh burada sürdürmüşler, birinden ötekine göç etmişlerdir. Kültürel ve düşünsel beslenmenin kaynağı Kıbrıslı Türkler için daima esas kök ile gövdenin yaşadığı Ana Kıbrıs dolu olmuştur” (Nesim, 1990: 2).

Özetle söylemek gerekirse; araştırmamızda da doğrulanan bir Kıbrıslı Türk kimliğinden bahsetmek mümkündür. Ancak bu kimliğin kaynakları ve hangi unsurlardan beslendiği konusu araştırılmaya muhtaçtır. Nesim’in de belirttiği gibi Kıbrıslı Türk kimliği Anadolu Türk kültüründen ve Kıbrıs’ın tarihinden, doğasından, ekonomisinden ve Kıbrıs’ta yaşayan diğer kültürlerle etkileşime katılan unsurlardan etkilenecek biçimlenmeye başlamıştır (Nesim, 1990: 3). Kimliklerin oluşumu kavramsal boyutuyla değerlendirildiğinde, katmanlı bir süreç oluşu, dinamik özellikler taşıması tabiidir. Kıbrıslı Türk Kimliği de bu çerçevede düşünüldüğünde süreç hali hazırda devam etmekte, değişmekte ve dönüşmekte olan bir anlam olarak karşımıza çıkmaktadır.

YÖNTEM

Kıbrıslı Türklerin göçmenlere bakışı ile ilgili bilgi edinmek için sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan anket yönteminden yararlanılmıştır. Anket soruları 16/01/2017- 18/05/2017 tarihlerinde, Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi saha ekibi tarafından yüz yüze uygulanmıştır. Anket, KKTC genelinde nüfus yoğunlukları göz önüne alınarak 14 farklı yerleşim yerinde (Girne, Lefkoşa, Çamlıbel, İskele, Esentepe, Güzelyurt, Geçitkale, Gazi Mağusa, Lefke, Karpaz, İnönü, Vadili Akdoğan ve Değirmenlik), gönüllülük esası çerçevesinde, kadın ve erkek, 17-86 yaş aralığında toplam 920 kişiye uygulanmış ancak 2 anket hiç doldurulmamış olduğu için değerlendirmeler 918 kişi üzerinden tamamlanmıştır. KKTC nüfusunun 286,257⁴⁴ olduğu göz önüne alındığında 920 kişilik bir örneklem büyüklüğünün böyle bir araştırma için yeterli olduğu söylenebilir. %95 güven seviyesinde araştırmanın örneklem sayısından kaynaklı hata payı %3,23’dür. Anket katılımcıların demografik özelliklerini ölçmeye yönelik sorularla (cinsiyet, yaş, çalışma durumu, yaşanılan şehir) başlamaktadır. Sonrasında anket formunda göçmenlerle ilgili algıyı ölçmeye yönelik 5’li likert ölçeğe göre hazırlanmış (Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Fikrim Yok, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum) 9 adet soru yer almaktadır. Anketin devamında ise katılımcıların kendilerini nasıl tanımladıklarını ölçmeye yönelik 17 adet aidiyet sorusu gelmektedir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Katılımcıların genel profiline bakıldığında; 918 kişiden %33,4’si (n=306) kadın, %66,6’sı (n=610) ise erkektir. 2 kişi bu soruya cevap vermemiştir. Ankete katılanların yaş ortalaması 44,427’dir. Katılımcıların yaş aralıkları ise 17-86 arasındadır. En fazla katılımcının bulunduğu yaş grubu ise 38’dir. Ankette sorulan çalışma durumu

4 http://www.devplan.org/nufus-2011/nufus%20son_.pdf, Erişim tarihi: 27/02/2018

sorusuna 918 katılımcının %49'9'u (n=458) "Özel Sektör" cevabını vermiştir. Bu grubu Emekliler (n=162), Kamu Çalışanları (n=105), Ev Hanımları (n=102), Öğrenciler (n=52) ve son olarak İşsizler (n=37) takip etmiştir. 2 kişi bu soruya cevap vermemiştir. Ankete katılan 918 kişinin %22'si Girne'de yaşamaktadır (n=202). Bunu %21,6 ile Gazimağusa'da yaşayanlar takip etmektedir (n=198). Lefkoşa'da yaşayan katılımcılar %20,8'lik orana sahip iken (n=191); en düşük orana sahip kesim %1,1 ile Vadili'de yaşayanlardır (n=10).

Kimliğin en önemli unsurlarından birisi olan kişinin kendisini tanımlama biçimidir. Bu bakış açısıyla örneklemin %33,3'lük (n=306) önemli bir kısmının kendisini Kıbrıslı Türk olarak tanımlaması dikkat çekicidir.

Tablo 1. Kimlik Tanımlamaları

Kimlik Tanımı	N	%
Kıbrıslı	138	15,0
Kıbrıslı Türk	306	33,3
Kıbrıslı Rum	5	,5
Türkiyeli Türk	257	28,0
Türk	189	20,6
Diğer	20	2,2
Cevapsız	3	,3
Toplam	918	100,0

Örnekleme, Kıbrıs'a geliş tarihleri sorulmuş, dönemler itibariyle ilk sırada 1983 sonrası Kıbrıs'a gelen kitlenin araştırmamızda sayısal üstünlüğü olduğu görülmüştür. 1960 öncesinde Kıbrıs'a gelen grup örneklemin yaklaşık % 25'ini oluşturmaktadır (n= 237).

Tablo 2. Kıbrıs'a Geliş Tarihi

Kıbrıs'a Geliş Tarihi	N	%
1960 öncesi	237	25,8
1960-74 arası	51	5,6
1974-83 arası	193	21,0
1983 sonrası	392	42,7
Cevapsız	45	4,9
Toplam	918	100,0

Kıbrıs'a geliş tarihinin kimlik tanımlamalarında yer alıp almadığına çapraz ilişkilendirme tablosundan bakıldığında kendisini Kıbrıslı Türk olarak tanımlayan grubun aidiyet dayanağı olarak tarihsel geçmişi ile kuvvetli bir bağlantısı olduğu yorumu yapılabilir.

Tablo 3. Kıbrıs'a Geliş Tarihinin G6re Kimlik Tanımlamaları

		Kıbrıslı		Kıbrıslı	Türkiyeli	Türk	Diğer	Toplam	
		Kıbrıslı	Türk	Rum	Türk	Türk	Diğer		
Kıbrıs'a Geliş Tarihi	1960 öncesi	N	84	119	2	1	30	1	237
		%	35,4%	50,2%	,8%	,4%	12,7%	,4%	100,0%
	1960-74 arası	N	7	27	1	8	8	0	51
		%	13,7%	52,9%	2,0%	15,7%	15,7%	,0%	100,0%
	1974-83 arası	N	28	69	2	43	46	2	190
		%	14,7%	36,3%	1,1%	22,6%	24,2%	1,1%	100,0%
	1983 sonrası	N	12	69	0	196	98	17	392
		%	3,1%	17,6%	,0%	50,0%	25,0%	4,3%	100,0%
	Toplam	N	131	284	5	248	182	20	870
		%	15,1%	32,6%	,6%	28,5%	20,9%	2,3%	100,0%

Kıbrıs'a 1960 öncesi gelenlerin %50,2'si kendisini Kıbrıslı Türk olarak tanımlarken (n=119); %35,4'ü Kıbrıslı olarak tanımlamaktadır (n=84). Kıbrıs'a 1960-74 arası gelenlerin %52,9'u kendisini Kıbrıslı Türk olarak tanımlarken (n=27); %15,7'si Türkiyeli Türk (n=8), 15,7'si Türk olarak tanımlamaktadır (n=8). Kıbrıs'a 1974-83 arası gelenlerin %36,3'ü kendisini Kıbrıslı Türk olarak tanımlarken (n=69); %24,2'si Türkiyeli Türk (n=46), 22,6'sı Türk olarak tanımlamaktadır (n=43). Kıbrıs'a 1983 sonrası gelenlerin %50'si kendisini Türkiyeli Türk olarak tanımlarken (n=196); %25'i Türk (n=98), %17,6'sı Kıbrıslı Türk olarak tanımlamaktadır (n=69).

Bu noktada özellikle Türkiyeli Türklerin özellikle Türk olarak tanımlandığını (n=768), yabancı olarak tanımlanma oranının düşük olduğunu (n=14), ancak bazı durumlarda göçmen olarak nitelendirildiğini söylemek mümkündür.

Tablo 4. Türkiyeli Türklerin Kimlik Nitelendirmeleri

	N	%
Kuzeyli	19	2,1
Türk	768	83,7
Yabancı	14	1,5
Göçme	106	11,5
Diğer	9	1,0
Cevapsız	2	,2
Toplam	918	100,0

Güney Kıbrıslı Türklerin %40,2 oranında “Kıbrıslı” olarak tanımlanması (n=369); yabancı olarak tanımlanma oranının % 26,7 olması (n=245), coğrafi konumlanışın da yabancı olarak hissetme sebeplerinden birisi olabileceğini düşündürdüğü söylenebilir.

Tablo 5. Güney Kıbrıslı Türklerin Kimlik Nitelendirmeleri

	N	%
Kıbrıslı	369	40,2
Türk	177	19,3
Yabancı	245	26,7
Göçmen	95	10,3
Diğer	27	2,9
Cevapsız	5	,5
Toplam	918	100,0

Kendisini **Kıbrıslı** olarak tanımlayanların yaklaşık %57,4’ü güney Kıbrıslı Türkleri “Kıbrıslı” olarak tanımlamaktadır (n=78). Kıbrıslıların %9,6’sı ise güney Kıbrıslı Türkleri; göçmen olarak görmektedir (n=13).

Kendisini **Kıbrıslı Türk** olarak tanımlayanların %38,9’u güney Kıbrıslı Türkleri “Kıbrıslı” olarak tanımlamaktadır (n=119). Kıbrıslı Türklerin %11,1’i ise güney Kıbrıslı Türkleri göçmen olarak görmektedir (n=34). Kıbrıslı Türklerin %27,5’i Güney Kıbrıslı Türkleri yabancı olarak görmektedir (n=84).

Kıbrıslı Rumların %60’ı Güney Kıbrıslı Türkleri “Kıbrıslı” olarak tanımlamaktadır (n=3). **Kıbrıslı Rumların** %20’si Güney Kıbrıslı Türkleri göçmen (n=1), %20’si ise Türk olarak tanımlamaktadır (n=1).

Türkiyeli Türklerin %41,6’sı Güney Kıbrıslı Türkleri “Kıbrıslı” olarak tanımlamaktadır (n=106). **Türkiyeli Türklerin** %8,2’si Güney Kıbrıslı Türkleri “göçmen” (n=21), %36,5’i ise “Yabancı”, olarak tanımlamaktadır. **Türkiyeli Türklerin** %11,8 i Güney Kıbrıslı Türkleri “Türk” olarak tanımlamaktadır (n=30).

Türklerin %28,2 si Güney Kıbrıslı Türkleri “Kıbrıslı” olarak tanımlamaktadır (n=53). **Türklerin** %13,3’ü Güney Kıbrıslı Türkleri “göçmen” (n=25), %18,6’sı ise “Yabancı”, olarak tanımlamaktadır (n=35). **Türkiyeli Türklerin** %35,1’i Güney Kıbrıslı Türkleri “Türk” olarak tanımlamaktadır (n=66).

Tablo 6. Kimlik Tanımlamalarına Göre Güney Kıbrıslı Türk Tanımlamaları

		Kıbrıslı	Türk	Yabancı	Göçmen	Diğer	Toplam	
Kendinizi nasıl tanımlarsınız?	Kıbrıslı	N	78	18	25	13	2	136
		%	57,4%	13,2%	18,4%	9,6%	1,5%	100,0%
	Kıbrıslı Türk	N	119	60	84	34	9	306
		%	38,9%	19,6%	27,5%	11,1%	2,9%	100,0%
	Kıbrıslı Rum	N	3	1	0	1	0	5
		%	60,0%	20,0%	,0%	20,0%	,0%	100,0%
	Türkiyeli Türk	N	106	30	93	21	5	255
		%	41,6%	11,8%	36,5%	8,2%	2,0%	100,0%
	Türk	N	53	66	35	25	9	188
		%	28,2%	35,1%	18,6%	13,3%	4,8%	100,0%
	Diğer	N	9	2	6	1	2	20
		%	45,0%	10,0%	30,0%	5,0%	10,0%	100,0%
	Toplam	N	368	177	243	95	27	910
		%	40,4%	19,5%	26,7%	10,4%	3,0%	100,0%

Örnekleme katılan kişilerin kendilerini Ülke olarak en çok Türkiye'ye yakın hissetmeleri bir üst kimlik olarak **Kıbrıslı Türklerin** de Türk kimliğini benimsediğini, ya da Türkiye'den keskin sınırlarla ayrılmış bir algıya sahip olmadığını düşündürülebilir. Bu tabloda %6,4'lük bir oran ile kişilerin kendilerini İngiltere'ye yakın hissetmesinin en önemli sebeplerinden bir tanesi orada yaşayan akrabaların varlığı ve tarihsel etki olarak yorumlanabilir (n=59).

Tablo 7. Kültürel Olarak Daha Yakın Hissedilen Ülkeler

	N	%
Türkiye	501	54,6
İngiltere	59	6,4
KKTC	304	33,1
GKRY	8	,9
Yunanistan	10	1,1
Diğer	15	1,6
Cevapsız	21	2,3
Toplam	918	100,0

Katılımcıların önemli bir kısmı (%41,2) Kıbrıs kültürünü “özgün” bir kültür olarak tanımlamaktadır (n=378). Bu özgünlüğün ardından oransal olarak “Türkiye’ye yakın bir kültür” olarak tanımlanan Kıbrıslı kültürü, tarihi geçmişini Türkiye’den almakla beraber özgün bir Türk yapılanmasının olduğunu ve Kıbrıslı Türk kimliğinin birçok faktörden etkilenerek yeni bir hal almaya başladığını düşündürmektedir.

Tablo 8. Kıbrıs Kültürü Tanımlamaları

	N	%
Türkiye’ye yakın	270	29,4
Yunanistan’a yakın	14	1,5
Özgün	378	41,2
Avrupa’ya yakın	155	16,9
Akdeniz’e yakın	96	10,5
Cevapsız	5	,5
Toplam	918	100,0

Gerek aynı mahallede yaşama (n=446), gerek çalışma hayatında birlikte olma (n=438), ve gerekse de evlenme için seçilen toplumsal gruplar (n=367) birlikte ele alındığında “Kıbrıslı Türkler” cevabı örneklem içinde yer alan ve kendisini “Kıbrıslı Türk” olarak tanımlayan kişilerin, kendilerine tarihi ve kültürel olarak yakın olabilecek “Kıbrıslı Türkler”i tercih ettiği ve aidiyet hissini bu faktörlerde ön plana çıktığı sonucunu düşündürmektedir.

Tablo 9. Hangi Toplumsal Gruplardan ile Aynı Mahallede Yaşamak İstendiği

	N	%
Türkiyeli Türk	297	32,4
Rumlar	23	2,5
Öğrenciler	35	3,8
Kıbrıslı Türkler	446	48,6
Diğer	85	9,3
Cevapsız	32	3,5
Toplam	918	100,0

Tablo 10. Hangi Toplumsal Gruplar ile Çalışmak İstendiği

	N	%
Türkiyeli Türk	276	30,1
Rumlar	27	2,9
Öğrenciler	41	4,5
Kıbrıslı Türkler	438	47,7
Diğer	100	10,9
Toplam	882	96,1
Cevapsız	36	3,9
Toplam	918	100,0

Tablo 11. Hangi Toplumsal Gruplar ile Evlenmek İstenildiği

	N	%
Türkiyeli Türk	341	37,1
Rumlar	16	1,7
Öğrenciler	10	1,1
Kıbrıslı Türkler	367	40,0
Diğer	142	15,5
Toplam	876	95,4
Cevapsız	42	4,6
Toplam	918	100,0

Tablo 12. Kıbrıs'ta Hangi Toplumsal Gruplar ile Birlikte Yaşamak İstendiği

	N	%
Kıbrıslı Türklerle	459	50,0
Rumlarla	14	1,5
Türkler ve Rumlar Birlikte	65	7,1
Türkiyeli Türklerle	271	29,5
Diğer	74	8,1
Toplam	883	96,2
Cevapsız	35	3,8
Toplam	918	100,0

Diğer kimlikleri değerlendirmek, 'öteki' tanımını netleştirmek açısından örneklem ele alındığında yabancı olarak nitelendirilen grupların başında Rumlar gelmektedir (n=615). Ancak bu tabloda özellikle dikkat çeken bir detay Türkiyeli Türklerin de yabancı olarak kabul edildiği durumların söz konusu olduğudur (n=51).

Tablo 13. Yabancı Sayılan Toplumsal Gruplar

	N	%
Türkiyeli Türk	51	5,6
Rumlar	615	67,0
Öğrenciler	59	6,4
Güney Kıbrıslı Türkler	58	6,3
Diğer	121	13,2
Cevapsız	14	1,5
Toplam	918	100,0

Kıbrıs'a geliş tarihi açısından ele alınan 'öteki' tanımlamalarına bakıldığında; özellikle 1960 öncesi gelenlerin Türkiyeli Türkleri yabancı olarak gördüğü (n=27), 1983 sonrası gelenlerin diğer tarihlerde gelenlere oranla daha çok Rumları yabancı olarak tanımladığı söylenebilir (n=283).

Tablo 14. Kıbrıs'a Geliş Tarihine Göre Yabancı Olarak Değerlendirilen Gruplar

		Türkiyeli Türk			Güney Kıbrıslı Türkler		Toplam	
		Rumlar	Öğrenciler	Diğer				
Kıbrıs'a Geliş Tarihi	1960 öncesi	N	27	133	18	6	48	232
		%	11,6%	57,3%	7,8%	2,6%	20,7%	100,0%
	1960-74 arası	N	1	37	5	4	3	50
		%	2,0%	74,0%	10,0%	8,0%	6,0%	100,0%
	1974-83 arası	N	5	134	10	14	27	190
		%	2,6%	70,5%	5,3%	7,4%	14,2%	100,0%
	1983 sonrası	N	15	283	23	28	38	387
		%	3,9%	73,1%	5,9%	7,2%	9,8%	100,0%
	Toplam	N	48	587	56	52	116	859
		%	5,6%	68,3%	6,5%	6,1%	13,5%	100,0%

Tablo 15. Kimlik Tanımlamalarına Göre Yabancı Grup Tanımlamaları

		Türkiyeli Türk			Güney Kıbrıslı Türk		Diğer	Toplam
		Rumlar	Öğrenciler					
Kendimizi Nasıl Tanımlarsınız?	Kıbrıslı	N	16	76	16	5	24	137
		%	11,7%	55,5%	11,7%	3,6%	17,5%	100,0%
	Kıbrıslı Türk	N	13	211	14	16	48	302
		%	4,3%	69,9%	4,6%	5,3%	15,9%	100,0%
	Kıbrıslı Rum	N	1	1	2	0	1	5
		%	20,0%	20,0%	40,0%	,0%	20,0%	100,0%
	Türkiyeli Türk	N	11	188	15	23	16	253
		%	4,3%	74,3%	5,9%	9,1%	6,3%	100,0%
	Türk	N	9	130	10	14	23	186
		%	4,8%	69,9%	5,4%	7,5%	12,4%	100,0%
	Diğer	N	1	7	2	0	9	19
		%	5,3%	36,8%	10,5%	,0%	47,4%	100,0%
	Toplam	N	51	613	59	58	121	902
		%	5,7%	68,0%	6,5%	6,4%	13,4%	100,0%

Kendisini **Kıbrıslı** olarak tanımlayanların yaklaşık %55,5'i, Rumları yabancı toplumsal grup olarak nitelendirmektedir (n=76). Kıbrıslıların %3,6 gibi düşük bir oran olan ile Güney Kıbrıslı Türkleri yabancı toplumsal grup olarak görmektedir (n=5).

Kendisini **Kıbrıslı Türk** olarak tanımlayanların %69,9'u, Rumları yabancı toplumsal grup olarak tanımlamaktadır (n=211). Kıbrıslı Türklerin %4,3'ü Türkiyeli Türkler'i yabancı toplumsal grup olarak görmektedir (n=13).

Göçmenlere İlişkin Görüşler

Araştırmanın bu bölümünde saha araştırmasının uygulandığı örneklemin Kıbrıs'ta yaşayan göçmenlere ilişkin görüşleri yer almaktadır. Özellikle Kıbrıs'ta yaşayan göçmenlerde olması gereken özellikler saha araştırmasının yapıldığı örneklem tarafından "Kıbrıs Kültürüne uyum sağlamış olmalı" şeklinde vurgulanmıştır (n=462). Bu vurgu Kıbrıs kültürünün dışarıdan göç ile gelenlerin kültürü ile arasındaki mesafeyi anlamak açısından önemlidir. Kıbrıs kültürüne uyum kadar, Müslüman kültürüne sahip olmaya (n=205) ve Türk kültürüne sahip olmaya (n=144) da örneklem tarafından önem atfedilmiştir.

Tablo 16. Kıbrıs'ta Yaşayan Göçmen Yabancılarda Bulunması Gereken En Önemli Unsurlar

	N	%
Kıbrıs kültürüne uyum sağlamış olması	462	50,3
Müslüman kültürüne sahip olması	205	22,3
Türk kültürüne sahip olması	144	15,7
Avrupa kültürüne sahip olması	63	6,9
Rum kültürüne sahip olması	7	,8
Diğer	30	3,3
Cevapsız	7	,8
Toplam	918	100,0

Örnekleme göçmenler ile kent yaşamında karşılaştığı sorunlar, göçmen yabancılarda bulunması gereken özellikler ve göçmenlerin varlığının toplumsal hayatı nasıl etkilediğine ilişkin sorular sorulmuştur. Öncelikle kent yaşamında problem olarak nitelenen unsurun kültürel farklılık olarak nitelendirilmesi göçmenlerin toplum içerisinde farklı olarak algılandığının işaretidir (n=392). Göçmenler ile iletişim kurma zorluğu aradaki bu farklılıklara işaret etmektedir (n=135). Kent yaşamında göçmenlerle karşılaşılan sorunlar açısından örneklem tarafından hırsızlık, uyuşturucu kullanımı gibi suçların ve şiddetin işaret edildiği görülmektedir (n=124).

Tablo 17. Göçmenlerle Kent Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar

	N	%
İletişim Zorluğu	135	14,7
Komşuluk İlişkileri	70	7,6
Kültürel Farklılık	392	42,7
Türkiyeli Girişimciler	11	1,2
Suç ve Şiddet (Hırsızlık, Uyuşturucu)	124	13,5
Diğer	137	14,9
Cevapsız	49	5,3
Toplam	918	100,0

Örnekleme göçmenlere ilişkin bazı ifadeler sunulmuş ve bu ifadeleri değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcıların %74,5'lik kısmı Kıbrıs'a gelen göçmenlerin Kıbrıs'a olumlu bir katkısı olduğunu düşünmektedir (n=682). Ankete katılanların %73,4'ü genel olarak göçmenlerin ülkelerine pozitif bir katkısı olduğunu düşünmektedir (n=672).

“Kıbrıs'a gelen göçmenlerin Kıbrıs kültürünü ve yaşamını benimsediğini düşünüyorum” ifadesine ‘katılıyorum’ ve ‘kesinlikle katılıyorum’ diyenlerin toplamı %50,5'tir (n=463).

Ankete katılan 918 kişinin %79,1'i, ‘katılıyorum’ ve ‘kesinlikle katılıyorum’ seçeneklerini işaretleyerek, “Göçmenler Kıbrıs ekonomisine katkı sağlamaktadır” görüşünü desteklemişlerdir (n=722).

“Göçmenlerin varlığı devlet hizmetlerinden daha az yararlanılmasını sağlamaktadır” ifadesine %32,9'luk kısım ‘katılmıyorum’ (n=302); %16,1'i ise, ‘kesinlikle katılmıyorum’ demiştir (n=148).

“Göçmenlerin iş bulma olanaklarını etkilemesi” hususunda katılımcılar ikiye ayrılmıştır. Bu ifadeye ‘katılıyorum’ ve ‘kesinlikle katılıyorum’ diyenlerin toplam oranı %47,7 iken (n=432), ‘katılmıyorum’ veya ‘kesinlikle katılmıyorum’ diyenlerin toplam oranı ise %41,3 olmuştur (n=374). İki karşı görüşün oranları birbirine yakındır.

“Göçmenler değerlerimizi anlamak için çaba göstermektedir” ifadesine ‘katılıyorum’ ve ‘kesinlikle katılıyorum’ diyenlerin toplam oranı %45,7 iken (n=415), ‘katılmıyorum’ veya ‘kesinlikle katılmıyorum’ diyenlerin toplam oranı %35,1'dir (n=320).

Ankete katılanlar “göçmenlerin Kıbrıs'ta güvenlik sorunu oluşturduğu” görüşüne katılmamaktadır. Katılımcıların %17,9'u bu soruya kesinlikle katılmazken (n=164), ‘katılmıyorum’ diyenlerin oranı ise %37 olmuştur (n=340).

Ankete katılanlar yaşadıkları yerde Türkler ve Rumların bir arada yaşaması fikrine %50,1 ile ‘kesinlikle katılmıyorum’ diyerek karşı çıkmıştır (n=460). Bu soruya ‘katılmıyorum’ yanıtı verenlerle birlikte bu oran %73,5'e çıkmaktadır (n=675).

Bu genel değerlendirmelerin oransal dağılımını şüphesiz çapraz karşılaştırmalarla değerlendirerek yorumlamak daha anlamlı olacaktır.

Tablo 18. Kimlik Tanımlamalarına Göre Kıbrıs'a Gelen Göçmenlerin Kıbrıs'a Olumlu Bir Katkısı Olduğunu Düşünüyorum İfadesinin Değerlendirilmesi

		Kesinlikle katılıyorum		Fikrim yok		Kesinlikle katılmıyorum		Toplam
		Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	
Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?	Kıbrıslı	N	39	45	8	30	15	137
		%	28,5%	32,8%	5,8%	21,9%	10,9%	100,0%
	Kıbrıslı Türk	N	88	141	9	49	18	305
		%	28,9%	46,2%	3,0%	16,1%	5,9%	100,0%
	Kıbrıslı Rum	N	1	1	0	3	0	5
		%	20,0%	20,0%	,0%	60,0%	,0%	100,0%
	Türkiyeli Türk	N	84	117	15	32	9	257
		%	32,7%	45,5%	5,8%	12,5%	3,5%	100,0%
	Türk	N	45	106	6	22	10	189
		%	23,8%	56,1%	3,2%	11,6%	5,3%	100,0%
	Diğer	N	6	6	2	5	1	20
		%	30,0%	30,0%	10,0%	25,0%	5,0%	100,0%
	Toplam	N	263	416	40	141	53	913
		%	28,8%	45,6%	4,4%	15,4%	5,8%	100,0%

Kendisini **Kıbrıslı Türk** olarak tanımlayanların %46,2'si “Kıbrıs'a gelen göçmenlerin Kıbrıs'a olumlu bir katkısı olduğunu düşünüyorum” fikrine ‘katılıyorum’ cevabı vermiştir (n=141). ‘Kesinlikle katılıyorum’ diyenlerle birlikte bu oran toplam %75,1'e çıkmaktadır (n=229). Kendisini **Türkiyeli Türk** veya **Türk** olarak tanımlayanlarda bu soruya çok büyük çoğunlukla ‘katılıyorum’ veya ‘kesinlikle katılıyorum’ demişlerdir. Kendisini **Kıbrıslı Rum** olarak tanımlayan 5 kişiden 3'ü ise Kıbrıs'a gelen göçmenlerin Kıbrıs'a olumlu bir katkısı olduğunu düşünmemektedir.

Tablo 19. Kimlik Tanımlamalarına Göre Kıbrıs'a Gelen Göçmenlerin Kıbrıs Kültürünü ve Yaşamını Benimsediğini Düşünüyorum İfadesinin Değerlendirilmesi

		Kesinlikle katılıyorum		Fikrim yok		Kesinlikle katılmıyorum		Toplam
		Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	
Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?	Kıbrıslı	N	16	47	22	36	17	138
		%	11,6%	34,1%	15,9%	26,1%	12,3%	100,0%
	Kıbrıslı Türk	N	47	102	55	78	23	305
		%	15,4%	33,4%	18,0%	25,6%	7,5%	100,0%
	Kıbrıslı Rum	N	0	1	0	4	0	5
		%	,0%	20,0%	,0%	80,0%	,0%	100,0%
	Türkiyeli Türk	N	44	97	36	69	11	257
		%	17,1%	37,7%	14,0%	26,8%	4,3%	100,0%
	Türk	N	25	71	29	56	7	188
		%	13,3%	37,8%	15,4%	29,8%	3,7%	100,0%
	Diğer	N	2	8	5	4	1	20
		%	10,0%	40,0%	25,0%	20,0%	5,0%	100,0%
	Toplam	N	134	326	147	247	59	913
		%	14,7%	35,7%	16,1%	27,1%	6,5%	100,0%

Kendisini **Kıbrıslı** olarak tanımlayanların yaklaşık %45,7'si (%11. 6 kesinlikle katılıyorum, %34,1 katılıyorum)'si “Kıbrıs'a gelen göçmenlerin Kıbrıs kültürünü ve yaşamını benimsediğini”ni düşünüyorken (n=63), yaklaşık %38,4'ü bu fikri benimsememektedir (n=53).

Kendisini **Kıbrıslı Türk** olarak tanımlayanların yaklaşık %48,8'i (%15,4 kesinlikle katılıyorum, %33,4 katılıyorum) “Kıbrıs'a gelen göçmenlerin Kıbrıs kültürünü ve yaşamını benimsediğini”ni düşünüyorken (n=149); yaklaşık %33,1'ü bu fikri benimsememektedir (n=101).

Tablo 20. Kimlik Tanımlamalarına Göre Göçmenler Kıbrıs Ekonomisine Katkı Sağlamaktadır İfadesinin Değerlendirilmesi

		Kesinlikle	Katılıyorum	Fikrim	Katılmıyorum	Kesinlikle	Toplam	
		katılıyorum		yok		katılmıyorum		
Kendinizi Nasıl tanımlarsınız?	Kıbrıslı	N	38	51	14	20	14	137
		%	27,7%	37,2%	10,2%	14,6%	10,2%	100,0%
	Kıbrıslı Türk	N	101	128	16	45	13	303
		%	33,3%	42,2%	5,3%	14,9%	4,3%	100,0%
	Kıbrıslı Rum	N	1	2	0	2	0	5
		%	20,0%	40,0%	,0%	40,0%	,0%	100,0%
	Türkiyeli Türk	N	91	128	9	23	5	256
		%	35,5%	50,0%	3,5%	9,0%	2,0%	100,0%
	Türk	N	55	108	3	18	5	189
		%	29,1%	57,1%	1,6%	9,5%	2,6%	100,0%
	Diğer	N	8	8	0	3	1	20
		%	40,0%	40,0%	,0%	15,0%	5,0%	100,0%
	Toplam	N	294	425	42	111	38	910
		%	32,3%	46,7%	4,6%	12,2%	4,2%	100,0%

Kendisini **Kıbrıslı** olarak tanımlayanların yaklaşık %64,9'u (%27,7 kesinlikle katılıyorum, %37,2 katılıyorum) "göçmenlerin Kıbrıs ekonomisine katkı sağladığı" nı düşünürken (n=89), yaklaşık %24,8'i bu fikri benimsememektedir(n=34).

Kendisini **Kıbrıslı Türk** olarak tanımlayanların yaklaşık %75,5'i (%33,3 kesinlikle katılıyorum, %42,2 katılıyorum) "göçmenlerin Kıbrıs ekonomisine katkı sağladığı" nı düşünürken (n=229), yaklaşık %19,2'si ' bu fikri benimsememektedir(n=58).

Tablo 21. Kimlik Tanımlamalarına Göre Göçmenlerin Varlığı Devlet Hizmetlerinden Daha Az Yararlanılmasını Sağlamaktadır İfadesinin Değerlendirilmesi

		Fikrim		Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam	
		Katılıyorum	yok				
Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?	Kıbrıslı	N	32	27	36	24	136
		%	23,5%	19,9%	26,5%	17,6%	100,0%
	Kıbrıslı Türk	N	73	40	101	55	304
		%	24,0%	13,2%	33,2%	18,1%	100,0%
	Kıbrıslı Rum	N	2	0	1	1	5
		%	40,0%	,0%	20,0%	20,0%	100,0%
	Türkiyeli Türk	N	64	41	90	47	256
		%	25,0%	16,0%	35,2%	18,4%	100,0%
	Türk	N	50	40	70	16	188
		%	26,6%	21,3%	37,2%	8,5%	100,0%
	Diğer	N	8	3	4	3	19
		%	42,1%	15,8%	21,1%	15,8%	100,0%
	Toplam	N	229	151	302	146	908
		%	25,2%	16,6%	33,3%	16,1%	100,0%

Kendisini **Kıbrıslı** olarak tanımlayanların yaklaşık %36'sı (%12,5 kesinlikle katılıyorum, %23,5 katılıyorum) "göçmenlerin varlığının, devlet hizmetlerinden daha az yararlanılmasına sebep olduğu"nu düşünürken (n=49), yaklaşık %44,1'i bu fikri benimsememektedir (n=60).

Kendisini **Kıbrıslı Türk** olarak tanımlayanların yaklaşık %35,5'i (%11,5 kesinlikle katılıyorum, %24,0 katılıyorum) göçmenlerin varlığının, devlet hizmetlerinden daha az yararlanılmasına sebep olduğunu düşünürken (n=108), yaklaşık %51,3'ü bu fikri benimsememektedir (n=156).

Tablo 22. Kimlik Tanımlamalarına Göre Göçmenler İş Bulma Olanaklarımızı Etkilemektedir İfadesinin Değerlendirilmesi

		Kesinlikle katılıyorum		Fikrim yok		Kesinlikle katılmıyorum		Toplam
		Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	
Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?	Kıbrıslı	N	28	41	18	35	15	137
		%	20,4%	29,9%	13,1%	25,5%	10,9%	100,0%
	Kıbrıslı Türk	N	55	103	26	82	34	300
		%	18,3%	34,3%	8,7%	27,3%	11,3%	100,0%
	Kıbrıslı Rum	N	1	3	0	0	1	5
		%	20,0%	60,0%	,0%	,0%	20,0%	100,0%
	Türkiyeli Türk	N	28	73	33	84	36	254
		%	11,0%	28,7%	13,0%	33,1%	14,2%	100,0%
	Türk	N	23	68	20	60	16	187
		%	12,3%	36,4%	10,7%	32,1%	8,6%	100,0%
	Diğer	N	2	7	1	8	1	19
		%	10,5%	36,8%	5,3%	42,1%	5,3%	100,0%
	Toplam	N	137	295	98	269	103	902
		%	15,2%	32,7%	10,9%	29,8%	11,4%	100,0%

Kendisini **Kıbrıslı** olarak tanımlayanların yaklaşık %50,3'ü (%20,4 kesinlikle katılıyorum, %29,9 katılıyorum) “göçmenlerin varlığının, iş bulma olanaklarını etkilediği”ni düşünürken(n=69), yaklaşık %36,1'i bu fikri benimsememektedir (n=50).

Kendisini **Kıbrıslı Türk** olarak tanımlayanların yaklaşık %52,6'sı (%18,3 kesinlikle katılıyorum, %34,3 katılıyorum) “göçmenlerin varlığının, iş bulma olanaklarını etkilediği”ni düşünürken(n=158), yaklaşık %38,6'sı bu fikri benimsememektedir(n=116).

Tablo 22. Kimlik Tanımlamalarına Göre Göçmenler Değerlerimizi Anlamak İçin Çaba Göstermektedir İfadesinin Değerlendirilmesi

		Kesinlikle	Katılıyorum	Fikrim	Katılmıyorum	Kesinlikle	Toplam	
		katılıyorum		yok		katılmıyorum		
Kendimizi Nasıl Tanımlarsınız?	Kıbrıslı	N	9	38	33	37	20	137
		%	6,6%	27,7%	24,1%	27,0%	14,6%	100,0%
	Kıbrıslı Türk	N	29	86	64	94	29	302
		%	9,6%	28,5%	21,2%	31,1%	9,6%	100,0%
	Kıbrıslı Rum	N	1	0	0	4	0	5
		%	20,0%	,0%	,0%	80,0%	,0%	100,0%
	Türkiyeli Türk	N	35	109	51	42	18	255
		%	13,7%	42,7%	20,0%	16,5%	7,1%	100,0%
	Türk	N	17	84	20	53	14	188
		%	9,0%	44,7%	10,6%	28,2%	7,4%	100,0%
	Diğer	N	1	4	4	9	0	18
		%	5,6%	22,2%	22,2%	50,0%	,0%	100,0%
	Toplam	N	92	321	172	239	81	905
		%	10,2%	35,5%	19,0%	26,4%	9,0%	100,0%

Kendisini **Kıbrıslı** olarak tanımlayanların yaklaşık %34,3'ü (%6,6 kesinlikle katılıyorum, %27,7 katılıyorum) “göçmenlerin değerlerini anlamaya çalıştığı”ni düşünürken (n=47), yaklaşık %41,6'sı bu fikri benimsememektedir (n=57).

Kendisini **Kıbrıslı Türk** olarak tanımlayanların yaklaşık %38,1'i (%9,6 kesinlikle katılıyorum, %28,5 katılıyorum) “göçmenlerin değerlerini anlamaya çalıştığı”ni düşünürken (n=115), yaklaşık %40,7'si bu fikri benimsememektedir (n=123).

Tablo 23. Kimlik Tanımlamalarına Göre Göçmenler Kıbrıs'ta Güvenlik Sorunu Oluşturmaktadır İfadesinin Değerlendirilmesi

		Kesinlikle	Katılıyorum	Fikrim	Katılmıyorum	Kesinlikle	Toplam	
		katılıyorum		yok		katılmıyorum		
Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?	Kıbrıslı	N	18	36	19	38	27	138
		%	13,0%	26,1%	13,8%	27,5%	19,6%	100,0%
	Kıbrıslı Türk	N	32	89	23	111	49	304
		%	10,5%	29,3%	7,6%	36,5%	16,1%	100,0%
	Kıbrıslı Rum	N	0	2	1	1	1	5
		%	,0%	40,0%	20,0%	20,0%	20,0%	100,0%
	Türkiyeli Türk	N	20	59	28	97	52	256
		%	7,8%	23,0%	10,9%	37,9%	20,3%	100,0%
	Türk	N	15	51	6	86	31	189
		%	7,9%	27,0%	3,2%	45,5%	16,4%	100,0%
	Diğer	N	2	5	2	7	3	19
		%	10,5%	26,3%	10,5%	36,8%	15,8%	100,0%
	Toplam	N	87	242	79	340	163	911
		%	9,5%	26,6%	8,7%	37,3%	17,9%	100,0%

Kendisini **Kıbrıslı** olarak tanımlayanların yaklaşık %39,1'i (%13,0 kesinlikle katılıyorum, %26, katılıyorum) göçmenlerin Kıbrıs'ta güvenlik sorunu oluşturduğunu düşünürken (n=54), yaklaşık %47,1'i bu fikri benimsememektedir (n=65).

Kendisini **Kıbrıslı Türk** olarak tanımlayanların yaklaşık %39,8'i (%10,5 kesinlikle katılıyorum, %29,3 katılıyorum) göçmenlerin Kıbrıs'ta güvenlik sorunu oluşturduğunu düşünürken (n=121), yaklaşık %52,6'sı bu fikri benimsememektedir (n=160).

Tablo 24. Kimlik Tanımlamalarına Göre Göçmenlerle Kent Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar

		İletişim Zorluğu	Komşuluk İlişkileri	Kültürel Farklılık	Türkiyeli Girişimciler	Suç ve Şiddet	Diğer	Toplam
Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?	Kıbrıslı	N 7	9	57	1	35	22	131
		% 5,3%	6,9%	43,5%	,8%	26,7%	16,8%	100,0%
	Kıbrıslı Türk	N 43	20	135	2	47	42	289
		% 14,9%	6,9%	46,7%	,7%	16,3%	14,5%	100,0%
	Kıbrıslı Rum	N 1	0	0	2	0	2	5
		% 20,0%	,0%	,0%	40,0%	,0%	40,0%	100,0%
	Türkiyeli Türk	N 49	26	107	5	16	46	249
		% 19,7%	10,4%	43,0%	2,0%	6,4%	18,5%	100,0%
	Türk	N 28	15	89	1	21	22	176
		% 15,9%	8,5%	50,6%	,6%	11,9%	12,5%	100,0%
Diğer	N 7	0	4	0	4	3	18	
	% 38,9%	,0%	22,2%	,0%	22,2%	16,7%	100,0%	
Toplam	N 135	70	392	11	123	137	868	
	% 15,6%	8,1%	45,2%	1,3%	14,2%	15,8%	100,0%	

Kendisini **Kıbrıslı** olarak tanımlayanların yaklaşık %43,5'i göçmenlerle kent yaşamında kültürel farklılık sorunuyla karşılaşmakta olduğunu söylemektedir (n=57). Kıbrıslıların sırasıyla; Suç ve şiddet hırsızlık uyuşturucu kullanımı (%26,7), diğer sorunlar (16,8); komşuluk ilişkileri (%6,9); iletişim zorluğu (%5,3) konularında göçmenlerle kent yaşamında karşılaştıklarında sorun yaşadıkları söylenebilir (n=35, 22, 9, 7).

Kendisini **Kıbrıslı Türk** olarak tanımlayanların yaklaşık %46,7'si göçmenlerle kent yaşamında kültürel farklılık sorunuyla karşılaşmakta olduğunu söylemektedir (n=43). Kıbrıslı Türklerin göçmenlerle kent yaşamında karşılaştıklarında sorunlar sırasıyla; Suç ve şiddet hırsızlık uyuşturucu kullanımı (%16,3), iletişim zorluğu (%14,9); diğer sorunlar (14,5); komşuluk ilişkileri (%6,9); olduğu söylenebilir (n=47, 43, 42, 20).

Kıbrıslı Rumların %40'ı Türkiyeli girişimcilerle kent yaşamında sorunlarla karşılaştığını belirtirken (n=2), %20 oranında iletişim zorluğu yaşadıklarını belirtmektedirler (n=1).

Türkiyeli Türklerin %43'ü göçmenlerle kent yaşamında kültürel farklılık sorunuyla karşılaşmakta olduğunu söylemektedir (n=107). **Türkiyeli Türklerin** göçmenlerle kent yaşamında karşılaştıklarında sorunlar sırasıyla; iletişim zorluğu (%19,7); diğer sorunlar

(18,5); komşuluk ilişkileri (%10,4); Suç ve şiddet hırsızlık uyuşturucu kullanımı (%6,4), olduğu söylenebilir (n= 49,46, 26, 16).

Türklerin %50,6'sı göçmenlerle kent yaşamında kültürel farklılık sorunuyla karşılaşmakta olduğunu söylemektedir(n=89),. **Türklerin** göçmenlerle kent yaşamında karşılaştıklarında sorunlar sırasıyla; iletişim zorluğu (%15,9); diğer sorunlar (12,5); Suç ve şiddet hırsızlık uyuşturucu kullanımı (%11,9), komşuluk ilişkileri (%8,5); olduğu söylenebilir (n=28, 22, 21, 15).

Sonuç

Kıbrıs, göçlerle anılan bir bölge olması hasebiyle göç, göçmen ve kimlikler üzerinden yapılan araştırmalar bu coğrafyanın özelliği açısından anlamlı gözükmektedir. Bütün istatistiki veriler birlikte değerlendirildiğinde;

Araştırmada Kıbrıslı Türklerin göçmenlere karşı mesafeli yaklaşımlarından söz etmek mümkündür.

Kıbrıslı Türkler kendi kimliklerini baskın bir kimlik olarak görmek istemekte ve diğer göçmen kimliklere kapalı bir tavır sergilemektedir. Kıbrıslı Türklerin gerek birlikte yaşama, gerek birlikte çalışma ve gerekse evlilik konularında ortak bir payda olmaksızın öncelikle Kıbrıslı Türkleri tercih etmeleri; kendi kimlikleri dışında ise Türkleri benimsemeleri bu kapalı tavrın göstergesidir. Aynı zamanda Kıbrıslı Türklerin kendilerini "özgün" olarak tanımlaması ve göçmenlerle yaşadıkları en önemli sorunun kültürel farklılıklar olması gibi faktörler göz önüne alındığında; bu yaklaşım baskın kimlik olma iddiası şeklinde yorumlanabilir.

Herhangi bir tarihi arka plan ele alınmaksızın, diğer kimliklere kapalı tutum Kıbrıslı Kimliği açısından araştırılmaya muhtaçtır. Kıbrıs'a ne zaman geldiği önemli olmaksızın, diğer gruplarla bir arada yaşama isteğinin olmaması bu düşüncenin herhangi bir tarihi altyapısının olmadığını göstermekte ve bir diğer araştırma başlığı olan Kıbrıslı Türklerin kimlik analizini zorunlu kılmaktadır.

Göçmenlere karşı mesafeli yaklaşım aynı zamanda diğer kimliklerin Kıbrıslı Türkler tarafından nasıl tanımlandığını ve bu tanımlamaların hangi sebeplere dayandığını da öğrenmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu yönüyle araştırma yeni bir araştırmaya kapı açmaktadır.

Kaynaklar

- Arkonaç, S., Elçi, E., Şah, U., & Bakiler, E. (2011). Güç İlişkileri İçinde Özel Varoluşlar: Kıbrıslı ve Türkiyeli. *Subjective Presences within Power Relations: Cypriots and Turkish Migrants*. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 31, 29-59.
- Berathlı, N. (1997). *Kıbrıslı Türklerin Tarihi* (Vol. 1). Galeri Kültür Yayınları. Lefkoşa, Kıbrıs
- Çakmak, Z. (2008). Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*,14(36).
- Hatay, M. (2007). Is the Turkish Cypriot population shrinking. *Nicosia/Oslo, PRIO Cyprus Centre Report*, 2, 2007.
- Karacaoğlu, K., & Reyhanoğlu, M. (2006). "Kıbrıs Türkü" ve "Türkiyeli" Ayrımı Bağlamında İşyerinde Yıldırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(4).
- Keser, U. (2006). Kıbrıs' ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar. *ÇTTAD*, V/12,(2006/Bahar), s.s. 103-128
- Nesim, A. (1990). *Kıbrıslı Türklerin Kimliği*. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yayınları.
- Savrun, E., & Tinal, M. Soğuk Savaş Döneminde İngiltere Ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Journal Of Modern Turkish History Studies XVII/34* (2017-Bahar/Spring), ss. 349-371.
- Şahin, İ., Şahin, C., & Öztürk, M. (2013). Barış Harekâtı Sonrasında Türkiyeden Kıbrıs'a Yapılan Göçler Ve Tatbik Edilen İskân Politikası. *Electronic Turkish Studies*, 8(7).
- Şahin, S. (2011). Open borders, closed minds: The discursive construction of national identity in North Cyprus. *Media, culture & society*, 33(4), 583-597.
- Xypolia, I. (2011). Cypriot Muslims among Ottomans, Turks and two world wars. *Boğaziçi Journal*,25(2), 109-120.

Kıbrıs Eğitim Tarihine Bir Katkı: Lefkoşa Ayasofya Sıbyan Mektebi “Aferin Belgesi (1916)”

Oğuz KARAKARTAL*

1571’de Kıbrıs’ı topraklarına katan Osmanlı Türkleri zamanla kendi eğitim sistemini adada kurmaya başlar. Bu sistem de, yüzyıllar boyunca Osmanlı eğitim sisteminin dini anlayış kuralları çerçevesinde şekillenen “sıbyan mektepleri, medreseler ve özel mekteplerden oluşur. Bunlardan sıbyan mektepleri günümüzdeki ilkokullara karşılıktır. Sıbyan mekteplerinde eğitim süresi, 1846 tarihinden itibaren dört sene olarak tesbit edilir.¹¹ XX yüzyılın başlarında 1912-1913’lerde adadaki ilkokul sayısı 193 olarak verilir. Türklerin adadaki en eski ilkokulu Lefkoşa Ayasofya Camii’nin yanbaşındaki Ayasofya Sıbyan Mektebi’dir: “Kıbrıs’ta ilk sıbyan okulu. Kıbrıs’ın Osmanlılar tarafından hemen fethinden sonra açılmış ve okulun adı “Ayasofya Sıbyan Okulu” olarak konmuştur.”²² Genelde Osmanlı eğitim sistemindeki okullarda eğitim anlayışında “cezanın” hakim olduğu, “ödülün” bulunmadığı düşünülür. Her ülke, her dönem kendi eğitim sistemi içinde bir ödül uygulaması getirir. Kıbrıs Türk eğitim tarihi içinde, elimizdeki “Aferin Belgesi”yle Kıbrıs Türk öğretmenlerinin de ödül uygulamasına başvurduğunu anlıyoruz. Muhtemelen hem Osmanlı Türkiye’sinde hem Kıbrıs’ta Türkler arasında XIX yüzyılın ikinci yarısından itibaren matbu-basılı kağıt şeklinde ödül belgeleri verildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu ödül belgeleri üç tiptir:

- 1) Aferin Belgeleri
- 2) Tahsin Belgeleri
- 3) İmtiyaz Belgeleri

* Prof. Dr. Lefke Avrupa Üniversitesi Öğretim Üyesi, okarakartalist@gmail.com

1 Bak: a) Mehmet Çağlar-Osman Reis, “Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminin Tarihsel Süreci”, *Çağdaş ve Küryerel Eğitim Planlaması*, Pegem Yayıncılık, Ankara 2007, s.194-196; b) Hasan Alicik, *Kıbrıs Türk Ailesi*, Işık Kitabevi, Lefkoşa 2009, s.38-48

2 A.g.e, s.195

Aferin belgeleri öğrencinin başarılı olduğu derslere ve öğretmenin kanaatine göre verilen belgelerdir. Aferin belgeleri gayretli öğrencilere verilen “aferin, bravo, çok yaşa” anlamlarında bir ödül kağıdıdır. Genelde aferin kağıtlarının sayısı onu bulunca “tahsin”, tahsinler de beşi bulunca imtiyaz belgesi öğrenciye sunulur. Tahsin “beğenme, güzel bulma” anlamlarında, imtiyaz ise “ayrıcalık, üstünlük” anlamında Osmanlı eğitim sistemindeki ödül belgeleridir. Bazen sınavlarda birinci gelenlere “imtiyaz”, ikincileri “tahsin” belgesi verilir. Bazen dört adet aferin belgesi bir tahsin belgesi ederken, iki tahsin belgesi bir imtiyaz anlamına gelir.³

Elimizde mevcut olan “**Lefkoşa Ayasofya Sıbyan Mektebi Aferin Varakası-Belgesi**”ni Kıbrıs Türk eğitim tarihine bir ufak katkı, not olarak eklemek istedim. Özellikle koruma imkanlarının sınırlı olduğu, göç olgusu ile savaşın yaşandığı Kıbrıs adasında eski belgelerin günümüze varmadaki sıkıntısı göz önüne alınırsa, Lefkoşa Ayasofya Sıbyan Mektebi’ne ait aşağıdaki belgenin değeri daha iyi anlaşılacaktır. 1916 yılına ait bu aferin belgesinde, Lefkoşa Ayasofya Sıbyan Mektebi’ndeki Orhan adlı öğrenciye, hocası Hafız Mehmet tarafından “hesab ve imla” dersinde gösterdiği başarıdan ötürü adı geçen belgenin imzalanıp verildiği görülüyor. Aferin kağıdının içindeki metinde şunlar yazılıdır:

Varaka-i Aferin

Lefkoşa Ayasofya İbtidaisi dördüncü sene şakirdanından 172 numaralı Orhan Efendi’ye hesap ve imla dersinden mükafaten ita edilmiştir.”

1916

Muallim-i Evvel Hafız Mehmet

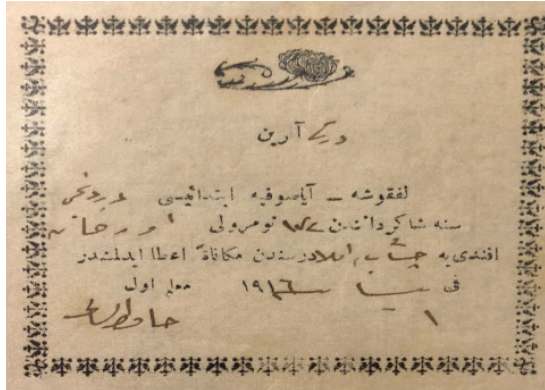
(Günümüz Türkçesi: Lefkoşa Ayasofya Sıbyan Okulu dördüncü sene öğrencilerinden 172 numaralı Orhan Efendi’ye, hesap ve imla dersinden mükafat-ödül olarak verilmiştir.)

Lefkoşa Ayasofya Sıbyan Mektebi aferin belgesinin eğitim tarihi açısından dikkati çeken bir yanı da, Osmanlı-İngiliz dönemi Kıbrıs Türk ilköğretim okullarında sadece cezanın (dayak, falaka) değil⁴⁴, ödül sisteminin de bulunduğunu bize göstermesidir.

Son olarak, 1916 tarihli **Lefkoşa Ayasofya Sıbyan Mektebi Aferin Belgesi**’nin çerçevesinin, tip-dizayn bakımından İstanbul’da verilen sade, klasik aferin belgeleriyle benzerlik gösterdiğini belirtelim.

3 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bak: Halûk Perk, *Eğitim Tarihimizde (1869-1950) Mükâfat Belgeleri*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012, 392 s.

4 Bak: Hasan Alicik, *Kıbrıs Türk Ailesi*, Işık Kitabevi, Lefkoşa 2009, s.41-42

(Lefkoşa Ayasofya Sıbyan Aferin-Teşekkür Belgesi, 1916)

Kitap Tanıtımı

Nihal SOLAK*

***Kıbrıs Masalları*, (Derleyen: Mehmet Ertuğ, Yayına Hazırlayan: İsmail Güleç-Neslihan Güleç Yücelşen, Resimleyen: FATİH M. Durmuş), Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınları, Mart 2018, 127 s. ISBN 978-605-63718-8-2**

1571'den bugüne Türk varlığının bulunduğu Kıbrıs adasında ilk edebi ürünler önce sözlü olup sonra yazıya geçen halk edebiyatına ait eserlerdir. Bunların başında masallar gelir. İnsanlık tarihi kadar eski olan masallar modern roman ve öykünün temelini oluşturur. Kıbrıs Türk masalları Anadolu Türk masallarıyla benzerlik taşımakla birlikte farklı yerel masallar da üretilmiştir. Kıbrıs'ta Türk masalları derlemesi denince akla gelen isimler; Oğuz M. Yorgancıoğlu (*Kıbrıs Türk Folklorundan Derlemeler/Masallar I*, 1998; *Masallar II*, 2006), Mahmut İslamoğlu (*Kıbrıs Çocuk Oyunları*,1979; *Karşılaştırmalı Kıbrıs Türk ve Rum Masalları*, Şevket Öznur ile, 2007), Mustafa Gökçeoğlu (*Cihan Şah /Çocuk Masalı*,1997; *Bir Varmuş / İki Yokmuş (Masallar)* 1997; *Masal Ağacı (Kıbrıs Masalları)* 2000; *Kıbrıs Türk Masalları*,2003;*Toplu Masallar I/He Babam De Babam*,2005;*Toplu Masallar II/Ah Oğlum Ayan Oğlum*,2005), Şevket Öznur (*Beşi Bir Yerde Kıbrıs Masalları*,2004)'dur. Çağdaş Kıbrıs Türk yazarları arasında da masal yazan Mehmet Ertuğ, Ayşen Dağlı (*Sihirli Kara Mantarlar ve Işık*,1994; *Vitamin İhtiyaçı ve Sevgi*, 1995; *Her şey Olacağı Varır Ülkesi*,1995; *Mantık'ın Gülleri ve Karıncaları*, 1996) dır.

İşte Kıbrıs Türk kültür ve edebiyatı içinde yer tutan bu masallarla ilgili yeni bir derleme ve yayım 2018 baharında KKTC Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi yayınları arasından çıktı. Ünlü Kıbrıs Türk Karagöz sanatçısı ve yazarı, meddah Mehmet Ertuğ tarafından derlenen on beş *Kıbrıs Türk masalı*, İsmail Güleç-Neslihan Güleç Yücelşen tarafından düzenlenip Fatih M. Durmuş tarafından resimlenerek renkli biçimde basıldı. Daha önce Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi'nin çocuklara yönelik olarak *Kıbrıs'ın Manevi Mimarları* (İsmail Güleç) ve *Mesnevi'den Hayvan Hikâyeleri* (İsmail Güleç) yayınları çıkmıştı.

* Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, nihal.solak@kisbu.edu.tr

Kıbrıs Masalları'na Mehmet Ertuğ tarafından yazılan önsözde, kitapta yer alan ve kendisinin derlediği masalların değişik dönemlerde Lefkoşa Büyük Handaki Karagöz evinde yaptığı gösteriler sırasında öğrencilere bilet olarak hediye edildiği kayıtlıdır. Mehmet Ertuğ ayrıca bu önsözde masal sözcüğünün Kıbrıs'ta "mesel" olarak kullanıldığını belirtir.

İsmail Güleç tarafından kitaba yazılan sunuş yazısında ise Mehmet Ertuğ ve İsmail Güleç'in tanışmaları özetlendikten sonra *Kıbrıs Masalları*'nın yayıma hazırlanırken nasıl bir yol izlendiği, örneğin kimi yerlerinin çocuğa göre yeniden düzenlendiği ve son halinin verildikten sonra resimlendiği belirtilmiştir. Sunuş kısmından sonra resimli ve renkli bir Kıbrıs haritası yer almaktadır. Çocuklar için bu ilgi çekici harita, minyatür sanatını andıran dokunuşlar içerir.

Mehmet Ertuğ tarafından derlenen ve KISBÜ tarafından yayımlanan *Kıbrıs Masalları* kitabında bulunan masalların sırasıyla isimleri şöyledir: "Akıllı Burçak, On İki Kardeş Meseli, Bit Hanım ile Pire Kadın, Nartane, Gocagarıcık Meseli, Dilruba Sultan, Arabüzengi, Garaböcücük, Biddacık, Portakal Hanım, Üç Kız, Gülperi Civan Hanım, Köse Meseli, Gurgufa Meseli". Bu masallardan örnek olmak üzere üç masalı özetleyip değerlendirelim.

1. Nartane Masalı

Masal, üvey annesiyle yaşayan kızın evi süpürürken bulduğu nar tanesini yemesi ve güzelleşmesiyle başlar. Kızın üvey annesi kızın güzelliğini kıskanır. Gidip aya kimin güzel olduğunu sorar. Kızın güzel olduğunu duyan kadın hiddetlenir. Kızı kovalar ve o da devlerin evine sığınır. Kız, her akşam devler gittiğinde saklandığı odadan çıkarak onlara akşam yemeği yapar. Üvey anne kızın öldüğünü zanneder ve aya kimin güzel olduğunu sorar. Aynı cevabı alır ve ölü olmadığını anlar. Sihirli bir yüzük yaptırarak devlerin evine gider, ortaya çıkması için kıza yalvarır. Çıkmazsa serçe parmağını uzatmasını söyler. Parmağını uzatan kıza yüzüğü takar. Devler, yemeklerin pişmediğini görünce kıızı aramaya başlarlar ve onu odada ölü bulurlar. Cenazesini Şehzade'nin sarayına götürüp altın tabut içinde bahçedeki ağacın üstüne koyarlar. Şehzade tabutu fark eder ve evine götürür. Kızı yıkayıp gömmek isterken yüzük parmağından düşer, kız canlanır. Şehzade kızla evlenir. Üvey anne kızın yaşadığını öğrenir. Kız doğurmak üzeredir. Saraya ebe olarak girer ve kıızı güvercine çevirip yerine geçer. Her gün bahçeye gelen güvercin bahçeciye diller döker. Bir gün Şehzade güvercini fark eder ve sevdiği kız olduğunu anlar. Üvey anayı atın kuyruğuna bağlatır. Nartane adı verilen kız ile Şehzade çocuklarıyla birlikte mutlu olurlar.

Masalda kıskançlığın kötü bir davranış olduğu mesajı hâkimdir. Masalın sonunda üvey ananın Şehzade tarafından cezalandırılmasıyla verilmek istenen mesaj başarılı bir şekilde işlenir ve masal mutlu sonla biter. Masaldaki kızın nar tanesini yemesiyle adının Nartane olarak adlandırıldığını görürüz. Kıbrıs'ın kendine özgü meyvelerinden narın,

narenciye olan portakalın *Kıbrıs Masaları* kitabında masal olarak yer alması Kıbrıs Türk edebiyatı ile Kıbrıs coğrafya ilişkisini yansıtır ve masal Kıbrıs kültürünün öğelerini taşır.

2. Biddacık Masalı

Masalın girişinde yaşlı kadın dilencilikten topladığı bir avuç unu kızına getirir. Kız ancak üç tane biddacık yapabilir. Kokusunu alan komşu, kızıdan biddacık ister. Kız dayanamayıp verir. Sonra gebe bir kadın kapıya gelir. Diğerini de ona verir. Son biddacı da annesini beklerken kendisi yer. Annesi gelir Fatma'ya üç biddacıyı ne yaptığını sorar. Kız başından geçerleri anlatır. Kadın sürekli kızına aynı soruyu sorar kızda defalarca anlatır. En sonunda dayanamayan kız eline geçeni annesinin kafasına atar, annesi ölür. Kendisi de ekin tarlasına gidip uykuya dalar ve oradan geçen prensin dikkatini çeker. Prens kızı evlenme teklif eder, prensle kız evlenirler. Evlerinin yanında bir selvi ağacı yetişir. Bu ağaç annesinin kanını ve canını taşır. Bir gün ağacın dalı kızın kulağına eğilerek üç biddayı ne yaptığını sorar. Kız gülmeye başlar. Prense bıyığını dedesinin evindeki üç saplı süpürgeye benzettiğini söyler. Prens dedesinin evine gitmek ister. Bir dere kenarında dinlenirken kurbağa kızı derdini sorar, kız olanları anlatır. Kıza o süpürgeyi devin evinde bulabileceğini söyler. Devin evine varırlar. Evi beğenen prens burada yaşamaya karar verir. Kıza yine kurbağa yardım eder. Devin uykusunu getiren kurbağa onu kuyuya atar. Kız kurbağayı öper, kurbağa annesi olarak karşısına çıkar. Annesi büyücünün onu dilenci haline soktuğunu, kan akıtıldığında kurbağa olduğunu ve genç bir kızın öpücüğüyle kurtulduğunu söyler. Kız annesinden özür diler, prens ve annesiyle mutlu bir hayat yaşar.

Kıbrıs Türkçesinde yerel bir kelime olan biddacık kelimesinin anlamı pidedir. Masal başlarken anlamı dipnot olarak verilmiştir. Kıbrıs ağızında -cık, -cik, -cuk, -cük gibi küçültme ekleri oldukça sık kullanılır. Bu Kıbrıs ağız özelliği masal başlığında kullanılmıştır. *Kıbrıs Masalları* kitabında Kıbrıs Türk masallarında görülen dev, büyücü, şehzade, aile üyeleri vb. kahramanlara sık rastlanır. Biddacık başlıklı masalda bu kahramanlardan oluşur.

3. Portakal Hanım Masalı

Zengin, çocuğu olmayan bir kadının evine ihtiyar bir kadın gelir. Ev sahibi aç ve uykusuz olan kadını doyurur ve evinde yatırır. İhtiyar kadın iyiliğine karşı ondan bir dilek dilemesini ister. Kadın çocuğunun olamadığını söyler. İhtiyar ona dua okur ve gider. Birkaç ay sonra kadın gebe kalır. Koskocaman bir portakal doğurur. Kocasını ölen kadın hastalanır ve fakirleşir. Kızı olsaydı ona yardım edeceğini söylerken portakal dile gelip her işi yapacağını söyler ve çarşıya gider. Eve dönerken onu hakanın oğlunun lalası takip eder, evini öğrenir. Olanları Şehzade'ye anlatır. Bir sır olduğunu, kızını kendine istemesini söyler. Portakal Hanım ile Prens evlenirler. Şehzade düğüne yalnız başına gider. Sarayda kalan Portakal'ın kabukları ayrılır ve güzel bir kız çıkar. Kız yeşil bir elbiseyle

düğüne gider. Herkes hayran kalır. Portakal düğün bitiminde yeşil bir arabaya biner, saraya gider ve kabuğuna girer. Şehzade yine bir gün düğüne gider. Kız kabuğundan çıkıp beyaz bir elbiseyle düğüne gider, Şehzade kıza âşık olur. Saraya beyaz atlı arabayla gelen Portakal yine kabuğuna girer. Başka bir düğünde de allar giyer gider. Şehzade'nin odasını temizleyen cariye kabuğu görür ve çöpe atar. Kız, saraya geldiğinde kabuğunu bulamaz ve Şehzade'nin geldiğini görünce bayılır. Şehzade düğünde gördüğü kızın aslında evlendiği portakal olduğunu anlar. Nasıl portakal olduğunu sorar, Portakal başından geçenleri anlatır. Yeniden kırk gün kırk gece düğün yaparlar, muratlarına ererler. Bu masalda Kıbrıs coğrafyasında yerel, Akdeniz'e özgü bir meyvenin yani portakalın kullanılması "coğrafya-edebiyat-insan" ilişkisi bağlamında yerli yerindedir ve dikkati çeker.

Çok rahat okunan, akıcı ve yalın bir dili olan bu masalların çizgi film, bilgisayar oyunu şeklindeki uyarlamaları yapılabilir.

Kıbrıs Masalları kitabı için Mehmet Ertuğ'u, İsmail Güleç'i, Neslihan Güleç Yücel-şen'i ve Fatih Durmuş'u tebrik eder, eseri bilhassa çocuklu ailelere tavsiye ederim.

Kıbrıs gibi tarih boyunca siyasi ve sosyal değişiklik ve çalkantılar sebebiyle yakın zamanlarda dahi basılmış kültür ve edebiyat ürününe kolay ulaşılmadığı bir coğrafyada sözlü anlatım türünün örneği olan masalların bu şekilde derlenip gelecek kuşaklara aktarılması bir borcun, vefanın gereğidir. Bu tür yayımların devamını dilerim.

Kitap Tanıtımı

İlker DEMİRCİ*

İsmail Güleç, *Kıbrıs'ın Manevi Atlası*, Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınları, Nisan 2018, 183 s.

Akdeniz coğrafyasındaki adalarda farklı dinî inançlar ve bu inançlara mensup olan insanların dinleri ve inançları gereği olarak ibadetlerini yerine getirdikleri birbirinden farklı mimari yapılara sahip ibadethaneler çok önemli bir yer tutar. Adeta tarihi coğrafyanın geçmişten günümüze bir habercisi, kültürlerin canlı taşıyıcısı gibi değerlendirebileceğimiz bu mabetler, genel itibarıyla iki din çevresinde varlıklarına sürdüre gelmişlerdir. Hristiyanlığa ait mabetlerin yanı sıra, yüce dinimiz İslamiyete ait camiler, medreseler, türbeler, yatırlar ve bu çerçevede değerlendirebileceğimiz kendilerine has yapılarıyla dikkat çeken binalar, Kıbrıs'ta çok önemli bir yer teşkil eder. Bu yapılar, adaya ilahî, uhrevî ve mistik bir hava vermekle birlikte adaya turistik gezi amacıyla gelen gerek yerli gerekse yabancı insanların da en gözde ziyaretgâhlarının başında yer almaktadır. Adanın 1571'de Türklerce fethinden önceki dönemlere ait yapılar genel itibarıyla Hristiyanlık dini çerçevesinde değerlendirilir. 1571'deki kutlu fetihten sonraki yapılar da doğal olarak İslamiyete ait eserler olarak göze çarpmaktadır. Tabii ki İslam ordularının önceki çıkarmalarının adadaki İslamî havanın oluşmasında etkisi yadsınamaz. Fakat tarihte 1571, bu açıdan çok daha önemli bir yer teşkil etmektedir. İslam'ın ilk fetihleri esnasında şehit düşmüş birbirinden değerli müminlerin türbeleri ve mezarları, adanın dört bir yanına yayılmıştır. Öyle ki bu şüheda etrafında mistik ve heyecan verici hikâyeler ada halkı tarafından yıllardan bu yana söylenegelmiş ve hatıraları bugün dahi unutulmamıştır.

Kıbrıs hakkında şimdije kadar bir çok eser kaleme alınmış olsa da adanın manevî havasına yönelik ayrıntılı bilgiler vermesi sebebiyle ve akılda kalıcı, herkesin anlayabileceği tarzda ve akıcı bir üslupla kaleme alınan ve dahası yerleşim yerlerine göre her yapı ve ibadethanenin ayrı ayrı ele alınıp okuyucuya tafsilatlı bir şekilde bilgiler vermesi

* Öğretim Görevlisi, Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü,

açısından Prof. Dr. İsmail Güleç Hocamın hazırladığı *Kıbrıs'ın Manevi Atlası* adlı eseri bu konuda bir ilk olarak değerlendirilebilir. 2 yıl KKTC'de kalan ve Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi'nin kurucu rektörü olarak görev yapan, akademisyen Prof. Dr. İsmail Güleç, *Kıbrıs'ın Manevi Atlası* eserinden önce "Kıbrıs'ın Manevi Mimarları" adlı eserini yayımlamıştı. Bu eserin oldukça fazla ilgi görmesi üzerine eserine birkaç türbe ve yapı ekleyerek ve daha da genişleterek son eserini kaleme aldı ve yayımladı.

Eser, Önsöz, Giriş, Kıbrıs'ta Türbeler ve Ziyaret Adabı, Kıbrıs'taki İlk Şehidimiz: Hala Sultan şeklinde kaleme alınmış ve devamında Lefkoşa (23 eser), Mağusa (8 eser), Girne (3 eser), Lefke-Güzelyurt (3 eser) ve Dipkarpaz (1 eser) ayrı ayrı incelenmiştir. En sonda ise kapsamlı bir kaynakça yer almaktadır.

Kıbrıs'ın Manevi Atlası'nda, Kıbrıs'ın ilk şehidi Hala Sultan'a atfen inşa edilen Hala Sultan Camii ve tekkesi işlendikten sonra yerleşim birimlerine göre ayrılarak hemen hemen bütün bina, tekke, camii ve türbeler kısa ve akılda kalıcı bir üslupla ve bilgilerle tanıtılmıştır. Biz bu tanıtım yazısında her bölgeye ait olmak üzere bazı eserleri kısaca aktaracağız:

Larnaka: Bugün Güney Kıbrıs sınırları içerisinde kalan Larnaka'da medfun Ümmü Haram (Hala Sultan) adına inşa edilen türbe hakkında İsmail Güleç şunları belirtmektedir: "Kıbrıs'ın fethi 1571'de tamamlandı. Hala Sultan'dan bahseden ilk belge ise 1607 yılına ait. Osmanlılar mezarı tesbit eder etmez hemen bir vakıf kurup hizmetlerinin görülmesini sağlamışlardır. Zaman içinde adaya gelen görevliler ve zenginler tarafından türbe düzenlenmiş, önce şadırvan, sonra tekke inşa edilince daha sağlam ve büyük bit camie ihtiyaç duyulmuş. 19. Asrın başlarına gelindiğinde mezar birçok vakfı olan bir külliye olmuştur artık." Ayrıca Hala Sultan'ın tafsilatlı bir tanıtımı yapılmış, külliyenin mimari özellikleri verilmiş ve külliyeeye ait sayılan ve rivayetlere dayanan "Üç büyük taş efsanesi" adlı bir efsaneden de bahsedilmiştir.

Lefkoşa: Kırklar Tekkesi veya Türbesi, "Ercan Havaalanına giderken hemen girişteki kavşakta bir tabela görürsünüz: Kırklar Tekkesi. Oldukça geniş bir arazinin ortasında minaresiz ve kubbesiz bir mescit ve mescidin içinden geçilerek girilen bir türbeden oluşuyor. Rivayete göre İslam ordularından kırk kadar asker buraya geldiklerinde ani bir gece baskını ile şehit edilirler ve iki çukur kazılıp içine atılırlar. Daha sonra bu askerlerin on yedisinin mezarı topluca, yirmi üçünün ise ayrı ayrı kazılır ve yeniden defnedilir. Artık burası Kırklar Türbesi adıyla anılacaktır." Güleç, devamında sahabenin kabirlerinin nasıl bulunduğu, neden türbe değil de tekke denildiği gibi hususlarda bilgiler vermektedir. Tekkenin etrafında zamanla vücut bulan çeşitli rivayetlere de yer veren Güleç, "Özellikle köylüler, bir diğer deyişle toplumun hacca gitme imkânı bulunmaya kesimi, hac mevsiminde kutsal mekân olarak kabul ettikleri için burayı ziyaret ederlermiş. Burası sadece Kıbrıslı Türkler tarafından değil, Rumlar tarafından da mübarek bir yer kabul edilip ziyaret ediliyormuş..." gibi bilgilerle okuyucunun zihninde burası hakkında daha net düşünceler belirmesine olanak tanımaktadır.

Mağusa: Başını vermeyen bir başka şehit: Canbulat Bey, “Mağusa’daki en önemli yapılardan biri Ortaçağ askeri mimarisinin yakta kalan en güzel örneklerinden biri olan kalesi. Kale surlarla çevrili ve surların her bir köşesinde bir kula var. Özellikle bir var ki dünyada okumuş yazmış herkes bilir. Shakespeare’in bir kısmı Kıbrıs’ta geçen aynı isimli oyunundan sonra çok meşhur olan Othello Kulesi...” Bu meşhur kulenin fethe-dilmesinde çok büyük emeği geçtiği varsayılan Canbulat Bey’in efsanelere konu olan şe-hadeti ve şehit düştüğü yerde inşa edilen türbesi ve bu türbenin bulunduğu müze anla-tılmaktadır. Türk’ün Ömer Seyfeddin’in meşhur hikayesi “Başını Vermeye Şehit”inden başka bir başka başını vermeyen şehidi daha var: Canbulat Bey...

Girne: Serdar Ömer ve Arkadaşları (Hz. Ömer Türbesi/Tekkesi, “Kıbrıs’ın en sık ziyaret edilen yerlerinden biri Serdar Ömer ve arkadaşlarının şehit oldukları mağara ve üzerine yapılan makamların bulunduğu Hz. Ömer Türbesi’dir.” Efsanelere konu olmuş ve adlarına ada sınırları içerisinde bir çok rivayette rastlanılmış “7 İslam askeri”nin şe-hadeti ve yan yana dizili şekilde duran 7 makam... Denizin hemen kenarında bulunan ve adeta “Kıbrıs Türk’ün ve İslam’ın” diye haykıran türbe... Özellikle 7 askerin hakkın-daki rivayetler oldukça ilginizi çekecek.

Lefke: Pir Paşa Camii (Pirî Mehmet Paşa Camii), Adanın en batısında, bakir do-ğası ve havasıyla yeşilin ve mavinin bir gökkuşağı edasıyla bulunduğu yerdir Lefke. Lef-ke’nin bu heyecan verici güzelliğine layık, yüksekte bulunması sebebiyle adeta Lefke’nin manevi muhafızı konumundaki Pir Paşa Camii. İsmail Güleç Hoca, hem bu caminin iç ve dış yapısı hakkında bilgi veriyor hem de caminin çevresinde bulunan mezarlardan bahsediyor. Talihsiz Osman Paşa da bunlardan birisi.

Dipkarpaz: Adanın kuzeydoğusunda kalan Dipkarpaz’ın manevi havası deyince akla gelen ilk yapı; Dipkarpaz’ın 28 kilometre daha doğusunda yer alan Zafer Burnu’na giderken karşılaşacağınız Apostolos Andreas Manastırı’dır. İsmail Güleç Hoca buranın hem Rumlar hem de Türkler için çok önemli bir ziyaretgâh olduğunu belirtmektedir. Adını tam olarak bilemediğimiz ve Urve b. Sabit diye bilinen bir sahabinin mezarının bulunması saviyle burası da adada Türklere ve Müslümanlara ait manevi yapılardan bi-risi olarak dikkat çekmektedir. Tafsilatlı bilgileri eserde bulabilirsiniz.

Gerek siyasi gerek ekonomik gerek kültürel ve gerekse tarihi olarak Türkler/İslam için son derece önemli bir yeri olan “Yavru Vatan Kıbrıs”, Akdeniz’de ezan sesinin du-yulduğu ve İslam nüfusunun bulunduğu tek adadır. Bu güzide adayı her daim korumak ve gözetmek her Türk evladının vazifesi olmalıdır. Ne mutlu ki içeride, toprakların al-tında, sessizce bekleyen ve adanın Türk/İslam manevi yapısına sahip çıkan şüheda var! Dışarıdaki bizler de hem şühedaya hem atalarımıza layık olmak üzere vazifemizin bilin-cinde olmalıyız. Ancak bu bilinçte olursak “Kıbrıs, Türk/İslam’ındır!” diyebilme hakkı-mız olur. Bu doğrultuda, Kıbrıs’ın manevi, dini, yapı ve mimarlarının hem Kıbrıs Türk-leri arasında hem de Türk coğrafyasında unutulmaması, gelecek kuşaklara aktarılması milli bilinç açısından oldukça önemlidir. Çok değil, Kıbrıslı Rumların kendi manevi

coğrafyalarına ve yapılarına gösterdikleri hassasiyeti gösterebilirsek yeter. Çünkü bizim toprağın altında da her daim yardımcılarımız vardır. Üstad Orhan Şaik Gökyay'ın dediğı gibi: "Bu vatan toprağın kara bağrında/ Sıradağlar gibi duranlarındır/ Bir tarih boyunca onun uğrunda/ Kendini tarihe verenlerindir" Toprağın kara bağrında yatanları *Kıbrıs'ın Manevi Atlası* adlı eseriyle okuyucuya ulaştıran değerli bilim adamı, akademisyen Prof. Dr. İsmail Güleç hocama ve bu değerli eseri edebiyat ve bilim âlemine kazandıran Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi'ne şükranlarımı sunuyorum.